YÖN

HAFTALIK GAZETE

PERSONEL

REFORMU

SKANDALI!

Yıl: 5 - Sayı: 153 4 MART 1966 125 Kuruş

Hint Basın Ataşesinin mektubu

Sayın Bay,

«Mutlu Azınlık Fütursuzluğu» başlığı altında Bay Doğan Avcıoğlu tarafından yazılan ve sayın gazetenizin 25.2.966 tarihli nüshasında yayınlanan bir yazıya dikkat buyurmanızı rica ederim.

Bay Avcıoğlu, «Hindistanda müthiş bir kıtlık var» demiştir. Hindistan gerçekten gıda bakımından güç bir devre geçirmektedir. ancak Hindistanda müthiş bir kıtlık var ve «insanlar açlıktan ölmektedir» demek doğru olmaz. Şimdiye kadar açlıktan tek bir ölüm vukubulmamıştır. Memleket içinde hububat hareketinin kontrolüne gelince, iktidarın kapitalist doğmalara sarıldığını iddia etmek tamamen yanlıştır. Esasında memleket içinde gıda maddelerinin hareketiyle ilgili mıntıka kontrollerinin amacı, memlekette kötü kapitalist usullerini önlemek olup, mevcut durum karşısında gerekliliği Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşekkülü (F.A.O.) nun Genel Müdürü tarafından savunulmuştur. Kendisi şöyle demiştir «Memleketin bugünkü durumunda hükümet tüm artığı temin etmediği bir zamanda, mıntıka sistemi tatbik edilmelidir. Aksi halde hükümet kontrolü kaybeder.»

Burada, Hindistanda sosyalist demokratik planlama sayesinde, bağımsızlıktan önce sadece 50 milyon ton olan gıda istihsalinin geçen yıl 88 milyon tonu bulduğuna işaret etmek isterim. İngiliz idaresi zamanında kıtlık ve açlıktan ölüm görülürken, son 18 yıldır kıtlık veya açlıktan ölüm vuku bulmamıştır. Halihazırdaki vahim gıda durumu sadece memleketin karşılaştığı emsali görülmemiş bir kuraklığın sonucudur.

Bu mektubu sayın gazetenizde yayınlamak lütfunda bulunacağınızı ümit ederim.»

Saygılarımla,
(J.T. Kallukaren)
Basın Ataşesi

YON'UN NOTU :

Hint Basın Ateşesinin mektubu işgüzar bir memur yalanlamasından öteye maalesef gitmemektedir. Konumuz, Hindistanın tarım gelişmesi değildir. Üzerinde durulan, Hindistanda bu yıl büyük bir kıtlığın olduğudur. Ölümlerin çoğunun nedeninde, kötü beslenme ve açlık yatmaktadır. Ama Basın Ateşesi, her zaman «açlıktan ölünmüyor» iddiasında bulunabilir. Kerala'da açlıktan sokaklara dökülenlerin kurşunlanarak öldürülmesini de görmezlikten gelebilir. Ne var ki Hint Parlâmentosunda Beslenme Bakanı, Kerala halkını «istatistikler» ile, hattâ daha kötüsü «kurşunlarla beslemekle» suçlandırılmıştır.

Basın Ateşesi, asıl konuya girmekten dikkatle kaçınmıştır. Bizim ele aldığımız mesele, Kerala'da günlük pirinç tayını 140 gram iken, öteki eyaletlerde 400 gram bulmaktadır. 140 gram minimum vital'in üçte biridir. Demek ki Kerala açlıktan ölme tehdidi altındadır. Gıdası bol eyaletler ise, açlık çeken eyaletleri umursamadıkları için, eyaletlerinin dışına gıda maddesi gönderilmesini yasaklamışlardır. Basın Ateşesinin iddia ettiği gibi bu yasaklamanın kötü kapitalist usullerini önlemekle ilgisi yoktur. Ortada insaniyet dışı bir eyalet egoizmi vardır. Tek çare devletin, bütün Hindistan çapında, gıda maddeleri mübadelesini bizzat yürütmesidir. Ama Le Monde gazetesinin yazdığı üzere, Basın Ateşesinin «demokratik sosyalist» etiketini kolayca yapıştırdığı Hint Hükümeti, dayandığı tüccarları korumak endişesiyle bu zorunlu tedbiri almaktan kaçınmaktadır. Bunun üzerinedir ki aç Kerala eyaleti, «Hindistanın döviz kazançlarının beşte birisini ben sağlıyorum. Madem pirinç vermiyorsunuz, dövizlerim o halde bende kalsın ki gerekli ithalâtı yapayım» demektedir!

Görüyorsunuz ki YON'ün yazdıkları yüzde yüz doğrudur.

Kadın ve Tespih

Tanıdıklarım bütçe konuşmalarını çok övdüler. Ara sıra soruyorlar:

— Bütçe konuşmalarını dinlemeğe gittin mi

— Hayır.

diyorum.

— Ayol bir fırsat bul git.

— Elim değdikçe gazetelerde okuyorum.

diyorum.

— aCnım gazeteden okumakla olur mu? git, git.

Bu tavsiyeleri duydukça bir gocunma geldi üstüme. Hani yurt sorunlarına karşı ilgisiz görünüyormuşum gibi. Geçenlerde bir giriş kartı geçirdim elime, bütçe konuşmalarını dinlemeğe gittim. Meclise ilk kez gittiğim için mi nedir, doğrusunu isterseniz, ilgimi konuşmalardan çok kişiler çekiyordu.

Örneğin: Sayın İnönü nerede oturuyor? Yıllardır politika alanının ünlü kişilerini, kuşbakışı olarak gördüğüm salonda gözlerimle yakalamak, davranışları ne biçim? fizik yapıları ne biçim? görmek görmek istiyordum.

İşte Nihat Erim. Sanırsam bir yirmi yıl önce hürriyetin üstüne şal örtülebilir diyen kişi.

İşte Turhan Feyzioğlu. Bir zamanlar öğrencilerine, nabza göre şerbet veren sözde aydınlardan olmamalarını (!) öğütleyen bir prof..

İşte bir zamanlar ayağında çarık, omuzunda heybe, seçim gezilerine çıkan ültra modern propagandacı Kasım Gülek.

İşte CHP. nin arşidükü Aksal.. Ve öteki.

Acaba AP. liler nerede oturuyorlar diye araştırırken, gözüme Nilüfer Gürsoy'la Yüksel Menderes ilişti. Yükse Menderes bob bir genç. Nilüfer Gürsoy da güzel pastalar yapara benzer.

Anlaşılan AP, salonun sağında oturuyor. CHP onun solunda. Ben bu iki partinin aralarındaki tam sınır çizgisini bulmaya çalışırken kürsüde konuşan hatibin bir tümcesi çarptı kulağıma :

— CHP de AP de özel sektörcü. Bu iki partiyi birbirinden ayıran sınır yani husus şu denebilir: C.H.P. özel sektöre destek olarak devlet sermayesini kullanmıştır. AP, özel sektöre destek olarak yabancı sermayeyi kullanacak.

Hay Allah razı olsun sayın konuşucu. Beni CHP., AP. sınır çizgisini aramaktan kurtarıverdiniz. Bu müşkülümü çözümledikten sonra, AP'lilerin ünlülerini bulmaya çalışıyordum. Aradım taradım bir ünlü kişi bulamadım içlerinde. Un dediğin, hürriyetin üstüne şal da örtsen de dişe gelir bir ün olmalı. Yoksa filânın kızı, filânın oğlu, filânın karısı, filânın kocası. Olmaz.

Ama, haksızlık da etmeyelim, AP yeni bir parti. Onlar da ne ünlüler çıkaracak elbet. Örneğin bir Hamido çıktı bile.

Ben, AP sıralarında gözlerimi dolaştırırken bir hanım milletvekili ilişti gözüme. Sayın milletvekilimiz, kolunu oturduğu sıranın arkasına boylu boyunca uzatmış, boşlukta kalan eliyle otuzluk bir tespih çekiyordu. Elinin durumu öyle iyi ayarlanmıştı ki dinleyici balkonunda benden başkalarının da görebildiklerini «Hanımı görüyor musun, tespih çekiyor!» fısıltılarından anladım.

Ah Fikret Otyam nerelerdesin? Bu sayın hanıma hiç raslamadım senin «Meclis koridoru»nda. Yoksa bu zarafetsizliği koridoruna sokmak istemedin mi?

Sayın hanım milletvekilimiz, şak şak şak çekiyor tespihi. Arasıra imamesini salandırıyor aşağı doğru. Az sonra tekrar başlıyor çekmeğe şak şak şak. İşte gerçekten ünlü olmaya aday bir kişi. Hanımdan ayıramaz oldum gözümü. Bir ara Dışişleri Bakanı geldi oturdu yanına. Hımm, anlaşılan hatırı sayılan bir milletvekili bu hanım.

Hay... nereden de gördüm tespihi. Fena takıldı aklıma.

— Acaba tespihle papatya falı mı bakıyor?

dedim.

— Bunegidiştir diye tesüphanallah mı çekiyor?

dedim. Bilmem tabii. Yalnız bildiğim bir şey varsa, o da çoklukla erkekler arasında rasladığımız eli tespihli kişilerin, öğrenimleri ne olursa olsun, bir gerici, bir tutucu yanlarının mutlaka var oluşudur. İnanmazsanız tanıdıklarınız arasında eli tespihli ile tespih sizleri kıyaslayın.

Tespih çekme alışkanlığı olmayan kişi daha uygar olarak çıkar karşımıza. Üstelik ben, erkeklerden çok kadınları uygarlığa daha yakın bulurum. Onun için pek üzüldüm sayın milletvekilimizin eli tespihli oluşuna.

Sayın eli tespihli hanım milletvekilimiz, bu bir çeşit gericilik alâmetifârikasını elinizden bıraksanız hemcinsiniz olarak çok sevineceğim. Tespih çekmekte özel bir maksadınız yoksa, hani olur ya canınız sıkılıyorsa filân fındık fıstık yiyiverin daha iyi.

Celile CEM

BASINDAN

Tercüman

SAVUNMAYA KUNDAK

Moskoftan ziyade Moskof dâvası güden sosyalist maskeli komünistlere eski subaylardan da, farkında olmaksızın, destek olanlar çıkıyor. Ankarada «Sosyalist Kültür Derneği» konferanslar düzenlemiş, bu konferanslar YON Dergisinde yayınlanıyormuş. Ne mahiyette oldukları belli, çünkü YON Dergisini İsmet İnönü'ye «ortanın solu» nu telkin eden bir CHP'li kurmuştur ve bu dergi komünizme, hattâ Rusya'ya yöneltilen tenkitleri Ruslardan önce cevaplandırmakta acele eden Türkiye İşçi Partisinin görüşlerini yansıtmaktadır.

«Sosyalist Kültür Derneği» nin konferanslarının konusu «Milli Savunma Stratejisi» imiş! Konferansçılar arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Genel Başkan yardımcısı genç ihtilâlci eski yüzbaşı Numan Esin'in de bulunduğunu öğrenince şaştım. «İnsanın alacası» içindedir sözünün ne kadar gerçek olduğuna yeni bir delil saydım, çünkü CKMP. milliyetçi sayılır. Genel Başkanı ve bir çok mensupları «ırkçı» ve «Turancı» olarak bile tanınmışlardır.

İstanbul'da çıkan sola dönük bir gazetede «Çetin Altan'ın çömezi» diye tanınan yazarın yazdığına göre Numan Esin demiş ki:

— Türkiyede ikili anlaşmalarla kurulan üslerden temizlenmeli, atom silâhlarından arınmalıdır. Türkiyede Amerikan üsleri bulunursa savaşın ilk dakikalarında saldırıya hedef olur.»

Rusya ve Çin, dünya egemenliği hevesindedirler, komünizmi bütün dünyaya yaymak, bütün insanları, böylece dünyayı Ruslaştırmak veya Çin'lileştirmek isterler. Bu dâvada şimdiden, komünist olmalarına rağmen, rekabet halindedirler. Maksada ulaşmak için milletlerin silâhsız, müttefiksiz, yardımsız, zayıf ve sefil kalmaları lâzımdır. Milletleri bu duruma düşmekten koruyan Amerikaya bunun için düşmandırlar.

Türkiye'den NATO ve Amerikan üsleri kalkarsa, ittifaklara son verilirse Rusya ve bizim sosyalistler bayram yapacaklardır, çünkü Türkiye artık onlara göre «çantada keklik» olacaktır. Rusya avlayacak, bizim sosyalistler de onların yardımlarıyle Türkiyede iktidara gelecekler, Sovyet Cumhuriyeti (!) ni kuracaklardır.

Numan Esin gibi genç ve zeki bir eski subay bu kaşarlanmış siyasi eşkiyalık teşekküllerine nasıl âlet oluyor? Benim şaştığım budur. Kendimizi kendimiz koruyacak duruma gelmemiz gerektiği fikri çok doğrudur, fakat buna imkân var mı? Kaldı ki Türkiye'de atom silâhları yoktur, füzeler bile kaldırıldı.

Bir de emekli albay Emin Aytekin çıktı, O da solcu gazetede aynı fikri savunmaktadır.

Bu zatın yazdığına göre eski Başbakanlardan Adnan Menderes ve eski Dışişleri Bakanlarından Fatin Rüştü Zorlu NATO anlaşmalarını kendi kendilerine yapmışlarmış! NATO emrine ayrılacak kuvvetler bahsinde Zorlu ile o zaman Genel Kurmay Başkanlığı Harekât Şubesi Başkanı olan General Cevdet Sunay arasında sert tartışmalar olmuşmuş!

O Başbakan ve Bakan idam edileli beşbuçuk sene olmuştur, Cevdet Sunay beş senedenberi Genel Kurmay Başkanıdır, birbuçuk sene Milli Birlik Komitesi hâkim olmuştur ve komitenin bütün üyeleri askerdiler. Aslında bir eski general olan İsmet İnönü de üçbuçuk sene Başbakanlık etmiştir. Bu zatlar, o kadar zararlı olduğu iddia edilen anlaşmaları niçin ıslah etmediler? Her halde imzalayanları asmaktan onların yaptıkları anlaşmaları ıslâh etmek daha kolay olurdu. Asılanlar o anlaşmaları yapmaktan sorumlu iseler onlardan sonrakiler de devam ettirmekten sorumlu olmak gerekmez mi?

Bu türlü iddialara ancak ahmaklar ve cahiller kanarlar. Zaten kötüler başka ne yapabilirler ki?

Bu türlü yazılar ve sözler ancak Türkiyenin savunmasını kundaklamaktır. Namuslu vatansever adamların dikkatli olmaları gerekmez mi?

Kadircan Kaflı

YON'UN NOTU: Bu çok eğlendirici fıkracı, son dakikada AP.ye transfer ederek koltuğunu kurtarmış bir milletvekilidir de..

YÖN

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/6 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 60 69 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Molla Fenari Sok. No. 33 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 63 70 — Posta Kutusu 612 İstanbul.

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN : Nöbet sütunda santimi 25.— T.L. dır. Tekrarlı çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

BİR REFORM ŞAKASI

Personel reformu, 1950 yılındanberi gündemdedir. Ne var ki Menderes Hükümetleri reform aldatmacasını, enflâsyonun ağır yükü altında ezilen memurların maaşlarına zam yapmayı reddetmek için kullanırlardı. Meclisten gelen zam taleplerine karşı denirdi ki, «Personel Kanunu meseleyi çözecek, bekleyiniz» Bu gerekçe yıllar boyu kullanıldı, fakat tabiî ki Personel Kanunu gelmedi.

Yeni Hükümet ise, «Bu kanunu acele çıkartırsanız, gelecek dönem maaşlarınız 7500 liraya yükselecek» diye kulaklarına fısıldanan milletvekillerinin seçim öncesi günlerde müzakeresiz kabullendikleri ekspres bir kanunun uygulanmasına -nasıl belâli ve çıkmaz bir işe sürüklendiğinin zerrece farkına varmadan- kendini angaje etmiştir. Hükümet, yeni yeni çıkmazı sezmeye başlamıştır, ama çıkmaz yoldan ısrardan vazgeçecek cesareti gösterebilmiş değildir.

Gerçekten 7500'lerin ümidiyle çok acele çıkartılan reform kanunu, özellikle gerekli tüzükleri hazırlama safhasında, hayâl âleminde yaşadığı anlaşılan Devlet Personel Dairesinin yetersizliği ve bir kısım yüksek memurlarımızın -özellikle Maliye'nin- fütursuzluğu içinde, Nasreddin Hoca'nın «reforme» ettiği leyleğe benzemiştir.

Ekspres kanununun nasıl bir fildişi kulede hazırlandığını anlamak için, geçici hükümlerine bakmak bile yeter. Kanun, bir kaç ay içinde sınıf tüzükleri ve Genel Kadro Kanunu hazırlanarak, yeni ücret rejiminin 1966 malî yıl başından itibaren yürürlüğe girmesini öngörmekteydi! Personel işleri ile az çok ilgisi olan herkes bilir ki, sınıflandırma ve intibak işleri, kurumlarda iyi yetişmiş personel uzmanları bulunsa dahi, yıllarca çalışmayı gerektirecek azametli bir iştir. Mecliste ve idarede bu gerçeği çok iyi bilen bir hayli kişi bulunduğu halde, bunlar nedense susmuşlardır. Personel Dairesinde çalışan yabancı uzmanlar çok daha dürüst ve sorumlu davranmışlardır.

Personel Dairesinde bir süre çalışan bir İngiliz uzmanı bu fütursuzluğu, hazırladığı yazıda şöyle belirtmektedir: «Tesbit edilen sürenin çok kısa olması, -bir yabancının böyle bir beyanda bulunması mazur görülsün-, hem kadroların, hem de yeni sınıf ve derecelere atanacak personelde bulunması gereken niteliklerin kanunda belirtilen ilkelere uygun olarak ve yeterli bir şekilde değerlendirilmesini tamamen imkânsız kılmaktadır. Öyle görünüyor ki, eldeki sınırlı zaman içinde kadroların ve personelin ancak kabataslak bir sınıflandırmaya tâbi tutulması mümkün olacak ve -kanunun getirdiği yeni terminoloji dışında- muhtemelen durum mevcut memurlar için olduğu gibi muhafaza edilecektir. Belki de bugünkü şartlar altında bundan daha fazlası yapılamazdı ve kanunu, gelecekte gerçekleştirilecek ilerici bir reforma sağlam bir temel teşkil eden bir belge olarak kabul etmek en isabetli yoldu.»

Ne var ki İngiliz uzmanın «mevcut durumu fazla bozmadan ufak tefek düzeltmelerle yetinme» tavsiyesine de uyulmamış, ilgili kurumlar, Personel Dairesinin öncülüğünde, reformdan aslan payını kapmak için seferber olmuşlardır. Her kurum ve kurumların içindeki çeşitli gruplar, ayrı sınıf olma ve sınıflar için yüksek gösterge rakamları elde etme çabasına düşmüşlerdir. Personel Dairesi de, kurumların kaymak tabakasından «aslan payını kapma» endişesiyle gelen saçmasapan tekliflere -tâbir mazur görülsün- akıl almaz bir sorumsuzluk içinde evet demiştir. Arada ezilen himayesiz ve sessiz ufak memurlar olmuştur. Böylece, birinden ötekine geçiş hayli zor olan içine kapalı ikiyüzden fazla sınıf ortaya çıkmıştır! İdare, âdeta ikiyüzden fazla kasta bölünmüştür. Halbuki kanun İngiliz sisteminden mülhem ve idarî reform bakımından da önemli yönetici -icracı- büro sınıfı biçiminde üçlü ayırımı esas alıyor ve esprisi itibariyle sınıfların hudutsuz sayıda çoğaltılmasına aleyhtar görünüyordu. Önem verilen mesele, devlet hayatında sıkıntısı çekilen çok iyi yetişmiş bir yönetici sınıfın teşkiliydi. İkiyüzden fazla kastın kurulmasıyla, kurumlararası büyük bir hareket serbestisine sahip olması gereken yönetici sınıfın anlamı, hemen hemen kalmamış ve politikacıların çok söz ettikleri idarî reform, temelinden sakatlanmıştır. «Bu sınıf tüzükleri devleti parçalıyor» diyenlerin çok fazla mübalâğa ettiklerini söylemek kolay değildir.

Yine İngiliz uzmanının sözlerine dönelim. Başka pek çok uzman gibi o da, Personel Dairesi yetkililerine, reformun temel ilkelerinden birinin, sınıf sayısı az tutularak kurumlararası hareketin sağlanması olduğunu bildirmiştir: «Ümit ederim ki, nihaî kararlar alınıp tüzük taslaklarına son şekil verildiği zaman, 1) bütün devlet örgütü içinde kurumlararası sınıflardan en geniş ölçüde faydalanılsın ve 2) işin önemsiz bazı özelliklerine bakılarak lüzumsuz yere kurumsal sınıf teşkil edilmesin, böylece de idarî bünye içinde yeknesaklık ve sâdelikten uzaklaşılmamış olsun.

Bir kurumun yaptığı işlerde özel bir nitelik görmesi ve dolayısiyle - aslında başka kurumlarda yapılmakta olan işlere çok benzeyen bir takım işler için - kurumsal sınıflar teşkili yoluna gitmesi normal karşılanması gereken bir eğilimdir. Kurumsal sınıflar - özellikle çok küçük olanlar - ayarlamalara, örneğin bir kurumdaki personel fazlasının başka bir kurumdaki personel kıtlığını gidermek üzere kullanılmasına ciddî bir şekilde engel olabilir. İdeal olan durum, - önemli istisnaları bulunmakla birlikte - memurların kurumlar arasında - ister kendi arzuları gereğince, ister iyi bir idarenin gereklerine uyarak - serbestçe hareket edebilmeleridir.»

BARUT OLSA NEYSE...

Reformu, daha işin başında yüzlerce kast icad ederek dejenere eden bir zihniyetin, her sınıf içindeki dereceleri ve çeşitli sınıflar arasındaki oranları, kast çıkarları ölçüleri ile nasıl altüst ettiği kolayca tahmin edilebilir. Meselâ belli bir sınıf içinde kaç dereceye ihtiyaç vardır ve göstergeleri neler olmalıdır? Diyelim mütercim sınıfının ilk derece aylığı, polis memurluğu sınıfının en üst aylığını ne kadar aşmalıdır? Sınıflandırma, bunlar gibi birçok soruya cevap getirme durumundadır. Bu cevaplar ise iyi yetişmiş bir personel uzmanı kadrosuyla uzun ve ciddi bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Halbuki yapılan iş, ufak memurları harcamak pahasına, kurumların dişli unsurlarını tatmin etmeye çalışmaktan ibaret kalmıştır. Nitekim şimdiden ufak memurlar arasında yaygın bir huzursuzluk başlamıştır.

Kadrolar da ayni kast çıkarları ölçüleri içinde hazırlanmaktadır. Kurumlar, kadro ihtiyaçlarını, tabiatiyle ihtiyacın çok üstünde tutmaktadırlar. Kurumlarda, ciddî ve sorumlu personel daireleri ve onların üstünde çok daha ciddî ve çok daha sorumlu bir Devlet Personel Dairesi bulunmadığı müddetçe bunun başka türlü olmasına imkân yoktur.

Belki Türkiye zengin ve bütçe imkânları geniş bir ülke olsaydı, getirilen sistem, bütün keyfiliğine ve taşıdığı anarşi unsurlarına rağmen, pek fazla sarsıntı ve huzursuzluk yaratmadan sahneye konabilirdi. Yüksek bir katsayı, nisbî adaletsizlikleri bir dereceye kadar unutturabilirdi. Ne var ki Türkiye fakir bir ülkedir. Bütçelerin çok büyük açık vermeleri, yatırımları kısmak ve Kalkınma Plânını baltalamak pahasına önlenebilmektedir. Personel reformuna ayrılan para 470 milyon liradır. Bunun önemli bir kısmının Askerî Personel Kanunu ek giderlerine gideceği anlaşılmaktadır. Esas maaşın dışındaki ödeneklerin kaldırılmasıyla sağlanacağı ileri sürülen tasarruflar ise, ancak bir kısım memurların toplam aylıklarının düşürülmesi pahasına öteki memurların aylıklarının arttırılmasında kullanılabilecek bir kaynak sayılabilir. Ne var ki esas maaşın dışındaki ödemeler genellikle fazla ihtiyaç duyulan, ya da kilit noktalarda bulunan personele yapıldığına göre, memurlararası ücret transferlerinin büyük ölçülere ulaşamıyacağı ve buna önemli bir ek kaynak gözüyle bakılamıyacağı aşikârdır. Üst kademelerin tüzük hazırlıklarında ortaya koydukları kast zihniyeti de, büyük balıklardan küçük balıklara doğru önemli bir ücret transferinin yapılamıyacağını göstermiştir. Demek oluyor ki birkaç yüz milyon lirayla, devlet memurları maaş rejimini altüst edecek bir teşebbüse, ciddî bir hazırlığa dayanmadan ölçüsüzce girişilmektedir. Gerçi şimdiki maaş rejimi kötüdür, adaletsizdir. Fakat reform adıyla kötünün daha kötü yapılmasına karşı gösterilecek tepkiler, herhalde bugünkü kötüyü arattıracak şiddette olacaktır.

Para kesesini elinde tutan Maliye Bakanlığı şimdilik susmaktadır. Bakanlık, sesini yükseltmek için herhalde sınıf tüzükleri ile kadroların tamamlanmasını beklemektedir. Katsayı ondan sonra malî imkânlara göre tesbit edilmeye çalışılacaktır. Korkulur ki, malî imkânlara uygun bir katsayı, hayal âleminde hazırlanan reform şatosunu bir fiskede yıkacak küçüklükte olsun. Bugün hâlâ pek yukarıdan konuşan Bakanlarımız ancak o zaman, ardarda yaptıkları vaadları ve hattâ personel reformu meselesini unutturmaya çalışacaklardır.

Bu personel reformu şakası, daha şimdiden memurlarımızı bir hayli üzmüştür. Refah ve huzur getireceği söylenen reform, huzursuzluğu arttırmıştır. Bu huzursuzluk gittikçe genişleyecek ve neticede bir şey yapılamıyacaktır. Öyle görünür ki, reform şakalarıyla daha fazla vakit kaybedilecek yerde, hemen bir maaş zammına gitmek daha isabetli olacaktır. Reform işi, ancak zamdan sonra, serinkanlılıkla ve uzun vâdeli bir mesele hâlinde ele alınmalıdır. Şimdiki sınıf tüzükleri yırtılıp yeni baştan iyi yetişmiş yüksek idareciye olan büyük ihtiyacı gözönünde tutacak biçimde az sayıda sınıfa gidilmeli ve mevcut barem sistemini kökünden yıkacak ölçüsüz davranışlardan kaçınılmalıdır. Fakat öyle anlaşılıyor ki, her şeyden önce ciddî bir Devlet Personel Dairesi kurulmalıdır.

Doğan Avcıoğlu

YABANCI SERMAYENİN YENİ BİR DARBESİ!..

Plânlama Teşkilâtı Müsteşarı görevinden neden ayrıldı?...

Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarı Memduh Aytür, görevinden ayrılmaya karar verdikten sonra çalışma arkadaşlarına açıkladı «Amerikan ve Alman yabancı sermayesi memnun değil. Bu yakında AID ve Washington arasındaki teleks konuşmalarında en çok Aytür ismi geçiyormuş...»

Müsteşar Aytür, düşüncesinde yanılmıyordu. 1966 yılı programında, yabancı sermayenin faaliyetini kısıtlayıcı hükümler, Amerikan ve Alman yabancı sermayesini *fena hâlde* telâşlandırmış ve öfkelendirmişti. Gerçi programın altında Demirel ve bakanlarının imzası vardı ama, yabancı sermayeye karşı oynanan oyundan Devlet Plânlama Teşkilâtı sorumlu tutuluyordu. Ünlü New York Times'ın iktisat ilâvesinde Türkiyeden Charles Lanius, yabancı sermayenin hayret ve öfkesini şu sözlerle dile getiriyordu: «Yeni Hükûmetin yabancı sermayeye öncelik vereceği beklenirken bâzı hükûmet daireleri bundan habersiz gözükmektedirler. **Aralık sonunda genellikle güvenilen bir ekonomik gazete, 1966 kalkınma programı yatırımlarında yabancı sermaye için kabul edilen bir seri sınırlayıcı tedbiri yayınladı.**

Yeni tedbirler Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi tarafından verilen bütün yatırım müsaadelerinin gözden geçirilmesini öngörüyor. **Belirli** bir sürede kullanılmayan yatırım izinleri iptâl edilecek ve yeni müsaadeler yatırımın belirtilen sürede tatbik sahasına konulması şartıyla verilecektir.

Yabancı yatırım çevreleri, zaman sınırlama tedbirlerini makul bulmakla birlikte, teşebbüslerin genişletilmesiyle ilgili tahditlerden rahatsızlık duyuyorlar. **Bunlara göre genişlemeyi düzenleyici tedbirler, yatırımcıların kendi teşebbüslerini kontrolle imkân vermeyen bir şekil almaktadır.**

Bu tedbirler cümlesinden olarak Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin izni alınmadan otofinansman yoluyla genişleyememesi hususu var.»

New York Times muhabirinin, daha program yayınlanmadan yabancı sermaye çevrelerinden aldığı bilgi doğruydu. **Gerçekten ilk defa bu yıl Kalkınma Plânı 1966 Yılı Programında, yabancı sermayeyi sınırlayıcı tedbirler alınıyor ve yabancı sermaye soygunu hakkında Demirel ve bakanlarının da imzalarını taşıyan resmi bir vesikada ibret verici bilgiler sunuluyordu.** New York Times muhabiri, «Yeni Hükûmetin yabancı sermayeye öncelik vereceği beklenirken bâzı hükûmet daireleri bundan habersiz gözükmektedirler» demekte haklıydı.

1966 programında yabancı sermaye ile ilgili olarak Demirel ve bakanlarının da imzasını taşıyan şu gerçekler ortaya konmaktaydı

● Yabancı sermaye teşebbüsleri genellikle 1 ilâ 10 milyon lira sermayeli ufak teşebbüslerdir. Teşebbüslerin genel karakteri, *yerli - yabancı karışımı olmalarında* toplanmaktadır. 1955 yılında yüzde 51 yerli, yüzde 49 yabancı olan sermaye oranı, 1964 yılında yüzde 40 yerli, yüzde 60 yabancı sermaye hâline gelmiştir. Teşebbüslerin 12 tanesi yüzde yüz yabancı sermaye ile kurulmuştur.

● Yabancı sermaye arzulanan alanlara gitmemektedir: İlgi duyduğu sektörlerin başında lâstik plâstik imalâtı, hizmetler ve kimya sektörü gelmektedir.

● İşletmeler, otofinansman yoluyla büyümeyi tercih etmektedirler. Program bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: **«Gerçekten 1964 yılı sonuna kadar transfer edilebilir kârlardan *transfer edilmeyen kısımların* toplamı 17 milyon 300 bin dolara ve sermayeye katılmıyan haklardan transferi yapılmayan kısmının da 2 milyon 200 bin dolara ulaştığı Tablo 494'teki bilgilerden anlaşılmaktadır. Bu durum, çeşitli yönlerden üzerinde durulmayı gerektiren bir nitelik arzetmektedir.**

a — Hukuki yönden 6224 Sayılı Kanunun 3 üncü maddesi, kârların ana yabancı sermayeye eklenmesini Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi kararına bağlı tutmuştur. Uygulamada genellikle bu şarta uyulmamakta ve işletmede bırakılan fonlarla fiilen sermaye artırımına gidilmektedir.

b — Ekonomik yönden yabancı sermaye iştirâki ile kurulan teşebbüslerin, Türkiye gibi gelişen bir ekonomideki artan talep şartlarına paralel olarak kontrolsüz büyümeleri bu teşebbüslerin karşısına yerli teşebbüslerin çıkma şansını zamanla azaltmaktadır. Bu durum yabancı sermayenin gelecekteki transfer edilecek kârlarını çoğaltma ve Türkiyedeki yatırılabilir fonları azaltma gibi bir eğilim gösterebilir.»

● «Sermayeye katılmayan gayri maddî haklar dolayısiyle son yıllarda bir artma görülmektedir. Sermayeye oranı bakımından önemli olmamakla beraber genellikle artışlar üzerinden hesaplanan bu haklar, sermayenin ortalama üç misli artış hacmi yarattığı göz önünde tutulursa, ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Gayri maddî haklar dolayısiyle bir bedel ödenmesi tabiî karşılanmalıdır. Ancak bunun sermaye iştirâkiyle birlikte yürümesi ödemeler dengesindeki ağırlığı arttırmaktadır.»

● Yabancı sermayeye içeride cömertçe sağlanan krediler hakkında da, Demirel imzalı program şu bilgiyi vermektedir: **«Yabancı sermayeyle kurulan firmaların yerli finansman kaynaklarından faydalanmaları tamamen serbesttir ve bu firmalar iç kaynakları rahatça kullanmaktadırlar. Gerçekten Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kapsamına giren firmalara Türk bankacılık sistemi tarafından açılan kredilerin 31.12.1964 tarihindeki toplamı 789 milyon lirayı ve bu kredilerden kullanılan miktarların toplamı ise 408 milyon lirayı aşmakta idi. Ticaret Bakanlığında mevcut bilgilere nazaran 1951 yılından 1964 sonuna kadar Türkiyeye gelen yabancı sermayenin toplam değerinin 341 milyon 300 bin lira *olduğu hatırlanacak olursa* bu rakamların önemi daha iyi anlaşılacaktır.»**

● Yabancı sermayeli firmaların yaptıkları ihracat gülünç miktardadır. DPT anketine cevap veren imalât sanayiindeki firmaların 1960 yılından 1964 sonuna kadar yaptıkları toplam ihracat 338 bin 500 dolardır.

● Dış kredilerden faydalanma yolunda son yıllarda artan bir eğilim vardır.

● Tablo 494 ve 495 in ortaya çıkardığı diğer bir **gerçek de yabancı sermayenin gider vergisine konu teşkil eden alanlara yatırım yapmadığıdır.** Firmaların ödediği diğer vergiler, matrah artışlarıyla karşılaştırılınca yüzde *1 gibi son derece düşük bir oran* elde edilmektedir.

● Kurumlar Vergisi matrahı, sermayeye bölünürse, yabancı sermayenin resmen bildirdiği kârlılık durumu ortaya çıkmaktadır. Firma olarak yüzde 100'ün üstünde kâr sağlayanlar vardır. Bütün firmaların ortalama kârı ise 1959'da yüzde 42,9, 1964'te yüzde 46,4 ve 1964'te ise yüzde 28.0'dir.

● Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun ortaya çıkardığı başka bir önemli problem de müracaatların inceleme usulü ve alınan müsaadeleri gerçekleştirmede geçen fasılaların büyük olması, hattâ bir çok hâllerde yatırım müsaadelerinin hiç kullanılmamasıdır.

Gerçekten 1951 yılından 1964 sonuna kadar geçen 14 yıllık sürede verilen yatırım müsaadelerinin toplamı 1 milyar 81 milyon 296 bin 841 lira iken fiilen kullanılan miktarın 341 milyon 353 bin 250 lira olduğu Ticaret Bakanlığı kayıtlarından anlaşılmaktadır. Buna göre, söz konusu dönem için gerçekleşme oranı yüzde 31,6 dır.

Yabancı sermaye fiyaskosunu böylece ortaya koyan Kalkınma Programı, yabancı sermayeye karşı tedbirler alınmasını öngörmektedir:

«Liberal bir kanunun yürürlükte olmasına ve Türkiyede çok yüksek kâr marjıyla çalışma imkânlarının mevcudiyetine rağmen yabancı sermayenin ödemeler dengesinde yeri önemli olmamıştır. Bunun başlıca nedenleri arasında yabancı sermaye politikasına açıklık kazandırılmamış olması gelmektedir. Bu durum karşısında aşağıdaki tedbirlerin alınması yerinde olacaktır:

1 — *Şimdiye kadar verilmiş* olan müsaadeler teker teker gözden geçirilerek kullanılmayan müsaadelerin sahiplerine süre verilecek ve bu sürenin sonunda gerçekleştirilmeyen yatırım müsaadeleri iptâl edilecektir.

2 — Yeni müsaadeler, yatırımın gerçekleştirilmesine yeter bir süre için muteber olacak ve zorunlu sebep hâlleri dışında sürenin geçmesiyle kendiliğinden iptâl olunacaktır.

3 — Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinin incelemelerini kolaylaştırmak ve süreleri kısıtlamak amacıyla kanunun aradığı «memleketin ekonomik kalkınmasına yardım» şartının bir hükûmet kararı şeklinde tanımlanması yapılacak ve komitenin görevi yatırım talebinin bu tanıma uygunluğunu araştırmaktan ibaret olacaktır.

Bu kararda özellikle

a) Hangi sektörlere yabancı sermayenin kabul edileceği,

b) Fazla kapasite tanımları,

c) İhracata yönelme yolları belirtilecektir.

Şair Fazıl Hüsnü Dağlarca, «Horoz» adlı şiirinden dolayı kovuşturmaya uğradı. İlk tahkikatın gizliliğine ilişkin kanun hükümleri dolayısiyle, soruşturmanın sonunadek bu konuda yazmıyacağız. Resimde Dağlarca ve sergilediği şiiri görülüyor.

4 — Yabancı sermayenin her türlü otofinansman yoluyla büyümesi Komitenin önceden müsaadesine tâbi tutulacaktır.

5 — Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi kararında gösterilen alanlardan başka alanlarda faaliyet gösterilmesi kanunî müeyyideye bağlanacaktır.

6 — Ortaklık ve patent hakları aynı teşebbüste birleştirilmiyecektir.

7 — Yabancı sermayenin Türkiyedeki yatırımları yerli sermaye ile ortaklık şeklinde geliştirilecek ve kârın plâfone edilmesi imkânları araştırılacaktır.

8 — Yabancı sermayenin yerli finansman kaynaklarından sınırsız olarak faydalanması, sermaye çoğunluğunun yerli müteşebbislerde olması hâline inhisar ettirilecek, bunun dışındaki hâllerde kredi rasyonları öngörülecektir.

9 — Belirli sektörlerde müsaade verilirken, belirli dönemler sonunda ihracata geçme şartı aranacak, bu yerine getirilmediği takdirde, bâzı memleketlerde olduğu gibi transfer edilecek kâr yüzdeleri sınırlandırılacaktır.

10 — Yabancı sermayenin Türkiyedeki gelişmesinin sonuçları izlenmemektedir. Bu noksanı gidermek amacıyla istatistik bilgi toplama usulleri tesbit edilecek ve yıl içinde uygulamaya konulacaktır.»

1966 programı yabancı sermaye gibi, petrolde de tedbir getirmekte, petrol şirketlerinin serbestçe yürüttükleri ithalâtı kota içine almaktaydı.

Yabancı sermaye artık rahat edeceğiz derken, sınırlayıcı tedbirlerle karşılaşmış oluyordu. Tabiî ki imzalar unutuldu ve bütün suç Devlet Plânlama Teşkilâtına yüklendi. Şimdi toplumun uyanık çevrelerine düşen iş, 1966 programında yer alan tedbirlerin uygulanışını dikkatle izlemektir.

Aytür'ün ayrılması, artık klâ sikleşen «Senden çok memnunuz» usulüne uygun oldu. Mehmet Turgut bile bir ara İhsan Topaloğlu ile iftihar ettiğini söylemiştir!

Aytür, geride bıraktığımız haftanın sonlarında Demirel'i ziyaret etmiş, ona «Ben 27 Mayıs idaresinde müsteşarlık yaptım. İktisadî görüşlerim sizinkilerden farklıdır. Size yük olmam istemem, ayrılayım» demiştir. Demirel ise, 1.5 saat süren konuşmada «Gitme kal, sen aradığımız adamsın» cevabını vermiş ve Aytür'ün 1 Mart 1966 da biten mukavelesinin, Bütçe v.s. telâşeleri dolayısiyle biraz gecikmeyle de olsa yenileneceğini söylemiştir. Teşkilâtta kalma kararıyla Başbakanın yanından ayrılan Aytür, çok geçmeden öğrenmiştir ki bir Plânlama Müsteşarı aranmaktadır. Bir ara Menderes'e iktisat müşavirliği yapan Prof. Memduh Yaşa üzerinde, Yaşa'nın görevi kabuldeki tereddütlerine rağmen, ısrarla durulmaktadır. Halen Plânlama Teşkilâtı Koordinasyon Dairesi başkanlığını yapmakta olan, fakat vaktinin büyük kısmını AP Milletvekilleriyle Mecliste geçiren Cevdet Akanur da lanse edilmek istenen adaylardandır. Tecrübeli Aytür bu oyunları ve yabancı sermaye çevrelerinin kulis çalışmalarını iyi bildiği için durumu kavradı ve istifasını verdi.

Aytür gibi yabancı sermaye çevrelerinin hoşlanmadığı iki değerli yüksek memur daha geçen hafta görevlerinden uzaklaştırıldı. Bunlardan biri Sağlık Bakanlığı Donatım Genel Müdürlüğü görevini yapan Emekli Ha ve Kurmay Albayı Nahit Ar-

da idi. Arda, Hazineyi hayli zarara sokan AID'nin hurda malzeme satış dolaplarını ortaya koymuş ve bu yüzden AID tarafından şikâyet olunmuştu. A. I.D. [illegible] demişti.

[illegible] Arda gibi bu halin, pet rol [illegible] kahramanlarından Petrol Ofis Genel Müdür Yardımcısı Özer [illegible] de görevinden uzaklaştırıldı. Topaloğlu ile birlikte petrol mücadelesinin her safhasında önemli bir rol oynayan Özer Derbil, yabancı petrol şirketlerinin 1 numaralı düşman ilân ettiği kişidir. Yabancı petrol şirketlerinin bütün oyunlarını ta[...] ve bu oyunları ustalıkla boşa çıkartmasını bilen Derbil, petrol fiyatlarının ucuzlatılmasında, ham petrol ithalinin daraltılmasında, Petrol Kanunu de[ği]şikliği zorunluluğunun ortaya konulmasında başrolü oynamıştır. Enerji Bakanı Hüdai Oral'ın bir ara petrol müşavirliğini de yapan Derbil, Türkiyede pet rol meselesini en iyi bilen bir iki kişi arasındadır. Bunun içindir ki yabancı şirketlerin 1 numaralı düşmanı haline gelmiş ve nihayet görevinden uzaklaştırılmıştır.

EREGLİ DEMİR - ÇELİK SKANDALI DOSYASI

AP Milletvekili Reşat Özarda, yakında Meclis Başkanlığına vereceği soruşturma önergesi ile, Sanayi Bakanı Mehmet Turgut'un Yüce Divana verilmesini isteyecektir.

YÖN okuyucularının çok iyi bildiği gibi, Özel Murakıplar Ereğli Demir-Çelik'te 20 milyon lirayı aşan yolsuzluklar tesbit etmişti. Ereğli Demir-Çelik'in iki büyük hissedarı olan Karabük ve Sümerbank, o zaman izahı güç bir tutumla, yolsuzluklara rağmen Dâniş Koper ve arkadaşlarını ibra etmişti. YÖN, bu anlaşılmaz davranışın yukarıdan gelen baskılarla olduğunu belirterek Sanayi Bakanı hakkında Meclis soruşturması açılmasını istemişti. Şimdi Reşat Özarda'nın önergesi ve eski Sanayi Bakanı Muammer Erten'in Meclisteki konuşmasıyla, Ereğli Demir-Çelik hissedarı devlet kurumlarının dış baskı ile nasıl oy değiştirmek zorunda kaldıkları anlaşılmıştır.

Reşat Ozarda
«Hak bildiği yolda...»

Özel Murakıplar Raporunu eline alan Sümerbank, derhal hukukçulardan bir inceleme heyeti kurdurmuştur. Raporu inceleyen hukukçular, Ereğli Demir-Çelik İdare Heyetinin ibra edilmemesini istemiş, Sümerbank İdare Heyeti de, yazılı olmamakla beraber, bu tavsiyeye uymaya karar vermiştir. Aynı gün Karabük İdare Heyeti de yazılı olarak ibra etmemek kararı almış ve Sümerbank ile ortak bir toplantı yaparak aleyhte oy kullanmayı kararlaştırmışlardır. Bu karar üzerine, iki kurum, çok ağır baskılar altında kalmışlardır. [illegible]

Genel Kurul toplantısından önce de Sümerbank Genel Müdürü ve Müdür muavinleri görevlerinden alınmışlardır. Karabük İşletmesi Genel Müdürü Ali Ulubay bir ay izinli sayılmıştır. Ulubay, izin sonunda görevine dönmiyecektir.

Dış baskı ile, devlet kurumları, apaçık bir yolsuzluk karşısında susmaya zorlanmışlardır! CHP Sözcüsü Muammer Erten, Yüce Divanda son bulması gereken bu davranışı Bütçe müzakerelerinde açıkladı

«Ereğli Demir-Çelik mevzuu üzerinde durmak isterim. Bir arkadaşımız bütçe komisyonunda sayın Bakana bu konuda bir soru tevcih ettiler. Sayın Bakan da, bu bir anonim şirkettir, biz karışmayız dediler. Muhterem arkadaşlar ,bu şirketin 600 hissede 306 hissesi Sümerbank ve Karabük Demir — Çeliğe aittir. Ve bu iki müessese de Sanayi Bakanlığına bağlıdır. Ereğli Demir — Çelik Anonim Şirketinin bazı suiistimal iddiaları mes'uliyet deruhte ettiğim zamanda Bakanlığa intikal etmişti. Ekseriyet hissesini elinde tutan Sümerbank ve Karabük Demir — Çelik'in kanunî yetkilerini kullanması için, Bakanlık bu müesseseleri harekete geçirdi. Fevkalâde umumî heyet toplantısı biz ayrıldıktan sonra, alelâde umumî heyet toplantısı şekline dönüldü. Geçen Martta yapılan alelâde Genel Kurulda, özel murakıplar seçildi ve bunlar, raporlarını iki ay evvel Genel Kurula verdiler. Raporda 4 maddeden ki, (20 milyon civarında) bir [illegible] Karabük İdare Meclisi [illegible] Sümerbank İdare Meclisi de Karabük idare meclisi ile müşterek toplantıda aynı neticeye vardılar. Fakat, bir gün sonra, birdenbire kararlar değişti, bir kısım İdare Meclisi üyelerinin muhalif kalmasına rağmen, şirketin ibrası için iki müessese de karar aldılar ve umumî heyet toplantısında ibra ettiler. 20 milyonluk suiistimal şimdilik kapandı. Bu nasıl oluyor? Özel murakabe raporu (ki, içinde üye Profesörler de mevcuttur) ortada dururken, bu rapor nasıl oluyor da pervasızca hiçe sayılıyor? Bir gün evvel İdare Meclislerinde alınan kararların bir gün sonra değişmesine sebep olan gerekçeler nedir, veya hangi bilmediğimiz faktörlerdir.?»

Şimdi Reşat Özarda, Yüce Divanda bitecek bu davranışı, Sanayi Bakanı Mehmet Turgut hakkında bir soruşturma önergesi ile Meclise getirmektedir. Beklenen odur ki, bütün muhalefet partileri ve hatta AP milletvekilleri, Özarda'nın önergesini benimsesinler ve Ereğli-Çelik dosyası artık açılsın.

Muhsin Ertuğrul Olayı

Adalet Partili Belediye Meclisi üyeleri aldıkları bir kararla Şehir Tiyatroları Başrejisörlüğünü kaldırdılar. Muhsin Ertuğrul'a karşı Belediyeci Adalet Partililer tarafından açılan savaş böylece bir yeni kesime girdi.

Bu olayın üç yönü vardır. Her biri üstünde ayrı ayrı durmak istiyoruz.

1 HUKUK YÖNÜ

Belediye Meclisinin A.P. li politikacıları, tiyatroculuğa heves ettikten sonra ortaya bir «Çil Horoz» olayı çıkmıştır. Mesele şudur: Şehir Tiyatroları Haysiyet Divanı sanatçı Ayla Algan'a tiyatrodan 3 ay uzaklaştırma cezası vermiştir. Buna rağmen Muhsin Ertuğrul, Zeytinburnu tiyatrosunu Ayla Algan'ın oynadığı «Çil Horoz» piyesiyle açmak istemiştir. Hâdise büyümüştür. Zeytinburnu tiyatrosunun kapıları kapatılmıştır. Bunun üzerine Ayla Algan Haysiyet Divanının kararına karşı Danıştay'a başvurmuştur. Danıştay kararı bozunca Muhsin Ertuğrul Zeytinburnu tiyatrosunu Çil Horoz'la açmıştır.

A.P. liler bu durumu hazmedemedikleri için Danıştay'a itirazda bulunmuşlardır. Danıştay *eski kararında ısrar, ve Çil Horoz oynamaya devam etmiştir.* Danıştay'ın kararının kesinleşmesi üzerine, Belediyeci A.P. liler, Muhsin Ertuğrul karşısında yapacak bir şey bulamamışlar ve Muhsin Ertuğrul için kovuşturma yürütülememiştir.

Bunun üzerine Belediyeci A.P. liler bir başka yola sapmış ve aldıkları kararla Şehir Tiyatroları Başrejisörlüğünü kaldırmışlardır.

Olay Adalet Partililerin mahkeme kararlarına ve hukuka karşı davranışlarını belirtmek bakımından ilgi çekicidir:

Büyük Millet Meclisindeki Adalet Partili sanıklar hâkim önüne çıkmamak ve kendi kendilerini affetmek yolundadırlar... Siyasî iktidar, *Danıştay'ın hükümlerini uygulamamaktadır...* Ve İstanbulun A.P. li Belediye Meclisi, hâkim kararını dinlememek için karar çıkarmaktadır. Mahkemenin haklı bulduğu kişiyi mağdur etmek için hile-i şer'iye geleneğini kullanmışlardır A.P. liler...

2 FİKİR YÖNÜ

Belediye Meclisinin A.P. li politikacılarına göre Muhsin Ertuğrul «aşılı ve aşırı solculuğa» tiyatro sahnelerinde yer vermektedir. «Solcu» piyesleri oynatmaktadır.

Oysa İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynanan bütün oyunlar, Batının New York, Paris, Londra gibi büyük merkezlerinde rağbet bulmuş, ün kazanmış eserlerden başkaları değildir. Ama ne var ki bizim hazretler bundan otuz kırk yıl önce Türkiyede oynanmış tiyatro eserlerine bugün tahammül edemiyecek ölçülerde yobazlık hastalığına tutulmuşlardır. Fikir özgürlüğü denen hikâyeden o kadar uzaktırlar ki Musahipzade Celâlin piyeslerini bile yasak etmek eğilimindedirler. Şehir Tiyatrolarında oynan «Sezuan'ın İyi İnsanı» bu çevrelerin hazır kuvveti tarafından basılmış ve ancak o zamanki Sıkı Yönetim subaylarının müdahalesiyle oynatılabilmiştir.

Demokrasi, insan hakkı, fikir özgürlüğü gibi kavramlar bu çevrelerin elinde sadece nutuk malzemesidir. Tiyatrolarda oynanan piyesleri kendi kafalarının kısırlığına göre düzenliyecek kadar faşist eğilim içindedirler. Muhsin Ertuğrul'a yöneltilen hücumlar tiyatroya hâkim olup tiyatroya kendi kafalarına göre yön vermek isteyen yobazların tertibinden başka şey değildir.

3 SANAT YÖNÜ

Olayın bir de sanat açısından görünüşü vardır. Bir tiyatro başsız olamaz. A.P. li Belediyeciler Başrejisörlüğü kaldırmış ve tiyatroyu başsız bırakmışlardır. Muhsin Ertuğrul'un yerine bir başkası getirilmiş değildir. Üç kişilik bir Edebi Heyetle durumu idare etmek istiyecekleri söylenmektedir. Dünyanın neresinde olursa olsun —Batıda ve Doğuda— tiyatroda tek adam yönetimi yürümektedir. İstanbul Şehir Tiyatroları için Muhsin Ertuğrul'dan daha uygun bir kişi bulunamaz. Tiyatro alanında otoritesini herkesin kabul ettiği Muhsin Ertuğrul'u yerinden uzaklaştırmak Muhsin Ertuğrul'a değil Şehir Tiyatrolarına kaybettirir. O Şehir Tiyatroları ki temelinde en büyük pay Muhsin Ertuğrul'a aittir. Ama ömürlerinde tiyatronun seyirci koltuğuna bile oturmamış üç beş siyaset cambazı, Belediye Meclisinin koltuklarına oturunca, kendilerini sanat alanında bile yetkili görmeye başlamışlardır.

★

Muhsin Ertuğrul olayı bugün Türkiyenin her yanında oynanan bir oyunun Şehir Tiyatroları Başrejisörlüğüne kadar uzanmasıdır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının Genel Müdürü İhsan Topaloğlu veya Etibank Genel Müdürü Tahsin Yalabık hangi düşüncelerle yerlerinden uzaklaştırılmışlarsa, Muhsin Ertuğrul da o düşüncenin devamıyla yerinden edilmiştir. Musahipzade'ye bile tahammül edemiyen yobazların İstanbul Şehir Tiyatrolarına hâkim olmaları acınacak bir durumdur. Ümmetçilerle kapitalistler elele vermiş har vurup harman savuruyorlar meydanlarda... Ancak varmak istedikleri son, elbette bir süre sonra gelip kendilerini bulacaktır.

İlhan Selçuk

Asgarî müşterek!

İktidarın din istismarcılığını tenkit eden Coşkun Kırca'nın yuhalanmasıyla son bulan toplantıda parti sözcüleri bir «asgari müşterek» te birleşme zorunluğu üzerinde durdular. Mc Carthy'ci Aydın Yalçın'dan TİP. lideri Mehmet Ali Aybar'a kadar bu istek tekrar edildi. Yalnız, bir «asgari müşterek» var mıdır? Demirel'in şahane bir mantıkla yaptığı konuşma, bir asgari müşterekin olmadığını ve olamıyacağını bir defa daha gösterdi: «Anayasanın ihlâlinden bahsediliyor. Anayasa ihlâl edilemez, bu muhal bir suçtur!.. Bölükbaşı demiş ki, Anayasayı yalnız kanunlarla değil, icra ile de ihlâl edersiniz! Çoğunluk programını yürütecek, madem ki çoğunluktan korkuluyordu, bir parti çoğunlukla iktidara gelemez diye hüküm konulmalı idi. Türkiyede rejim buhranı olamaz.»

TİP lideri Mehmet Ali Aybar'ın Anayasa rejimini hep birlikte koruma biçimindeki asgari müşterek [illegible] Demirel'in cevabı şu oldu: «TİP sözcüsü, Anayasa maddelerini çok yanlış tefsir ettiler. Anayasadan saydığı maddeleri sanki kendi parti programının maddeleriymiş gibi yorumladı. Bu Anayasa, bir sosyalist, kollektivist düzenin Anayasası değildir. Bizim Anayasamızın spesifik ağırlığı, devlette değil, ferttedir. Atatürkü sosyalist görüşün sahibi yaptıklarını üzüntü ile gördük. Ancak bilmelidirler ki, Atatürk ferdin hürriyetini her şeyin üstünde tutmuştur. Sınıftan bahsettiler, Türkiye'de sınıf yoktur. Türkiye'de imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kütle vardır. Atatürk komünizm nerede görülürse başı ezilmeli demiştir. 27 Mayısın gayrımeşruluğu iddia olunacakmış. Dışarıda çıkan bu kabil söylentilerin kaynağını şimdi öğrenmiş bulunuyoruz.»

Görülüyor ki asgari müşterekte birleşme arzusu, boş bir hayaldir. Nitekim İnönü, Bütçe müzakerelerinin sonunda yapılan CHP Grup toplantısında teşhisi bir defa daha koymuştur: «İktidar tehlikeli yolda ısrar edeceğe benzer. Böyle devam ederse, rejimin sonuna kendiliğinden gidecek. Bu gidişte bizim elimiz olmasın.»

Şimdi bütün muhalefet partilerini iktidara karşı birleştiren sert bir mücadele, Seçim Kanunu dolayısiyle verilme yolundadır. Muhalefet, İçtüzüğün bütün inceliklerini kullanarak Seçim Kanunu tasarısının geçmesini önlemeye çalışacaktır.

Nitekim Çarşamba günü muhalefet partileri çoğunluğun sağlanmaması için birlikte hareket etmişler ve AP milletvekilleri, ancak 2 saat 15 dakika gecikmeyle Meclise çalışması için gerekli çoğunluğu sağlayabilmişlerdir.

Çoğunluk sağlandıktan sonra salona giren muhalefetin sözcülerinin diğer oylama gayretleri Başkan Bozbeyli'nin İçtüzüğe fazla aldırmaz tutumuyla önlenerek Seçim Kanunu tasarısının görüşmesine geçilmiştir.

Af Kanunu tasarısı da muhalefet partilerinin çoğunun vereceği bir meydan savaşına sahne olacaktır.

Göçmen Prens

Göçmen dövizi ile mal ithalini tanzim eden kanunun bir ekspres sür'atiyle çıkmasını sağlayan Hürriyet Gazetesi ve Cüneyt Arcayürek'e teşekkür edilmelidir. Arcayürek, Prenses Fazıla'nın prens kardeşinin göçmen dövizi hikâyesini ortaya koymasaydı, kanun tasarısı daha yıllarca komisyonda yatardı. Bu vesile ile öğrenilmiştir ki, Suat Hayri Ürgüplü'ye akraba olan Prens Ahmet Rafat İbrahim'in işi için yalnız Danıştay değil, bakanlar bile uğraşmıştır. Prensin becerikli Danıştay avukatı Vural Ziya Ürünlü, Maliyenin inatçılığı karşısında Devlet Bakanlarına da mektuplar göndermiş, bunlardan Ayasofyacı Bakan Refet Sezgin, Maliye'ye yazılan bir yazı ile kararın uygulanmasını istemiştir.

Söylendiğine göre Prensin ithâl hakkını, büyük bir otele de sahip ünlü bir iş adamı kullanacak ve yüz kamyon ithâl edecekmiş!

GERÇEK SAYGISI

Nkrumah ne istiyordu?

Fethi Naci

CIA'in terbiyeli köpekleri Gana'da iktidarı ele geçirdiler. Emperyalizmin karşı-devrim ihracatı devam ediyor. CIA'in rahlei tedrisinden geçme «ihtilâlci»ler hürriyet getireceklermiş Gana'ya! Milletlerarası kapitalizmin kontrolündeki ajanslar böyle diyor. Bir baskı rejimi kurmuşmuş Nkrumah, demokrasiye aykırıymış yürüttüğü rejim, halk sevmiyormuş kendisini; şimdi bu baskı rejimi sona erecekmiş, bol bol hürriyet gelecekmiş Londra'dan ve Wall Street'ten! Vietnam'da pirinç tarlalarına saçılan zehirlerin, sorguya çekilen vatanseverlerin çıplak vücutlarına saplanan süngülerin adı emperyalizmin ağzında «hürriyet» oldu! Dominik'te bağımsız bir politika izlemek isteyenlerin üzerine yürüyen tankların adı da «hürriyet» tir! Bir zamanlar Guatemala'da United Fruit adlı Amerikan tekelinin muzlarının adı da «hürriyet» olmuştu!

Onlar, CIA'in eğitiminden geçen satılmışlar, hürriyet getireceklermiş Gana'ya. Ya Nkrumah? O ne getirmek istiyordu?

Şu sözler Nkrumah'ın: «Sosyalizm, en kısa sürede, halka iyi bir hayat sağlayabilecek tek yoldur. Çünkü sosyalizm, üretim araçlarının ve toprağın sosyal mülkiyetini, bu araçların halk yararına bir üretim için kullanılmasını gerektirir. Sosyalist üretim, halkın ihtiyaçlarına cevap vermek için yapılan üretimdir.. Bunun, özel kârlar elde etmek için yapılan üretimle bir ilgisi yoktur...»

Nkrumah nasıl bir Gana istediğini açıkça söylemişti: «Sosyalist bir toplum kurmak; bir bireyin özgürce gelişmesinin herkesin özgürce gelişmesinin şartı olduğu, Afrikanın durumuna, Afrika'nın şartlarına ve özelliklerine uygun bir toplum kurmak.»

1963-1970 yıllarını kapsayan 7 yıllık kalkınma plânı bunun için hazırlanmıştı. İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlığını kazandığı zaman Gana'da 18 lise, 3.000 lise öğrencisi vardı; 1963 te lise sayısı 74'ü öğrenci sayısı 23.000'i bulmuştu. 1962-1963 döneminde 1.412 ilkokul, 239 ortaokul açılmıştı. Bütün ilk ve orta okulların, bütün liselerin ders kitapları bedava sağlanmaktadır. Ayrıca, 2.000 üniversitlinin okuduğu iki üniversite kurulmuştur.

Öte yandan, birbiri ardından fabrikalar kurulmaktadır. Başkan Nkrumah, bir kitabında, Gana'nın limonları sıkıp limon suyunu ihraç ettikten sonra bunları nasıl İngilterenin şişeleri içinde ithal etmek zorunda bırakıldığını anlatır. Gana, patatesi bile ithal etmek zorundaydı. Çünkü sömürge otoriteleri Gana'da patates yetiştirilemiyeceğini iddia ediyorlardı. Ama, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Gana'daki İngiliz askerleri için patates lâzım olunca, Alman denizaltıları yüzünden de ithalât yapılamayınca, Gana'da patates yetiştirilmeğe başlandı. Ne var ki, savaş bitince, sömürge otoriteleri tekrar eski teorilerini tekrarlamağa başladılar: Gana'da patates yetiştirilemezdi!

Nkrumah, böyle bir ülkenin içinden çıkıp gelmiş bir devlet adamı ve güçlü bir düşünürdür. Bütün amacı, Gana'yı sınai ve ticari bir ülke haline getirebilmek ve giderek Afrika Birliğini gerçekleştirebilmekti.

Yıllık millî gelir bütün Batı Afrika'da 110 dolar, Doğu ve Orta Afrika'da 65 dolar, kuzey Afrika'da 130 dolar, Türkiyede 220 dolar iken Gana'da 245 dolardır!

Nkrumah döneminin Gana sı budur. Bunun için, CIA'in terbiyeli köpeklerinin hareketi üzerine Nkrumah, «Gana'daki olay, emperyalistlerin, yeni sömürgecilerin ve bunların Afrikadaki ajanlarının bir komplosudur.» dediği zaman, başkalarını bilmem ama, ben bu sözlere inanırım.

Amerika ile müzakereler

ABD Savunma Bakan Yardımcısı Mc Naughton ile yapılan müzakereler sonunda yayınlanan tebliğ, ABD'nin «Türkiye ile olan ittifakını hür dünyanın müdafaası için **hayati** telâkki ettiğini» belirtmekteydi. Avrupa Konseyi İstişari Meclisi de kabul ettiği bir karar suretinde, Türkiyenin hayati pozisyonunu belirtti. Kararda şöyle denilmektedir: «Türkiye'nin Ba‧ âleminde edinmiş olduğu yeri gözönüne alıp Batı prensiplerine olan sadakatını ispatlamı, bulunduğunu gözönüne alarak,

— Şartların devamlı surette değiştiği ve medeniyet, kültür, ideoloji ve iktisadi sistemlerin karşı karşıya geldikleri Yakın Doğu'nun bu hassas bölgesinde Batının pozisyonunu muhafaza etmesinin **hayati** ehemmiyetine inanarak bu kararlar alınmıştır.»

Şimdi de NATO Genel Sekreteri gelecek. sanırız o da aynı şeyleri söyleyecektir. Türkiyenin hayati önemi üzerinde yeniden biraz fazla durulmaya başlanmıştır. «Hayati önem» askeri, ekonomik ve diplomatik eski bağlılık politikası uygulansın anlamına gelmektedir. Buna karşılık ekonomik ve askeri yardım biraz arttırılacaktır. Nitekim iyi haber alan New York Times, Mc Naughton görüşmelerinin esasını açıklamıştır. Amerika, Türkiye ve Yunanistana önümüzdeki beş yıl içinde biraz fazla askeri yardım yapaca tır. Ama bu silâhları, iki ülkenin Kıbrıs dolayısiyle birbirlerine karşı kullanmaları yasaklanmaktadır. Yani silâhlar, milli politikaların emrinde değil, ancak Amerikan politikasının emrinde kullanılacaktır.

Korkulur ki birkaç silâh bedelinde, Kıbrıs anlaşmazlığının çabuk bir sonuca bağlanması da istenmiş bulunsun. Ne var ki bu çözüm şekli, Enosis'e çok yakın olacaktır.

Kira Kanunu çıkmazı

Herşeyiyle fakirden değil, zenginden yana olduğunu ispat etmiş olan Adalet Partisinin, kiracılardan yana olmadığını, daha önce Kira Kanununun kira tesbiti ile ilgili maddelerini Anayasa Mahkemesine başvurarak iptal ettirdiği zaman ispat ettiği yetmemiş olmalı ki, bu iptalden sonra kiraların alabildiğine yükselmesine rağmen, A.P. grubu, Anayasa Mahkemesine bir ikinci defa daha başvurmuş ve kanunun yürürlükte kalmış maddelerinden kira tâyininde mahkemelerde, belediye encümenlerine yetki tanıyan, evsahibinin kiracıyı istediği zaman evden çıkarmasını önleyen ve hava parası veya diğer şekillerde açıktan para alan evsahiplerinin hapsini gerektiren maddelerinin iptalini istemiştir.

Kira Kanununun bazı maddelerini, dar hukuk kalıpları içinde kalarak yorumlayan ve kamu yararını bir kenara bırakarak iptal etmiş olan Anayasa Mahkemesi, aldığı kararın doğurduğu telâfisi güç keşmekeşi görmüş olmalıdır ki, bu kere A.P.'nın yaptığı müracaatı reddetmiş, bununla da yetinmemiş, iktidarın süratle yeni bir kira kanunu çıkartmasının zaruretini de aynı red kararında açıklık ve kesinlikle belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesinin A.P. adına Ali Naili Erdem, Cahit Okurer tarafından yapılan iptal talebine karşı verdiği red kararında, mülkiyet hakkının sınırlı olduğunu belirterek şöyle demiştir:

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, mülkiyet hakkını ve sözleşme hürriyetini mutlak ve sınırsız olarak kabul etmiş değildir. Tersine mülkiyet hakkının kamu yararı için kanunla sınırlanabilmesine cevaz verdiği gibi, bu hakkın toplum yararına aykırı olarak kullanılmasını yasaklamış, sözleşme hürriyetini de kanunun kamu yararı bakımından sınırlayabilmesi kuralını koymuştur. Sınırlamaların hakkın ve hürriyetin özüne dokunmayacak bir nitelikte bulunması gerektiğini de hemen belirtmek yerinde olur.»

Anayasa Mahkemesinin kararı daha sonra da şöyle devam etmektedir:

«Gerek konut, gerekse iş yeri olarak kullanılan gayri menkullerin toplum ve insan hayatındaki önemi bir tartışmayı gerektirmiyecek kadar açık ve seçiktir. Hele nüfusu hızla artan, aileleri yeni yeni ailelere bölünen, buna karşılık konut ve işyeri yapımı aynı hıza ayak uyduramayan ve halkının büyük çoğunluğu mülk sahibi olmayan ülkelerde bu önem daha da artar. İsteklerin çokluğu yüzünden yükselen, yahut yükselme eğilimi gösteren ve böylece toplum içinde sıkıntı, darlık ve huzursuzluk yaratan kiraların olağan ve mâkûl bir hadde tutulabilmesi kaygı verici bir sorun halini alır. Bu gibi durumlarda devletin kanunlar yoluyla araya girmesi, sözleşme hürriyetinde ve mülkiyet hakkının kullanılmasında bir takım kısıntılara başvurması gerekmektedir.»

Anayasa Mahkemesinin gerekçesinde, kiraları donduran 2 ve 3. maddelerin kiraları 10 yıl önceki seviyede tuttuğu ve ancak bugünkü râyiç fiyatlara göre yeniden düzenlenebilmesine imkân vermek için iptal edildiği belirtilmiş, fakat bunların yerine hâlâ kiraları donduran bir kanun hükmü getirilmediğinden kira sınırlaması yolunda iptali istenen maddelerin tatbik edilebileceği açıklanmıştır.

Yabancılara sahil satışları

Prof. Baade'nın arazi spekülâsyonu peşindeki yabancı firmalara sahillerimizin satışını sağlamak için Türkiye'ye geldiğini ve Başbakan Demirel ile konuştuğunu yazmıştık. Bu ziyaret, ilk meyvalarını vermeye başlamıştır. İktidarın yayın organlarından Adalet gazetesi şu bilgiyi vermektedir:

«Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, yabancıların memleketimizde turistik tesisler kurmak üzere arazi satın alabilmelerini kolaylaştırmak için, mevcut bâzı engellerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili etüdlere girişmiştir.

Verilen bilgiye göre, 1954 yılında kabul edilen 6086 Sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu bâzı şartlarla yabancıların turistik tesis kurmak için arazi satın alabilmelerine imkân vermiştir. Ancak, arazi satın almak için yapılacak taleplerin önce Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesince kabul edilmesi, sonra da Bakanlar Kurulunun onayından geçmesi gibi şartlar, istenilen faydayı sağlamamıştır.

Bundan başka, Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu ile devletin elindeki arazilerin, turistik tesisler için yabancılara satılması da yasaklanmış, ancak en fazla 20 yıl süre ile kiralanabileceği esası getirilmiştir. Yabancılar da kiralık bir arazi üzerine tesis yapmak istememişlerdir.»

Şimdi yabancıların, Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesinden de geçmeden, gerek kamu, gerek özel araziyi gönüllerince satın almaları sağlanmak istenmektedir. «Bir çakıl taşını satmayız» derken, bütün sahiller yabancı yağmasına açılacaktır. Bunun sonucu, defalarca yazdığımız üzere, Türk halkının sahilsiz kalması olacaktır.

Bu konuda sözü, özel teşebbüsçülüğün şampiyonluğunu yapan Falih Rıfkı Atay'a bırakalım. Falih Rıfkı, 22 Şubat 1966 tarihli Dünya'da şöyle yazıyor: **«Şehir kıyıları, vurguncu imar oyunları yüzünden kumsalsız kalmıştır Bütün Anadolu kıyıları parsel parsel özel mülkiyet elindedir. Şimdi bu salgın Tekirdağ ve ötelerine doğru Trakya kıyılarına bulaştığı gibi, il bütçesinden milyonlar harcanarak yapılan yollarla ulaştığımız Karadeniz kumsalları da aynı tehlike altında. Bütün dünyada yasak bu. Güneş gibi, hava gibi, deniz de kimsenin malı olamaz».**

Sahil yağması meselesini, biraz orta yolcu bir tutumla olmakla beraber, *Bütçede, CHP sözcüsü* Ali İhsan Göğüş dile getirdi: «Turistik vesair bakımlardan çok büyük önem taşıyan sahillerimizin, yabancıların istismarına terkedilmesi hiç şüphesiz kabul edilemez. Bu sebeple turizm sahasına girecek yabancı özel müteşebbislerin, Köy Kanununa tâbi olan ve olmıyan mahallerde gayri menkule müteâllik haklar edinmeleri kabil olmamalı ve bunların tesislerini ancak kira esasına göre kurmaları kesin hükümlere bağlanmalıdır.... Yabancı sermayenin müracaatlarını, yeni esaslara bağlamak gerekmektedir. Bilindiği gibi, turizm sektöründe de yabancı sermaye 6224 sayılı kanun hükümleri içinde gelmekte, ayrıca, bloke paraların da turizm endüstrisinde kullanılması mümkün olmaktadır. Yabancı Sermaye Komitesine yapılan müracaatlarda, yatırım yapacaklardan ayrıntılı proje, yatırım programı istenmeden, teklifin tümü üzerinde karar verilmektedir. CHP Meclis Grubu olarak, bu uygulamanın önlenmesi ve yatırım yapmak için sermaye getirmek isteyen yabancılardan ayrıntılı projelerin ve yatırımın esas özelliklerinin istenmesini zaruri görmekteyiz.»

Ya taksim, ya ölüm!

Eğer Af Kanunu çıkarsa Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil'in şu dosyaları kapanacakmış:

1 — Çeşitli dairelerden broşür satın alınması için gönderilen 73 bin lira tutarında parayı şahsî hesabına geçirmek...

2 — Orman kanununa muhalefet...

3 — Gene Orman kanununa muhalefet...

4 — Trafik kanununa muhalefet...

5 — Bursa Çimento Tevzi Komisyonunun 2135 lirasını şahsi hesabına geçirmek.

6 — Hürmüzlü köyü korucusu İdris Karataş'ı cinayet işlemeye teşvik etmek...

★

Aman şu af çabucak çıksın da şu dosyalar kapansın. Yoksa üstad bu kadar dâva arasında Kıbrıs dâvasını kovalıyamıyacak...

Bakan Bey Buna ne Buyrulur?

Bütçe müzakerelerinde bir milletvekili Eğitim Bakanına bir soru sordu: «Öğretmenlerin bazılarına, öğrencilerine toprak reformu maden ve petrol meselelerimizi,, sanayileşme ihtiyacımızı ve yollarını Anayasada yazılı kişi hak ve hürriyetlerini öğrettiklerinden dolayı cezalar verdiğiniz söyleniyor. Bu söylentiler doğru mudur?»

Bakanın şaheser cevabı şudur: «Öğrencilerimiz, Anayasayı ve onun içinde bulunan meseleleri lise son sınıfa gelinceye kadar anlayamaz.. Bu bakımdan, öğrencilere bu konuları, şöyle mücerret şekilde anlatıp geçmek lâzımdır. Onlara Anayasadaki temel hak ve hürriyetleri, fikir ve düşünce hürriyetinin şekillerini anlatmak doğru değildir. Hele sınıftaki, hele köy okulundaki çocuklara, bazılarımızın toprağı yok, bazı kimselerde ise fazla toprak var. Devlet bu fazla toprakları alıp size vermelidir. Bunu yapmak devletin ödevidir. Buna toprak reformu denilmektedir, Toprak reformu yapılırsa, fakir ve topraksız köylülerin durumları iyileşir diye ders anlatmak, sınıflar arası mücadeleyi tahrik eder.»

Demek ki Bay Bakan, Anayasa? da yazılı kişi hak ve özgürlüklerinin lise öğrencilerine anlatılmasını doğru bulmuyor. Şimdi önümüzde bir dergi var. Bahçelievler Deneme Lisesinin yayın organı. Dergiyi okul öğretmenlerinden Amerikancı milliyetçi bir doçentin hanımını yönetiyor. *Dergide Komünizm Tehlikesi* adlı bir yazı. Yazıda bir sürü Mc Carthy edebiyatından sonra, ABD.nın ve zenginlerin savunması yapılıyor.

Türkiye bu noktaya getirilmiştir. Anayasanın anlatılması suçtur. Anayasanın espirisine aykırı olarak mutlu azınlığa borazanlık yapılması takdir sebebidir.

«Lise talebesi Anayasayı anlamaz» diyen Bakana, Deneme Lisesi Dergisinde yayınlanan makaleden bazı pasajları sunuyoruz:

«Asıl Türk gencinin milliyetçilik duygusu istismar edilerek Batı dünyasına karşı bir düşmanlık yaratmak istenmektedir.»

«Genç arkadaşlarım: Komünizm, özel sermaye tanımaz, aile ve millet mefhumu bilmez, din denilen manevi bir varlık kabul etmez. Doğan bir çocuk, annesinin yüzünü görmeden devletin malı olur. Devlet okullarında alyuvarlarına kadar komünizm işlenir bu çocukların, Allah olarak Stalini bilir bu dinsizler. Oysa Türk milleti, aile ve millet mefhumuna çok bağlıdır ve bizim tek korkumuz Tanrıdır.»

«Bütün komünistlere emrettiği gibi, bu uşaklar, önce zenginle fakir arasında bir düşmanlık yaratır. Halkı mümkün olduğu kadar sosyal sınıflara bölerler. Memlekette bu yolla bir ihtilâl havası yaratmak isterler. Fakire zenginin malını vaadederler.. Bunlara kanmayın genç arkadaşlarım. Bunun sonu sefalet ve felâkettir. Komünizmde bütün insanlar sadece sefalette eşit olurlar. Aslında bu kızıl, uşaklar, zenginlerin mallarında gözü olan vatan hainleridir.

Bugün, sanayide ilerlemiş milletler niçin bu yolu tercih etmiyorlar.. Niye hiç biri Sosyalizm yolunu seçmiyor.. Çünkü sosyalizmin sonu komünizmdir.. Demokratik rejimde herkes hürdür.. Çalışan herkes zengin olur.. Çalışan her fert çalıştığının karşılığını alır. Bir memlekette özel sermaye fazlalaştıkça, özel sermayenin kazancı arttıkça devlet o nisbette kuvvetlenecektir. ABD nin başarısındaki yol bu yoldur ve bu yol hür dünya memleketlerinin hepsinden geçer.»

«Bu insanlar, güneş doğmadan çalışmaya giderler. Güneş battıktan sonrayadek durup dinlenmeden yarı aç yarı tok çalışırlar, çalıştığının karşılığı bir dilim ekmek, 10 gr. şeker, bir kaç zeytindir.. Bu söylediklerim mübalağa değil hakikattir arkadaşlarım Bu günden saplanacağınız bu gibi sapık fikirler sizi bu sona götürebilir. Onun için daima Batıya bakalım, daima onları örnek alalım.»

GREVLER VE SENDİKALAR

Adil Aşçıoğlu

Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikasının grevci işçileri ile eşleri ve çocukları geçen hafta içerisinde bir sessiz yürüyüş yaptılar.

Grevcilerin sessiz yürüyüş yapmalarının amacı işçilerin içinde bulundukları güç yaşama şartlarını halk oyuna bir kerre daha duyurmak, *işverenin* ücretlere birazcık olsun zam yapmamasını protesto etmekten ibaretti. Gerçekten mahkeme kararı ile kanuna uygunluğu anlaşılan bir grevin kanunsuz olduğunda ısrar eden işveren, uyuşmazlığı Yargıtaya götürmüş ve sözde prensip meselesi, aslında işçileri bugünkü düşük ücretlerle sömürmek isteği yüzünden, sendikanın zam isteklerini geri çevirmiştir.

Grevlerin, yürürlükte olan kanunlardaki kayıt ve şartlarla, işçilerin ekonomik haklarını korumalarına yardımcı bir silâh olmaktan çıkıp işverenlerin işçiler üzerindeki ekonomik baskılarını artırmalarına yarayan bir vasıta olduğu her gün biraz daha iyi anlaşılmaktadır. Gerçekten bir yandan ekonomik bakımdan son derece güçlü bir işveren ve ona yardım eden bir işverenler sınıfı diğer yandan henüz tam olarak sınıf bilincine erişmemiş, dayanışmadan voksun ve aslında bozuk olan ekonomik durumu grev yüzünden daha da kötüleşen işçiler varken grevin işçiler yararına kolay kolay sonuçlar vermesini düşünmek yersizdir.

275 sayılı kanun, işçiler arasında dayanışmayı sağlayacak olan sempati grevlerini yasakladığı gibi, işçilerin belirli süreli bir greve gitmelerini ve bu grev de sonuç alamazlarsa grevi yenilemelerini de imkânsız hale getirmiştir. Başka bir deyişle greve gitmek isteyen işçiler iki şıkla karşı karşıya bırakılmışlardır: ya işverenin isteklerine boyun eğmek ya da her türlü açlığı ve sefaleti göze alarak süresiz greve gitmek. Gerçekten işçiler işverene ekonomik baskı yapmak amacı ile belirli bir süre için grev yaptıktan sonra yeniden işlerine dönerlerse aynı sebepten tekrar greve başlayamazlar. Birçok yabancı ülkelerde işçiler uzun sürecek bir grevin kendileri için ortaya çıkaracağı tehlikeleri gözönüne alarak örneğin birkaç günlük grevler yapabilirler. Bu süre içinde işverenlerde işçi isteklerini kabule doğru bir anlayış belirmezse, onlar bir süre sonra yeniden greve başvurmayı deneyebilirler. Bizde ise kanunun tanıdığı 6 günlük süre içinde greve gidilmezse grev hakkı bile düşmektedir. Böylece işçiler grev için kendilerine en uygun zamanı seçmek hakkından yoksundurlar. Bu yüzdendir ki birçok hallerde sırf grev haklarını kaybetmemek amacı ile kendilerine uygun olmayan zaman ve şartlarda greve başlamak zorunda kalmaktadırlar. Böylece de grevler çoğu zaman işçilerin ve sendikaların ekonomik bakımdan daha da ezilmeleri sonucunu doğurmaktadır. Şişe ve Cam *Fabrikalarında çalışan işçiler bu* şartlar altında greve başlamışlardır. 2000 den fazla işçi greve başladığı tarihte işyerinde aylık ya da haftalık ücretlerini alamamış, böylece daha başlangıçta direnme imkânlarının önemli bir kısmını kaybetmişlerdir. Sendikaya gelince, o da kendi malî imkânlarından çok kardeş sendikaların ve özellikle Türk-İş'in malî yardımına güvenerek greve karar vermiş bulunmaktadır.

Şahap Kocatopçu
Stratejist!..

Türkiye İş Bankası gibi büyük bir malî kapitalist kurumun ortak bulunduğu Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları için grevin ekonomik bir baskı aracı olacağını düşünmek boştur. Gerçekten fabrika değil bir ay belki de bir yıl çalışmasa Türkiye İş Bankası sayesinde malî bakımdan çökmesine imkân olmadığı ortadadır.

Bu şartlar altında böyle bir işverene karşı ekonomik baskı yapmak amacı ile sadece bir tek işyerinde greve gitmek, beklenen sonucu sağlamayabilir. Onun içindir ki grevin başta Türkiye İş Bankası Merkez ve şubeleri olmak üzere bu bankanın ortak bulunduğu önemli işyerlerine de yayılması şarttır. Çünkü dize getirilmesi gereken asıl işveren Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları *Anonim* Ortaklığı değil, fakat İş Bankasıdır. Ama ne yazık ki, bugün kanun ve sendikaların durumu grevi bu şekilde etkili hale getirmeğe elverişli değildir.

İzmir'deki tekstil işçileri grevinde de durum bundan farklı değildir. İşverenler gerek İzmirdeki gerekse Paşabahçedeki grevde işçi sendikalarının istedikleri zamları veremeyecek durumda değillerdir. Fakat durumlarının elverişli olmasına rağmen bu zamları vermeğe yanaşmamaktadırlar. İşverenlerin bu şekilde hareket etmelerinin sebebi kuvvetlenmeğe başlayan sendikaları ve Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu her bakımdan zayıflatmak ve çökertmektir. Bu işverenler tarafından bilinçli olarak işçilere karşı ve onların örgütlenmelerine karşı açılmış hedefi açıkça belirli bir sınıf savaşından başka birşey değildir. Nitekim, Şişe ve Cam İşçileri grevinde açıkça görüldüğü gibi, bütün işveren sendikaları ve işveren sendikaları Konfederasyonu malî bakımdan son derece kuvvetli olan Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları, Anonim Ortaklığını maddî ve manevî olarak desteklediklerini ilân etmişlerdir. Grev sadece Paşabahçe Şişe ve Cam Fabrikalarında yapıldığı halde diğer işkollarındaki işverenlerin de bu greve karşı cephe almaları bir sınıf dayanışmasından başka bir şey değildir. Gerçekten Şişe ve Cam Fabrikasındaki grevden tekstil, kimya, deri işverenlerinin bir zarar gördüklerini ya da göreceklerini kimse iddia edemez. Hal böyle iken ekonomik bakımdan kendilerine karşı hiçbir harekette bulunmamış olan şişe ve cam işçileri karşılarında Türkiyedeki bütün işveren *sınıfını bulmuşlardır. Bu* şartlar altında 2400 işçinin diğer sendikaların ve işçilerin desteklerine rağmen grevi işverene karşı ekonomik baskı aracı olarak kullanarak onu dize getirmeleri kolay değildir.

Bu durum grevi ve toplu sözleşme düzenini işçi meselelerinin çözülmesi için yeterli bir araç olarak kabul eden sendika yöneticilerini artık uyandırmalıdır. Sendikacılar ve işçiler karşılarında tek tek işverenler değil, fakat memleketin bütün üretim araçlarını ve malî kaynaklarını ellerinde tutan bir işverenler sınıfı bulunduğunu ve işçi sınıfının esaret ve sefalet şartlarından kurtulması için yaptığı savaşta ona göz açtırmamak için işveren sınıfının ellerinden geleni yapmakta olduklarını artık anlamalıdırlar.

Ne yazık ki sendikacılarımızın ve işçilerimizin çoğu henüz bu gerçekleri görmekten uzak bulunmaktadırlar. Şişe ve Cam işçilerine karşı Türkiye'deki bütün işverenler birleştiği ve bunu açıkca ilân ettikleri halde bazı sendikacılar yılın işvereni-ni seçip onun şerefine masraflı toplantılar düzenlemekte, bir kısmı da işveren olmazsa işçi de olamaz gibi vecizeler yumurtlamağa devam etmektedirler. Hele bazı sendika yöneticilerinin işverenlerin bu açık ve bilinçli *tutumları* karşısında yalınayak başı kabak yürüyüşlerden medet ummaları işçilerin her hareketinde dış tahrikler aramakta işverenlerle yarış etmeleri Türk işçi hareketinin dünya işçi hareketi içinde itibarını kırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

Türk-İş'in katılmak için büyük çabalar harcadığı Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu da bugüne kadar Türk işçilerinin ciddî olarak giriştikleri mücadelelerin hiçbirinde onlara yardımcı olmamıştır. Aksine Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve ona bağlı birçok uluslararası işçi kuruluşları Türkiye'deki işçi hareketinin gelişmesini engellemeğe çalışmışlardır. Bu uluslararası işçi teşekkülleri yabancı işverenlerden Türkiyede çalışanları korumağa bile çalışarak işçilerden çok işverenlere yardımcı olduklarını göstermişlerdir. Örneğin merkezi Amerikada bulunan Uluslararası Petrol İşçileri Federasyonu Türkiye Petrol İşçileri Sendikasına Berec grevi sırasında sadece 500 dolarlık bir yardım yapmakla yetinmiş ve bu sendika Türkiyedeki yabancı Petrol Şirketleri ile toplu sözleşme görüşmeleri yaparken bu şirketlere karşı greve gidilmemesi için elinden geleni yapmıştır.

Türkiye'de işçiler yaşama ve çalışma şartlarını düzeltmek şöyle dursun henüz en ilkel hakları olan örgütlenme ve grev hakkını genişletme savaşı içinde çırpınırlarken Türk sendikalarının üyesi bulundukları uluslararası işçi teşekküllerinin hiçbirinin kılını bile kıpırdatmadığını hatırlamaları ve bunun sebepleri üzerinde dikkatle durmaları gerekir.

Bu sözde Uluslararası işçi kuruluşlarının Türkiyedeki işçilere yardım etmelerinin ve iyi niyetli olduklarını göstermenin zamanı gelmiştir. Fakat bundan da daha önemli olanı işçilerin ve işçi sendikalarının karşılarında bilinçli bir işveren sınıfı bulunduğunu görüp ona göre kendi aralarındaki dayanışma ve sınıf birliğini gerçekleştirmeleridir. Aksi halde nasıl sendikasız işçileri işverenler tek tek dize getirebiliyorsa, sınıf dayanışmasından yoksun sendikalar da işverenler karşısında geçici bir süre için de olsa dize gelecekler-dir. İşçilerin bu şekilde işverenler karşısında yenilgiye uğramasının sorumluluğu bugünkü yöneticilerin olacak ve işçiler ya bu yöneticilerden ya da onların başında bulunduğu sendikalardan ayrılıp gerçek işçi sendikalarını kurduktan sonra onlardan hesap soracaklardır.

POLİTİKA VE ÖTESİ

NE OLACAGIZ BELLİ!...

Bir garip dil ve uslûpla konuşuluyor memlekette, kimse kimsenin ne dediğini anlamıyor. Ardından gürültüler, kavgalar, döğüşler geliyor.

Biri çıkıyor:

«— Demirel paraya çok düşkündür. İki yılda zengin olmuştur, mektupları mutlaka o satmıştır.» diyor.

Böyle lâf denir mi?

Diyor işte adam.

Hadi üstüne yürüyorlar, döğüyorlar.

Bu cümleyi karşıdan biri söylese ve dese ki:

«— Bölükbaşı paraya çok düşkündür, iki yılda zengin olmuştur, mektupları mutlaka o satmıştır.»

Döğüş çıkmaz, kimse kimseyi yumruklamaz, gözlüğünü kırmaz, gülünür geçilir. Cümlede ve uslûpta bir sakatlık aranır. Aynı sözü Alican için, Türkeş için, İsmet Paşa için, Aybar için söyleyin. Yine döğüş çıkmaz, kimse üzerinde durmaz.

Neden Demirel için böyle bir cümle döğüşe sebep oluyor? Gürültüler, patırtılar, kavgalar çıkıyor.

Demirel'in siyaset sahnesine çıkışında bir bozukluk, aykırılık var.

«— Mason değilim...» diyor.

Belge çıkarıyor.

Mason locasında yanyana oturdukları, aynı locada beraber bulunduğu, arkadaşlık ettikleri:

«— Bunu yapmıyacaktı...» diyorlar.

Masonluk karışıyor. Belgeyi veren adamı atıyorlar.

«— Türkiye'de Amerikan üsleri yoktur, bunlar NATO'*nundur.» diyor.*

Oysa, ikili anlaşmalar, Amerikan üsleri için Millî Savunma Bakanlığında komisyonlar kurulmuş, bunları inceliyor, eleştiriyor, altından nasıl kalkacağımızı araştırıyor.

«— Bir çizgi çizeceğiz. Bunun altına kimse düşmiyecek. Bu asgarî geçim çizgisi olacak...» diyor.

İktidara geliyor, ne çizgi çizdiği var, ne geçim işinin üstüne eğildiği. Tersine, enaz geçim indirimi hakkındaki kanun uygulanmasın diye, bunu erteliyor. Toptan eşya fiyatlarında 8.9 artma onun zamanında oluyor.

Memleketin ekonomik meselelerini bir kenara itiyor ve memleketi af kanunuymuş, seçim kanunuymuş gibi işlerle oyalıyor.

Dönüyor CHP'ye:

«— Bir menfaat şirketi...» diyor.

Kendisine Morison Şirketi mümessilliğinden geldiği hatırlatılınca kızıyorlar:

«— Memleketin değerli bir evlâdına böyle sözler söylemeyin, yazıktır.» diyorlar.

Bayram gazetelerine, Allahlı, Peygamberli yazılar yazıyor:

«— Allah memleketin üzerinden rahmetini ve bereketini esirgemesin...» diyor.

Ertesi gün Allahın gönderdiği rahmet Kırşehir'i Adana'yı basıyor, binlerce ev yıkılıyor, yüzbinlerce dönüm toprak seller altında kalıyor. Toprağın bereketini, Tanrının rahmeti alıp gidiyor. Bir su mühendisidir, bilmez mi ki, rahmet fazla gelirse, sulama kanalı yoksa, akarsular düzenlenmemişse, barajlar *yeteneksizse, sular herşeyi alır gider* ve kimse bir şey yapamaz. Tanrı da bu işlere karışmaz.

Bilir ve neden yapar?

DP oyları ile işbaşına geldiğinin farkındadır. Onlar için bir af çıkarırken, bunun kompilikasyonları olacağını anlar. Sıkıştırdıkları zaman:

«— Biz şurda üç aylık iktidarız, bizden ne istiyorlar?» diye sığınacak yer arar.

Amerikancılığı öne sürülür. Hükûmetin dışardan yönetildiği iddia edilir.

«— Bu şeni bir iftiradır.» der. Sonra Amerikalılara toz kondurmaz. Konuştuğumuz Amerikalılar:

«— Bu kadarı bizim için fazla..» derler.

Millî iradeden söz eder, millî iradenin özü Anayasadır. Bu Anayasanın üstüne doğru giden de kendisidir. Yine sıkışır:

«— Bizi Yüce Divan'a verin...» der.

Yüce Divan'a götürecek parmak çoğunluğu kendindedir ve gitmiyeceğini bilir, ama hatırlatır.

Örnekleri çoğaltmak istemiyorum.

***Görüyorsunuz ki bir tutmazlık, bir dayan*mazlık var herşeyin altında ve bu kaypak düzlem üstünde tartışmalar geçmektedir.**

Alican bile dayanamadı:

«— Memleketin akıllı bir idareye ihtiyacı var.» diyor. O, Alican ki, bu iktidarın başarı sağlamasını, kendi felsefesinin sağlamlığı sayıyor. O Alican ki, böyle bir gidişin işe yaramıyacağının farkında. Demirel'i de, grubunu da, iş adamlarını da uyarıyor. Denetim dışarıya taşmaktadır.

Ne olacak bunun sonu?

Bunun sonunu tâyin şimdilik AP grubuna düşmektedir. Eğer oradaki akıl başa gelmezse, bu sefer sonun tâyini bütün bu işlerin gerçek sahibine kalacaktır. O da, bu işleri arraz acı da olsa iyi bitiriyor.

Mehmed Kemal

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER NEDEN KALKINAMIYOR?

Az gelişmişliğin temelindeki neden : II

YVES LACOSTE

BURJUVA, AVRUPALIDIR...

Sanayi İhtilâlinin, Ortaçağın sonunda Asyada mümkün olmayışının nedenlerini Onsekiz ve Ondokuzuncu Yüzyıllarda Avrupa'nın sanayi gelişmesini sağlayan nedenlerle açıklamak mümkündür. Neden Sanayi İhtilâli ilk İngiltere'de gerçekleşmiştir? *Bunda herhalde İngiltere'nin tarımı potansiyeli rol oynamış değildir.* İngiltere'de gerçi sanayinin gelişmesinden önce, tarımda bir ilerleme vuku bulmuştur, fakat o çağlarda İngiltere'ye tabiatın sağladığı avantajlar *hiç de önemli bulunamaz. Başlangıçta* kömür potansiyeli de bir rol oynamamıştır. İngiltere yer altından kömürü ne ilk, ne de tek başına çıkaran ülkedir. Teknik buluşlarda öncelik almak görüşü *de gerçeğe uygun sayılamaz. O çağda İn*gilterede uygulanan bir çok keşifler, İngilizlerin özellikle yaratıcı zekâlarının sonucu olmaktan çok, onların salon ve laboratuar merakı şeklinde kalabilecek buluşlar*dan yararlanmak gibi yeni bir endişe gös*termelerinden ileri gelmiştir. İngiltere'nin ekonomik kalkınmasının temel nedeni, üretici zihniyet sahibi bir grup insanın varlığında aranmalıdır. Bu insanlar buluşlara *sahip çıktılar ve buluşların bütün etkileri*ni göstermesine ve onlarla mümkün olan en fazla kârı sağlamasına uygun şartları yarattılar. Bu «müteşebbisler», esas itibariyle burjuvaziden çıkmıştır.

Burjuvazi, öteki Avrupa ülkelerinde de mevcuttu. Burjuvazi, farklı dönemlerde, ekonomide temel dönüşümleri gerçekleştirmeye teşebbüs etmiştir. Fakat bu teşebbüsler, ya uygun bir tarihî konjonktürün yok*luğu*, ya da *teknik*lerin yetersizliği dolayısiyle başarısız kalmıştır. Bununla beraber, ardarda gelen bu teşebbüslerin her biri, nisbî başarısızlıklara rağmen, daha sonraki teşebbüslere temel teşkil edecek kazançlar *sağlamıştır. Nitekim İngiltere*, Amerika'dan gelen değerli maden akışının yarattığı enflâsyon altında yok olan İspanyol teşebbüsünden geniş ölçüde yararlanmıştır. İngiliz burjuvazisi, politik açıdan çok uy*gun şartlar altında bulunmaktaydı:* Kralın ve asillerin yetkilerini önemli ölçüde kısmayı başarmıştı. Hükümdarın malî yetkilerinin sınırlandırılması, saray istikrazlarının Fransa'da olduğu gibi, sınaî ve ticarî *plasmanlarla rekabet etmesini önlemistir.*

İngiltere'nin, zıraî, ticarî ve sınaî gelişmesi, çeşitli Batı Avrupa Devletleri burjuvalarına izlenecek yolu göstermiştir. Sanayi ihtilâline teknik buluşlar yol açmış değildir. P. Bairoch'un çeşitli örneklerle gösterdiği gibi (Sanayi İhtilâli ve Az Gelişmişlik S.E.D.E.Ş. 1963), tekniğin ilerlemesini, daha doğrusu onun uygulanmasını, Onsekizinci Yüzyılda çok daha genel ekonomik faktörler tâyin etmiştir. Ekseriya karmaşık teşebbüslerin sonucunda üretimlerin artışı, ortaya çıkan dar boğazları yenmek için yeni teknik usullerin sahneye konulmasını zorunlu kılmıştır.

Etkili bir burjuvazinin varlığı ve bu sınıftan çıkan müteşebbislerin yaratıcı rolü, Sanayi İhtilâlini başlatan temel faktör olmuştur.

Avrupalılar için, toplumun sinesinde bu kadar önemli rol oynayan bir sosyal sınıfın varlığı, o kadar âşikâr ve zorunlu bir olgudur ki bunu çok tabiî saymaktadırlar. Halbuki burjuvazinin yüzyılları aşan bir mevcudiyeti ve tarihî gelişmede oynadığı kesin rol, bugün Üçüncü Dünyayı teşkil eden ülkelerin çoğunda görülmemektedir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın dışında, gerçek burjuvaziler istisnaî kalmaktadır.

DOGUNUN IMTİYAZLI TÜCCARLARI

Bununla beraber, Arap Dünyası, Çin ve Hindistan, yüzyıllar boyu geniş bir ticarî faaliyete sahne olmuştur. Tüccarlar sosyal hiyerarşide ekseriya ön plânda yer almışlardır. Bu iyi örgütlenmiş ve güçlü devletler, çok sayıda memura dayanmaktaydı. Faaliyetlerine rağmen, bu tüccarlar ve memurlar, burjuvazi teşkil etmeyip ticarî *aristokrasiler ve aristokratik bürokrasiler* olarak kalmışlardır. Tüccarlar ve memurlar, köy topluluklarının hükümdara verdiği vergilerden yararlanan azınlığın unsurları olmuşlardır. Batı Avrupa'da yatırdığı *sermayeden kâr sağlayan burjuvazinin* zenginliği, fethedilmiş topraklar üzerinde köleleştirilmiş bir işgücünün yetiştirdiği ürünlerle yaşayan derebeyinkinden tamamen başka bir menşee sahipti. «Burjuva»nın ü*retim ilişkisi, «feodal»in üretim ilişkisinden* kesinlikle farklıydı. Avrupa dışında ise, savaş şefinin zenginliği ile tüccarın zenginliği, gerçekte ayni temele dayanmaktaydı. Zenginliğin kaynağı, toprakların bütü*nüne sahip devlete ödenen vergiydi.* Hükümdar ekseriya, askerler gibi tüccarların hizmetini de, belli bir süre ve belli köy topluluklarından onun adına vergi almak hakkını vermek suretiyle mükâfatlandır*maktaydı. Toprakların özel mülkiyetinin* olmayışı, Avrupa dışında, derebeyi tipinde büyük arazi sahibi bir sınıfın teşekkülünü engellemiştir.

Batı Avrupa'da asiller ve burjuva arasında görülen temel zıddiyet, başka yerlerde ortaya çıkmış değildir. Avrupada burjuvazi, zenginliğine rağmen, en imtiyazlı ve politik bakımdan yönetici sınıfın dışında kalmıştır. Asya ve Orta Doğu'da ise tüccar, zenginliği dolayısiyle, hatta yönetici aristokrasiye dahil edilmiştir.

Yüzyıllar boyunca, Avrupa dışı çeşitli ülkelerde neden gerçek bir burjuvazi teşekkül edememiştir? Meselenin son derece geniş ve karmaşık olduğu âşikârdır. Tarihçiler, ancak yeni yeni böyle bir soruyu sormaya başlamışlardır. Onların kesin sonuçlarını beklerken, coğrafyacının aktüel bir olayı izah için, bir çözüm taslağı ortaya koymak hakkıdır.

Toprak köy topluluklarının elinde kaldığı halde, özel olarak toprağa sahip bulunmadan üretim fazlasından yararlanan *bir azınlığın varlığı ile nitelenin* sosyal ve ekonomik durum, önemli nüanslar taşımakla beraber, dünyanın büyük kısmında uzun süre hâkim olmuştur. Marks bunu, derinliğine girmeden, «Asya-tipi üretim biçimi» *diye tanımlamıştır.* **Toprağın özel mülkiyeti olmadan insanın insanı sömürmesini sağlayan bu üretim biçimi, tarihî bakımdan ilk sınıflı toplumları teşkil etmektedir.** Aristokratik azınlığın organizatör rolü, çok sayıda köy topluluklarının güçlerinin bir araya getirilmesine ve bu sayede, üretimde çok önemli artışlar sağlayan büyük sulama işlerinin gerçekleştirilmesine imkân vermiştir. İlkel topluluk aşamasından, «Asya-tipi üretim biçimi»ne geçiş, insanların tabiata karşı dağınık mücadelesine son vererek, üretim güçlerinin ileriye doğru büyük bir sıçramasıyla birlikte vuku bulmuştur

Fakat ülkelerin çoğunda, temel sosyal yapıların evrimi bu noktada durmuştur. Toprak, köy ve aşiret topluluğunun elinde kalmış ve üretim tipi, bu çerçeve içinde kollektif niteliğini sürdürmüştür. Bayındırlık işlerini yapma görevinin sağladığı yetkiler dolayısiyle, aristokratik azınlık vergi gelirlerinden yararlanmış, fakat toprağın özel mülkiyetine sahip olamamış ve üretime doğrudan doğruya müdahale edememiştir. El koyduğu üretim fazlasının bir kısmı, aristokrasiye köle satın alma ve besleme imkânını vermiştir. Ama köleler, özellikle hizmetkâr, asker ve lüks eşya olarak kalmışlar, üretim aracı biçiminde pek az kullanılmışlardır. Bu sebeple, kölelerin oluşu, köleci bir üretim biçiminin varlığına delil sayılamaz. Özellikle şehirlerde, kişisel bağımlılık ilişkileri görülmüştür. Fakat bu da, feodal bir üretim biçiminin belirtisi değildir. Zira bunların ekonomik etkileri yok gibidir.

TÜCCAR UNUTULUNCA...

Daha açık bir deyimin yokluğu dolayısiyle, «Asya-tipi» adı verilen üretim biçimi, çok uzun bir dönem zarfında, esaslı bir değişiklik geçirmeden dünyanın büyük kısmına hâkim olmuştur. Aristokrasi ve köy toplulukları arasında mevcut çelişme, gelişmemiştir. Üretim fazlasına el konulması, üretim araçlarına sahip çıkmaya yol açmamıştır. Neden? Şimdilik ileri sürülebilecek tezler çok müphemdir. Sadece şu söylenebilir: Bu toplumlarda iç zıddiyetler gelişebilecek durumda olmadıklarından, toplumların evrimi çok zayıf kalmış ve başka üretim biçimlerine geçilememiştir Bugün bu durgunluk «anormal» sayılabilir. Zira bu durgunluk, binlerce yıllık hemen hemen tam bir hareketsizlikten sonra gelen çok hızlı bir ilerleme dönemini izlemektedir. Bu toplumların çoğu, tamamen farklı bir toplumla, Batı Avrupayla, temasa gelinceye kadar dengeli, istikrarlı ve «normal» idiler. Yüzyıllar boyunca, Batı toplumunun evrimi, belki az farklı temeller üzerinde başlamakla beraber, öteki toplumlardan gittikçe daha çabuk ve farklı olmuştur. Dünyanın büyük kısmının evrimi anormal değildir, Batı Avrupanın gidişi istisnaîdir.

Avrupada «Asya-tipi» üretim biçiminin, Greko-lâtin dünyası içinde, bazı kişilere arazi ve üreticilere sahip olma imkânını veren köleci sisteme doğru evrimi istisnaîdir. Ortaçağda, Roma İmparatorluğuna bağlı ülkelerin bir kısmında, daha işin başında istisnaî olan *bu temel üzerinde bir* feodal sistem gelişmiştir. Tarihçiler, bu sistemin dünyada eşi bulunmadığını ispatlamışlardır. Şüphesiz ki öteki ülkelerde de, çok değişik dönemlerde olmakla beraber, tâbiyet, himaye *biçimleri görülmüştür.* Fakat feodal sistemin, ayni zamanda kişisel bağımlılık ilişkileri ile toprağın özel mülkiyetini bir araya getiren gerçek feodalitenin en biçimlenmiş ve tam ifadesi ancak Batı *Avrupada ortaya çıkmıştır.*

Burjuvazinin teşekkülü ve bireyselleşmesinin en önemli faktörlerinden biri Altıncı ilâ On ve Onbirinci yüzyıllar arasında ticarî mübadelelerin ve para devrinin büyük ölçüde azalması olmuştur. Feodal organizasyonun temelleri, bu dönemde atılmıştır. Para devri ve ticarî mübadelede büyük azalış dolayısiyle, toprak ve toprağı işleyen kişiler tek değer sayılmıştır. Metbu, tâbiini ancak tek bir yoldan, ona malikâne vererek mükâfatlandırabilirdi. Başka yerlerdeki gibi vergi hakkı değil, toprak ve toprağı işleyenler üzerinde mülkiyet hakkı (az çok kısmî) verme durumundaydı. O dönemde sayısı çok azalan tüccar yok sayıldı, unutuldu ve «üç nizamlı» sosyal yapılaşmada ona yer ayrılmadı. Ticarî ve malî ilişkiler yeniden önem kazanınca, tüccar, kendi varlığını öngörmiyen sistemin şu veya öteki kısmında yer bulamadı. Böylece, aristokrasiye entegre olamıyarak, yavaş yavaş iyice bireyselleşmiş bir sosyal sınıf haline geldi. Bu sınıfın çıkarı, feodal sistemi yıkmak ve yerine kendi ölçüsüne ve çıkarlarına uygun yeni bir düzen kurmaktı.

Hindistan, Çin ve Arap Dünyası gibi feodal yapıların yerleşmediği ülkelerde, mübadeleler ve para devri, çok uzun bir duraklama dönemi geçirmişe benzememektedir. Bu sebeple tüccarlar, devamlı olarak aristokratik azınlığa entegre edilmiş durumda kalmışlardır.

Avrupa feodal sisteminin dar yapılaşmasının geliştirdiği çelişmeler ise, burjuvazinin ayrı bir sınıf olarak ortaya çıkmasına ve bu sayede sosyal ve ekonomik gelişmede önemli rolünü oynamasına yol açmıştır.

Tarihçiler, «gerçek» feodalitenin (daha uygun bir deyimle, yapıları en fazla zıddiyet göstererek çelişmelerin gelişmesine en elverişli olan ve böylece kendi tahribini hazırlayan feodal sistemin) genişlik sınırını çizebilecek durumdadırlar. Bu sınırlar, İngiltere, Belçika, Hollanda, Fransa, İtalya ve Almanya'nın büyük kısmını, *yani esas itibariyle güçlü bir burjuvazinin* gelişti̇ği, Sanayi İhtilâlinin gerçekleştiği bölgeyi kapsamaktadır. Birleşik Devletler ve Kanada, Avrupanın bu küçük kısmından gelen insanların eseridir. Dikkat çekici olay, *burjuvazinin bilinen rolünü* oynadığı, Sanayi İhtilâlinin beşiği olan İngiltere, tarihçilere göre, feodal sistemin en gelişmiş biçimini tanımıştır. Bu yüzden iç çelişmeler, en kuvvetli olarak gelişebilmiştir.

Uzak nedenlerini ayırdetmek henüz mümkün bulunmamakla beraber, halen az gelişmiş olan ülkeler bütününü, temel bir tarihî olay belirlemektedir: **Bunlar, burjuvazisiz yerlerdir.** Eriştikleri medeniyet seviyesi *ne* olursa olsun, bu ülkelerin ekonomik ve sosyal evrimi, öyle şartlar ve temeller üzerinde cereyan etmiştir ki oralarda Avrupa feodalitesine özgü yapılar ortaya çıkmamıştır. Burjuvazinin bireyselleşmesi ve *gelişmesi oralarda* görülmemiştir.

Bu toplumların içindeki çelişmelerin zayıflığı, gelişmelerini yavaşlatmıştır. Batı Avrupadakinden çok farklı olan aristokrasi, bir çok halde, temel değişmeler yapabilecek durumda değildi. Mevcut düzeni, kendi çıkarına uygun biçimde değiştirme arzusunda olan dinamik bir sınıfın yokluğu, teknik ilerlemenin müsaade ettiği bir ekonomik devrimin gerçekleştirilmesini imkânsız kıldı. Hareketsizliğin hâkim olduğu bu toplumlar, sömürgeci gelişmeye mukavemetten âciz kaldılar.

Bu tarihî gecikme ve yerli aristokrasinin büyük kısmının iştirâki olmasaydı, sömürgecilik olayının genişlemesi mümkün değildi. Sömürgecilik, geleneksel toplumun tahribini ve hükmedilen bir toplumda, münhasıran sömürgeciler ile onlara katılan yerli eşrafın çıkarına işleyen kapitalist sistemin ithalini gerçekleştirmiştir.

PİÇLEŞMİŞ KAPITALIZM

Avrupa dışı yerlere yapılan ve yavaşça biçimlenen bu transferde, kapitalist sis*tem önemli değişikliklere uğramıştır. Batı* Avrupa'da kapitalist üretim ilişkisi, feodal sistemde çok önemli rol oynayan kişisel bağımlılık ilişkilerinin son bulmasıyla belirlenmektedir. Kapitalist ve emekçi ara*sında teorik bakımdan ancak belli bir e*mek süresinin ücret karşılığı satışını öngören bir mukavele vardır. Batı Avrupada kapitalist sistem, giderek, eski üretim ilişkilerini tasfiye etmiştir. Birleşik Devletler, Ka*nada ve Avustralyada, kapitalizm fiilen bâ*kir bir toprak üzerinde yayılmıştır.

Buna karşılık, sömürgeleştirilen ülkelerde, kapitalist sistem, gerçek bir başkalaşma ve bozulmaya konu olmuştur: Serma-

e sahiplerinin esasen fazla olan yetkileri, ölelerin efendisinin ya da derebeyinin yet ileri ile birleşerek büyük ölçüde artmış- r. Ka list sistemin bu «piçleşmesi»ne nce, s rgecilik olayının kendisi sebe- iyet vermiştir. Avrupada teorik olarak hür eşebbüs ilişkileri zafere ulaşırken, sömür- eleştirilen ülkeler, gerçek bir fren olma- an, tekel rejimi altına konulmuşlardır. E- onomik güçlerin oyunuyla başarıları esa- en garantilenmiş olduğu halde, Avrupalı adamları, halkların malî ve teknik zayıf- klarından faydalanmakla yetinmemişler, ömürge yönetiminin ve ordusunun deste- ini istemişler ve elde etmişlerdir. Serbest übadelenin göklere çıkarıldığı bir dönem e, sömürgeler, sıkı biçimde «sömürge aktı»na *tâbi tutulmuşlardır Bütün sömür-* e ülkelerde, prekapitalist yerli aristokrasi e sömürgecilerin ittifakı, «piçleşmiş» bir apitalist sistemin doğuşuna yol açmıştır. u sistemde, kapitalist üretim ilişkisi, im- yazlıların tam yararına olarak, ilkel iliş- ilerle birleştirilmiştir: Bir yandan, yerli şraf, evvelce hiç bir zaman elde edeme- iği yetkilere sahiplenmek için geleneksel apıların çöküşünden yararlanmıştır. (top- aklara sahiplenmek, köylüyü doğrudan oğruya kullaştırmak v.s. gibi). *Öte yan-* an yerli eşraf, kapitalist haline gelmiştir. hracat emtiası üretmektedir ve ekseriya thal edilen emtianın satışını yapmaktadır). *Sömürgecilere gelince,* onlar da kapitalist olarak sahip bulundukları yetkilere, hük- metme metodlarını ve feodal ya da köleci egemenlik biçimlerini eklemişlerdir. Bu, arihî bakımdan çirkin çiftleşmenin sonu- u, az gelişmiş ülkelerde imtiyazlı azınlığın etkilerinin objektif olarak aşırılık kazan- ması olmuştur. Zira bu yetkiler, gerçek bir apitalist sistemde kapitalistin ve gerçek ir feodal sistemde feodalin sahip bulun- uğu otoriteyi aşmaktadır. Bu hilkat gari- esi *kapitalist sistem ancak, halk kütlele-* inin teknik bakımdan geri ve özellikle po- itik bakımdan boyunduruk altında tutul- uğu ülkelerde gerçekleştirilebilmiştir.

AZ GELİŞMİŞLİGE YÖNELİŞ

Eskimiş üretim biçimlerini tasfiye ede ek geliştiği bölgelerden çıkınca, kapitalist istem, ilkel üretim ilişkilerini sahneye koy ma yolunda açık bir eğilim göstermiştir. *Sömürgelerdeki büyük tarım işletmeleri* (plantasyon) ekonomisi, Ondokuzuncu yüz ıl sonuna kadar, hâkim üretim biçimi o- an kapitalizm ile köleci üretim biçiminin ir kombinezonudur. Tarihin kaydettiği en üyük esir ticaretlerinden birini, Onsekiz e Ondokuzuncu yüzyıllarda Amerikaya oğru, Avrupalı kapitalistler yapmışlardır. Amerikada bu köleci ekonominin kalıntı- arı halâ çok önemlidir.

Bu imtiyazlı azınlıkların sahip bulundukları yetkiler, onlara büyük nüfus kütlesini hemen hemen satın alma gücünden yoksun bırakacak biçimde, memleket kaynaklarının önemli bir kısmına el koyma imkânını vermektedir. Bu el koyuş, teknik bakımdan çok daha fazla üretim yapabilecek modern bir ekonominin gelişmesinin *engellenmesine yol açmaktadır. Bu ölçüsüz* yetkiler, her türlü gerçek ekonomik ve sosyal ilerlemeyi önleyen başlıca engeli teşkil etmektedir. Üçüncü Dünyanın çok büyük kısmında bu yetkiler, sömürgecilik olgusu dolayısiyle geniş ölçüde artmıştır.

Bununla beraber, sömürgecilikten çok önce, bu ülkelerin hepsi, daha sonra sömürgecilerin suç ortağı olan çok imtiyazlı bir aristokrasinin elindeydiler. Bazı hallerde yetkilerinin kapitalizmin sağladığı imkânlarla *güçlenmesi,* sömürge olgusuna ihtiyaç göstermiş değildir. Belli tarihî şartlarda bulunan bazı devletlerde, yerli imtiyazlı azınlık (veya onun bir kısmı) modern ekonominin ithalini, yalnız kendi çıkarına gerçekleştirmiştir: Japonya, Türkiye, İspanya v.s, ülkelerde durum budur.

Modern çağdan çok önce mevcut imtiyazlı aristokrasilerin varlığıyla belirlenen eski sosyal yapıların tahlili, sömürgeleşme olayı ile az gelişmişliğin genişlemesi ara*sında mevcut mekân içinde değişmeyi te*yid eden durumların bir kısmını anlamaya imkân vermektedir. Sömürgecilik vuku bulsa da, bulmasa da, dünya yüzüne modern ekonominin yayılması, gerçek bir burjuvaziye sahip bulunmıyan, ilkel yetkilerle donanmış aristokrasilerin hükmettiği bütün ülkelerde az gelişmişliğe götüren bir evrime yol açmıştır. İster yerli, ister yabancı olsun bu aristokrasiler, ilkel yetkilerini kapitalist üretim ilişkisiyle birleştirerek, aza*mî kazanç sağlamışlardır. Kaynaklardan bu* sayede alabildikleri çok büyük pay, iç pazarın gelişmesini engellemiş ve ekonomik kalkınmayı durdurmuştur. Buna karşılık, sağlık alanında gerçekleştirmek zorunda kaldıkları değişiklikler, daha sonra, nüfus artışının hızlanmasına yol açmıştır.

A.B.D.'DE AVRUPALILAR

Hemen sonra aşırı imtiyazlara dönüşen ilkel haklara sahip aristokrasilerin mevcut bulunmadığı ülkelerde sömürgecilik sis*temi, az gelişmişliğe sevketmiş değildir.* Kanada, Birleşik Devletler ve Avustralya'da, sosyal yapıların ve özellikle tarımsal yapıların meydana çıktığı kesin dönemde, nüfus, esas itibariyle sağlam burjuvaziler bulunan Batı Avrupa'dan gelmişti. Hemen tamamen bâkir bir ülkeye yerleşen (yerliler kovulmuş ve öldürülmüştür) bu Avrupalıların her biri bir miktar toprağın maliki olmuş ve böylece her türlü prekapitalist ilişkilerden kurtulmuş münhasıran kapita*list tipte sosyal yapılar ortaya çıkmıştır.* Burjuvaların çok sayıda ve faal oldukları toplumlardan çıkan «müteşebbisler» bol miktarda bulunmuş ve ekonomik hayata büyük bir hız vermişlerdir.

Bundan başka, burjuvazinin gücü, nisbeten demokratik politik ve sosyal şartları gerekli kılar. Gerçekten Avrupada, onu aristokrasinin karşısına diken çatışmalarda burjuvazi, işçi ve köylülerin desteği olmaksızın aristokrasiyi yenemiyecekti. İşçi ve köylüyü ise peşinden ancak, herkes için **Özgürlük ve Eşitlik** (politik) adına sürükleyebilirdi. İktidara gelince, burjuva yöneticiler, bu demokratik ideolojiyi ne tamamen *ortadan kaldırabildiler, ne de* giderek politik hakların halkın bütününe doğru genelleşmesini önleyebildiler.

Tarımda nisbî eşitlik, demokratik yapıların gücü ve nisbeten önemli bir burjuvazinin varlığı Kanada, Birleşik Devletler ve Avustralya'da sömürge sisteminin, kapitalistin yetkilerinin ötesinde yetkilerle donanmış bir imtiyazlı azınlık yaratmasını engellemiştir. Bu kapitalistler, kaynakların nisbeten daha ufak bir kısmına el koyabildiklerinden *(tabiî ki az gelişmiş ülkelerde* alınana nazaran) ve üretken faaliyetler çok sayıda müteşebbis tarafından yürütüldüğünden ortalama satın alma gücü hızla arttı. Bu da bazıları halâ anavatanın vesayeti altında bulunan bu ülkelere Avrupa sermayesinin akıtılmasını kârlı kılacak güçte bir ekonomik gelişmeye yol açtı.

ARJANTİN'DE AVRUPALILAR

Avrupa menşeli nüfusun akışı, yerlilerin hemen hemen mevcut olmayışı ve Avrupayla olan ekonomik bağların sıkılığı gibi faktörler, Arjantinin, meselâ Kanadanınkine benzer bir gelişmeye yönelmesine yetmedi. Zira bu iki ülkenin tarımsal yapıları çok farklıdır. Geniş arazilere el koyan Arjantinin büyük toprak sahipleri, iş gücünü tâbi kıldılar ve imtiyazlı bir azınlık teşkil ettiler. Bu azınlığın davranışları, Arjantinin az gelişmişlik durumunun temelinde yatmaktadır.

Batı Avrupa ve İngilterenin dışında, modern ekonominin yayılması, sömürgecilik olsun olmasın, ülkelerin sosyal yapılarına göre, tamamen farklı sonuçlar verdi. *Güçlü bir burjuvazının bulunduğu,* politik hayatın nisbeten demokratik cereyan ettiği, sosyal ilişkilerin esas itibarıyle kapitalist nitelik taşıdığı ülkelerde, bu münasebet bir kalkınma durumu yaratmıştır. Sömürge olsun olmasın, gerçek bir burjuvazinin bulunmadığı, politik yapıların demokratik nitelik taşımaktan uzak kaldığı, kapitalist üretim ilişkilerinin bir imtiyazlı azınlığa aşırı yetkiler verecek biçimde ilkel bağlarla karıştığı ülkelerde, kapitalist sistemin yayılması, onların bugünkü az gelişmişlik durumuna yönelten şartların giderek teşekkülüne yol açmıştır.

Birleşik Amerika'da, «İhtiyar Güney» ile ülkenin geri kalan kısmı arasında mevcut şiddetli tezat, yukarıdaki iki kuralın bir örneğidir. İç savaştan önce mevcut köleci büyük tarım işletmeleri, bu bölgede öyle ekonomik ve sosyal yapılar yerleştirmiştir ki, ülkenin geri kalan kısmının gelişmesine rağmen, bu bölge az gelişmişliğe *yönelmiştir. Bir sürü belirti (siyahların yük*sek doğum oranı, tarım güçlükleri, sanayileşmenin zayıflığı, demokrasinin yokluğu, bir kısım beyazın azamî kârı için siyahları tâbi duruma koyan ırkçı kanunlar... Zira siyahlar, dolaylı olarak ırkçılıktan zarar gören «fakir beyazlar» ile rekabet halindedir), Güney Devletlerinin, 20—30 yıldır girişilen çabalara rağmen, halâ az gelişmişlik durumunda bulunduğunu göstermektedir. Ekonomisi çok gelişmiş bir devletin içindeki az gelişmiş bir bölge ile bütünüyrincinin bugün çok daha zayıf bir nüfus baskısı altında kalmasıdır. Gerçekten Güneyli siyahların büyük bir kısmı, ülkenin başka *yerlerine göç etmektedirler.*

JAPONYA'NIN DURUMU

Gerçek bir burjuvaziye sahip olmıyan, yarı feodal bir azınlığın egemenliğindeki topluma modern ekonominin girişi, er geç az gelişmişlik durumunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Japon örneği, istisnaî oluşu dolayısiyle, özellikle anlamlıdır. Evvelce belirtilen nedenlerle ülke, büyük bir sınaî gelişmeye rağmen, az gelişmişliğe kay*mıştır. İç pazar, devlet ve feodallerin* baskısı altındaki kütlelerin düşük satın alma gücü dolayısiyle çok zayıf bir mahreç teşkil ettiğinden, bu sanayi büyümesi, silâh siparişleri ve uzun süre büyük devletler arasındaki rekabetlerden yararlanan Japon emperyalizminin fethettiği pazarlar olmasaydı, çabucak iflâs edecekti

Az gelişmişliğe doğru, benzer bir gidiş herhalde Rusyayı da beklemekteydi. *Rusya da sına'î gelişmesine.* Japonyanınkine hayli benzer ekonomik ve sosyal şartlar altında başlamıştı. Hemen hemen köleleştirilmiş halklar, imtiyazlıların büyük yetkileri, burjuvazinin zayıflığı, stratejik ve askerî siparişlerde mahreç bulan bir sanayileşme. Bununla beraber 1917 Rusyası, henüz az gelişmiş bir ülke değildi: Nüfus artışı mutedildi (yılda yüzde 1,5), ekonomik büyüme hızlıydı, tarım ürünleri ihracatı çok boldu. *Japonyanınkine benzer bir* evrim, çok muhtemelen onu da beklemekteydi. İhtilâl, nüfus artışının hızlanmasından önce, imtiyazlı azınlığın yetkilerini yok ederek ve yeni sosyal ve ekonomik yapılar yaratarak, az gelişmişliğe doğru açık gidişi durdurdu ve ülkeyi kalkınmaya yöneltti. Sovyetler Birliği örneği göstermektedir ki, tabiî ihtilâlden önce, nüfusun kaynaklardan daha hızlı artışı başlamadan önce sosyal ve ekonomik yapılarda gerçekleştirilen köklü değişiklikler, kapitalist sistemin imtiyazlılar yararına az çok ilkel üretim ilişkileri ile birleştiği bir ülkede, az gelişmişliğe doğru evrimi yarı yolda durdurabilir.

Üçüncü Dünya ülkelerindeki aşırı nüfus artışı, dolaylı olarak ekonomik durgunluğun sonucudur. O halde az gelişmişliğin temel nedeni, imtiyazlı azınlıkların aşırı yetkisidir. İmtiyazlı azın*lıklar üretimde artışları frenleyecek* ve nüfus artış temposunun altına düşürecek biçimde kütlelerin satın alma gücünü azaltırlar.

Şüphesiz bir çok halde, ekonomi bilim kitaplarının çok ender olarak inceledikleri aşırı yetkilerin kaynağında, sömürge olayının imkân verdiği bu kapitalizmin «piçleşmesi» bulunmaktadır. Yalnız kapitalizm bu piçleşmenin tek nedeni değildir. Devlet üzerindeki politik otoritelerini korumakta çok kıskanç olan imtiyazlı yerli azınlıklar, dış müdahalesiz de bunu gerçekleştirebilmişlerdir. Nitekim Lizbon ve Madrit'ten ayrılıp, bağımsızlığın ilânından sonra, Güney Amerika imtiyazlıları, kudretlerini arttırmışlar ve kaynakların daha büyük kısmına *el* koymuşlardır. Onların bugünkü yetkilerinin genişliği, dar anlamıyla sömürge olayının olduğu kadar, onu izleyen 150 yıllık «bağımsızlık»ın sonucudur. Bir imtiyazlı azınlığı özellikle zararlı kılan onun yabancı olması değil, kaynaklardan el koyduğu kısmın büyüklüğüdür. Yerli azınlıkların kötülükleri, yabancı sömürücü kadar büyüktür, (hatta daha fazladır). Onlar etnik bakımdan yerli iseler de, yaban*cıyla olan bağları aynı büyüklüktedir.*

SAHTE BAĞIMSIZLIKLAR

Az gelişmişliğin nedeni olarak, sömürgecilik olayını niçin nisbeten küçümsüyoruz? Sömürgeciliğin son buluşundan sonra, ona hafifletici şartlar sağlamak, ya da bir iadei itibar dâvası hazırlamak kesinlikle bahis konusu değildir. Dehşet yaratmak için fetih sırasında işlenen cinayetler, bazı halklara karşı soğukkanlılıkla sahneye konan jenosid *politikaları, kurtuluş hareketlerini* kırmak için kullanılan metodlar, sömürgeciliğe karşı en ufak müsamahanın gösterilmesini men'eder

Tarihî süreç içinde az gelişmişliğin ortaya çıkışında dar anlamıyla sömürgecilik olayının rolünü tahlil etmek, onu *küçümseme anlamına gelmez.* Tam aksine, sömürgecilik çok daha geniş ve çok daha süreli bir olayın özel bir yönü sayılmalıdır. Az gelişmiş ülkelerin çok *büyük çoğunluğu* bugün, az çok uzun bir süreden beri politik bakımdan bağımsızdırlar. Fakat bir iki durumun dışında onların hemen hepsi, imtiyazlı azınlıklar tarafından hükmedilmekte, sömürülmekte ve engellenmektedir. Bu azınlıklar, görünüşlere rağmen, kudretlerinden hiçbir şey kaybetmiş değillerdir.

İmtiyazlı azınlıkların kalışı, sömürgeciliğin basit artıkları ya da yeni sömürgeciliğin sonuçları sayılmamalıdır. Birçok ülkede bağımsızlığın elde edilmesi, şüphesiz, geniş bir halk hareketinin sonucudur. Fakat aynı zamanda, imtiyazlı azınlığın az çok büyük kısmının iki yönlü, fakat önemli eylemi bağımsızlığın gerçekleştirilmesinde rol oynamaktadır. İmtiyazlı azınlık, çeşitli nedenlerle ana vatandan ayrılmaya yönelmiştir: Ekseriya, yerli imtiyazlılar ile sömürgeciler arasında ülkenin sömürülmesinin sağladığı kârların paylaşılması konusunda bir anlaşmazlık bahis konusudur. Kendilerini halkı disiplin içinde tutmaya muktedir sayan yerli imtiyazlılar ek avantajlar isterler, ya da başka milletlerarası malî gruplarla daha kârlı anlaşmalar yapma hevesindedirler. Bir çok halde, yabancı ve yerli imtiyazlılar bağımsızlığı, bazı el koymaları engelleyen ve bir takım usulleri yasaklayan anavatanın kurallarından kurtul*mak için benimsemişlerdir. Güney Ame*rikada yerleşmiş sömürgeci nüfusun isyanının nedenlerinden biri, o ana kadar el süremedikleri «Tahta ait topraklar»a da sahip olma arzusuydu. Bunun içindir ki, birçok Güney Amerika ülkesinde bağımsızlık, yerli topluluklarının *durumunu açıkça ağırlaştırmıştır.* Birçok Batı Afrika devletine çok âni tanınan bağımsızlık, buna hiç de itiraz etmeyen büyük şirketlerin ve yerli eşrafın işine yaramış değil midir? Son zamanlarda, uzun süredir fiilen bağımsız olmakla beraber, Güney Afrika Birliği ırk ayırımı politikasını serbestçe uygulayabilmek için Commonwealth'i terketmeye karar vermiştir. Bu devlet, onları daha rahat sömürebilmek için halen *Londra'nın kontrolünde* bulunan komşu arazilerin bağımsızlıklarını istemektedir. Şüphesiz bir çok bağımsızlık, daha olumlu bir muhtevaya sahip olmuştur. Bunlar, bütün halkın mücadelesiyle çok daha güç elde edilen bağımsızlıklardır. Fakat bugüne kadar, bir

→

kaç ender durumun dışında, politik bağımsızlık, imtiyazlı azınlığın yetkilerinin azalmasına yol açmış değildir. Yetkiler devam etmiş ve hatta bazan artmıştır.

MİLLİ BURJUVAZİ MASALI

Az gelişmişlik, esas itibariyle bir iç dengesizlik olarak tanımlanmıştır. Aynı şekilde onun temel nedenleri ülkenin dışında aranmamalıdır. Dış faktörlere böyle bir rol oynama imkânını dün ve bugün veren iç nedenlerdir. Yerli imtiyazlı azınlığın kesin desteği olmasaydı, sömürge egemenliği gerçekleşemiyecekti. Büyük malî gruplar, yeni sömürgeci bir politikayı, ülkenin içinde vazgeçilmez yardımcıları bulabildikleri ölçüde uygulayabilmektedirler. Üçüncü Dünya ülkelerinin modern ekonomisi, iç pazarın zayıflığı dolayısiyle, dış pazarlara bu kadar fazla tâbidir. Az gelişmiş ülkeleri, dışarıdan incelemeye son vermek gereklidir. Bu ülkelerin tarihî evrimi ve temel meseleleri, onların dışındaki faktörlerin değil, herşeyden önce iç nedenlerin sonucudur.

Az gelişmişlik kavramını yalnız sömürgeciliğin meyvası, dıştan gelen bir olay sanmak, sadece bilimsel açıdan yanlış değildir, aynı zamanda politik açıdan son derece tehlikelidir. Bir çok az gelişmiş ülkelerde, resmî kişilerin nutukları, bütün kötülüklerin kaynağı olarak sömürgeciliği suçlamaktadır. En mürteci partiler bile, halkta bir ilgi bulabilme arzusuyla antikolonyalist sözlere hayli şevkle sarılmaktadır. Millî bağımsızlık konusunda, onlar, en az kıskanç olanlar arasında değillerdir. İmtiyazlıların sadık ajanı olan bir çok hükümetin elinde, sömürgecilik mükemmel bir mazerettir: Sefaletin, işsizliğin, açlığın artışı sömürgecilere atfolunmaktadır. Kütlelerin iç değişiklikler istemesi yerine, «yabancıların müsaade edilemiyecek müdahaleleri»ne karşı gösteri yapması tercihe şayan sayılmaktadır. İkame edilebilecek üretim bölgelerine sahip bulunan büyük milletlerarası tröstlere karşı girişilen halk hareketleri çok az etkilidir. Yeni sömürgeciliğe karşı mücadelenin tek yolu imtiyazlı azınlıklardan kurtulmaktır, onlar olmadan yeni sömürgecilik fazla bir şey yapamaz. Az gelişmiş ülkenin bütün güçlüklerinin yabancılara, sömürgecilere atfedilmesi, imtiyazlı azınlıkların bağımsızlıktan beri oynadıkları önemli rolü maskelemek demektir. Bu, bir Üçüncü Dünya ülkesinin, en zenginlerden en fakirlere kadar bütün sosyal kategorilerinin sömürgeciliğin kurbanı olduklarını kabullenmek anlamına gelmektedir. Bu, sömüren ve sömürüleni, her ikisi de Avrupalı değildir aynı din, ırk ve millettendir gibi yanıltıcı bir gerekçeyle karıştırmaktan ibaret bir davranıştır. Bu karıştırıcı eğilim, çok çeşitli politik çevrelerde gittikçe daha fazla yayılmaktadır.

Meselâ, yabancı çıkarlara karşı sayılan yerli imtiyazlı azınlığı tanımlamaya yarayan «millî burjuvazi» kavramını, bu eğilime borçluyuz. Bu ifade, çifte bir yanlış anlayışa dayanmaktadır. İlk yanlışlık, antikolonialist millî harekete katılış nedenleri üzerinedir. İmtiyazlıların çoğu için, bahis konusu olan temel yapıların değiştirilmesi değil, ülkenin sömürülmesinden sağlanan kârlardaki payını arttırmaktır. İkinci yanlışlık, bu grubun gerçek mahiyeti üzerinedir. Sömürgeci efendiler ve halk kütlesi arasındaki ortalama durumu, bu gruba, burjuva sıfatını kazandırmıştır. Aslında bir gerçek burjuvazi değil, fakat büyük arazi sahipleri, memurlar, tüccarlar ve çok ender olarak sanayiciler bahis konusudur. Yetkileri, normal bir kapitalizmin yetkilerini çok aşmaktadır. P.A. Baran, bu çok özel sosyal kategoriyi tanımlamak için, «lumpen burjuvazi» deyimini kullanmaktadır. Fakat «lumpen proletarya»ya benzetilerek imal edilen deyim bu imtiyazlıların yolsuzluk ölçüsündeki kudretini belirtmekten çok uzaktır. Sömürgeciliğe sözde muhalefetleri, şimdi bir çok az gelişmiş ülkede az çok mürteci hükümetlere, komünist ülkelerin yardımını sağlamaktır. Bu yardım, bir çok Üçüncü dünya ülkesine hükmeden imtiyazlı azınlıklara Batı devletlerinin ve büyük milletlerarası grupların yaptıkları yardımlara eklenmektedir.

MARKS HAKLI ÇIKIYOR

Sömürgelikten yeni kurtulmuş ülkelerde bağımsızlık hiç bir olumlu sonuç getirmemiş midir? Şüphesiz bir çok halde, imtiyazlı azınlığın içinde vuku bulan değişmeler, hiç değilse şimdilik, fazla bir şey değiştirmiş değildir. Bununla beraber, bağımsızlık mücadelesi, kütlelerin bilinçlenmesini hızlandırmıştır. Kesin bir evrim başlamaktadır. Sömürgeciliğin son buluşundan sonra gerçekleştirilen ilerlemenin yetersizliğinin yarattığı hayal kırıklığı dolayısiyle halk meseleye artık yabancı-yerli terimleriyle bakmaktan yavaş yavaş kurtulmakta, gerçek bir sosyal mücadeleye yönelmektedir. Yabancı-yerli ayırımının yerini, sömüren-sömürülen almaktadır.

Nisbeten yeni ortaya çıkan bugünün az gelişmişliği olayı, yüzlerce yıldan beri ortaya çıkan, birleşen, biribirlerini destekleyen nedenlerin sonucudur: Burjuvazinin yokluğu, sosyal ve ekonomik hareketsizlik, yerli imtiyazlılar ile sömürgecilerin ittifakı, sömürgeci gelişmeye karşı zayıf mukavemet, politik ve ekonomik bağımlılık, imtiyazlı azınlığın aşırı yetkilerinin teşekkülü, geleneksel yapıların çözülmesi, iç pazarın daralması, modern ekonomi kesiminin ihracata yönelmesi, ticaret hadlerinin aleyhte gelişmesi, sağlık ilerlemesinin zorunluluğu, hızlı nüfus artışı. Bu nedenlerin bir kısmı çok eskidir ve bazan ortadan kalkmıştır (geleneksel toplumların donmuşluğu). Bir kısmı ise 20—30 yıldır ortaya çıkmıştır (hızlı nüfus artışı). Az gelişmişlik nedenleri arasında bazıları, temel nedenden önce çıktı ve onu şartlandırdı, ötekileri ise temel nedeni izledi. Bu temel neden, kapitalist tipte üretim ilişkilerinin gerçek bir «piçleşmesi» sonucunda, olağanüstü baskı ve el koyma imkânlarına sahip imtiyazlı bir azınlığın ortaya çıkışıdır.

Az gelişmişlik, esas itibariyle, az gelişmiş sosyal yapılarında donmuş toplumların sinesine, aşırı sosyal, ekonomik ve politik yetkilerle donanmış bir azınlığın (yerli ya da yabancı) yararına kapitalist sistemin sokulmasından ileri gelmektedir. İmtiyazlı azınlığın kaynakların büyük kısmına el koyması, modern ekonomik faaliyetleri sınırlandıracak ve esas itibariyle yabancı pazarlara tâbi kılacak biçimde iç pazarı daraltır. Bunun yarattığı genel fakirlik ve geniş az-istihdam çok yüksek bir doğum oranının devamını kamçılar. Yüksek doğum oranı, sağlık alanındaki zorunlu birlikte ilerlemelerle birlikte, çok hızlı bir nüfus artışını yaratır. Nüfus artış oranı, ülkenin fiilen kullandığı kaynakların artış oranından çok daha hızlı olmaya yönelir.

Az gelişmiş ülkeleri belirleyen nisbî ekonomik durgunluğun temel nedenleri, gelişmiş ekonomide fazla üretim krizleri yaratan nedenlere oldukça benzemektedir: Üretim imkânlarıyla efektif talebin kötü gelir dağılımı dolayısiyle azalması arasındaki çelişme. Ne var ki gelişmiş ülkelerde bu krizler geçici ve konjonktüreldir. Üçüncü Dünya ülkeleri krizi ise devamlı ve strüktüreldir. Gelişmiş ülkelerin zaman zaman tanıdıkları işsizlik dönemleri, az gelişmişliğin temel niteliklerinden biri olan kütle halindeki devamlı az-istihdamın karşıtıdır. Az gelişmiş ülkelerde efektif talep o kadar azdır ve fazla üretim o kadar devamlıdır ki, bu, az üretim görünüşünü almaktadır. Verimli yatırımlar yapılmamaktadır, zira talep sınırlıdır. Yatırım eğilimi düşük olduğundan, büyük miktarda sermaye dışarıya ihraç edilmekte ve önemli ölçüde kaynaklar, el sürülmeden kalmaktadır.

Kütlelerin satın alma gücünün giderek bir ilerleme kaydettiği gelişmiş ülkelerin evrimi, kapitalist sistemin kendi kendini yok etmesi biçimindeki marksist tezin tartışılmasına ve mutlak fakirleşme tezinin aksini iddiaya imkân sağlarsa da, az gelişmiş ülkelerin evrimi (insanlığın dörtte üçü), tamamen Marks'a hak vermektedir. Bu ülkelerde sefalet çoğalmakta ve uzun süreden beri felce uğramış kapitalist sistem birçok durumlarda yok olmaya gitmektedir.

DEVRİM ZORUNLULUĞU

Yüzyıllar boyu birçok ülkenin evrimi, teknik seviye önemli ilerlemelere imkân verdiği halde, engellenmiştir. Bugün Üçüncü Dünya ülkelerinin gelişmesi, büyük imkânlara rağmen frenlenmektedir. Her iki halde de, frenleyişin nihaî nedeni, imtiyazlı azınlıkların kendilerine özgü tabiatında bulunmaktadır. Birinci halde, sosyal yapılar aristokrasinin prens, asker ve tüccarları toplayabilecek biçimde olduklarından, sosyal ve ekonomik evrimi organize etmeye muktedir bir burjuvazinin teşekkülünü engellemiştir. Bugün ise imtiyazlı azınlık, hem kapitalistin, hem de feodalin yetkilerini birleştirmektedir. Bu durumun, efektif talep yokluğu dolayısiyle, ekonomik gelişmeyi nasıl frenlediğini gördük.

Her ikisi de imkânların çok altında bir üretim seviyesinde durgunlukla belirlendikleri halde, iki durum tamamen farklıdır. «Geleneksel» birinci durum, iç çelişmelerin zayıflığı ve çok yavaş nüfus artışı dolayısiyle dengedeydi. Nitekim yüzyıllar boyu sürdü. İkincisi, yani az gelişmişlik durumu, temel bir dengesizliktir: Nüfus, kaynaklardan daha hızlı artmaktadır. İç çelişmeler artık son derece şiddetlidir. Durum, süremez.

Az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmesini engelleyen frenler, çok çeşitlidir: Açlık, nüfusun kötü durumu, cehalet, az-istihdam, millî entegrasyon yokluğu, dış pazarlara tâbiyet, ekonomik sektörler arasındaki irtibatsızlık, bazı tabiî engeller, sermaye ve teçhizat yetersizliği, imtiyazlı azınlığın yetkileri. Frenler çeşitli zamanlarda bazıları artık mevcut olmıyan güçler tarafından konmuşsa da, bunlar, bugünü bağlamak için birleşmektedirler. Frenlerin, hepsi aynı ağırlıkta değildir. Eğer insanlar isterlerse ve gerekeni yaparlarsa, frenlerin bazıları çabucak kaldırılabilir. Ötekiler, büyük çabalarla ve belli bir ilerlemeden sonra gevşeyeceklerdir. Nitekim açlık, cehalet tedricen kaldırılabilir. Fakat asıl mesele şudur: Az gelişmişliğin temel nedenini teşkil eden imtiyazlıların aşırı yetkileri, gerçek bir kalkınma çabasının başlatılmasını önleyen en büyük engel, en büyük frendir. Fakat aynı zamanda bu en çabuk kırılabilecek engeldir. Kaldırılması daha önce belli bir gelişmeyi gerektiren öteki frenlerin çoğundan farklı olarak, imtiyazlıların yetkileri, karşılanabileceği büyük güçlüklere rağmen bir politik süreç tarafından çabuk tasfiye edilebilir ki bu da Devrimdir.

ASKERLİK

GENERAL VE NATO

Le Monde gazetesinin ünlü dış politika uzmanı André Fontaine, General de Gaulle'un NATO ile ilgili sözlerini yorumlamakta ve Fransanın 1969 da NATO'dan ayrılmasının kaçınılmaz olduğu sonucuna varmaktadır:

1 Generalin söylediğine göre Fransa, «mükellefiyetlerinin son bulacağı tarihe kadar, kendisini ilgilendirdiği ölçüde, hâlen uygulanan hükümlerin sırayla değiştirilmesine devam edecektir». Bu sözler, açıkça hâlen NATO'ya ayrılmış kuvvetlerin Fransız Kumandanlığı emrine geçmesi işleminin tamamlanacağı anlamına gelmektedir.

2 Fransa, «müttefiklerinden herhangi biriyle, bugünkü durumda, ya da bir çatışma hâlinde, tarafların yararlı göreceği pratik işbirliği *ilişkilerini* tanzime hazır bulunacaktır». Bu söz *açıkça şu iki durumu öngör*mektedir:

a) Yabancı birliklerin Fransız toprakları üzerine yerleşmesi. General, yabancı birliklerin sâdece Fransız makamlarına tâbi olmasını istemektedir. Bu konuda ilk tepki, Kanada Başbakanı Lester Pearson'dan gelmiştir. Pearson, «Kanada birlikleri, kollektif bir anlaşmanın gereği olarak Avrupadadır. Bu birlikler, başka bir ülkenin kumandası altında değildir ve olmıyacaktır» demektedir. O halde, Metz civarında yerleşmiş Kanada Kraliyet Hava Kuvvetlerine ait iki F—104 birliği geri çekilecektir.

Dördüncü Cumhuriyetin son yıllarında, statüleri bir seri gizli anlaşmalarla düzenlenen Amerikan birliklerine gelince, görünüşe göre, *Devlet Başkanı* çabalarını bu anlaşmaların düzeltilmesine yöneltecektir. Mümkündür ki, muhatapları onun NATO'nun *reformu* konusunda teklifler yapacağını ve kafasında bu *tip* meselelerin bulunduğunu sanarak, niyetlerinde yanılsınlar: Halbuki General, öngördüğü taahhütlerin daima iki taraflı nitelik taşıyacağı hususunda ısrar etmiştir.

Amerikalılar, ikili anlaşmalarda sembolik değişikliklere şüphesiz hazırdırlar. Meselâ İspanyada Amerikan üsleri, haricezmemleket (exterritorialité) statüsünden hiç bir şekilde yararlanmamaktadır. Ama Devlet Başkanının sembolik nitelikte tâvizlerle yetinmeyeceği şüphelidir. Bu durumda, hâlen Fransada bulunan 26 bin Amerikan askerinin 1969 yılından önce çekilmesi beklenmelidir.

b) Almanyada yerleşmiş Fransız birlikleri: Devlet Başkanı, bu ülkedeki müttefik işbirliği konusunda anlaşmalar yapılmasını açıkça belirtmiştir. Fakat bu işbirliğinin mahiyetini ortaya koymamıştır.

3 General, «Atlantik Paktından» vazgeçmiş değildir. Paktı, bugün de «güvenliğine yararlı» saymaktadır. Burada ittifak, yâni karşılıklı yardım taahhüdü ile Fransız eğemenliğini sınırlamaktan suçlu daimî örgüt olan NATO arasındaki ünlü ayırımın izleri ortaya çıkmaktadır. General, örgütün içinde olmadan, 1949 da imzalanan anlaşmaya bağlı kalınabileceğini düşünmektedir. Bir politik müzakereyi zorunlu saydığını gösteren belirti yoktur.

Demek ki de Gaulle, pakta bağlıdır, ama paktın içinde olmıyacaktır. NATO emrindeki Fransız kuvvetlerini çekecektir. Kendi topraklarındaki yabancı birliklerin Fransa emrine verilmesini isteyecektir. Uzmanlar, bunu Fransanın 1969 da kaçınılmaz olarak NATO'dan ayrılacağı biçiminde yorumlamaktadırlar.

AMERİKA, AVRUPAYI KORUR MU?

General, NATO'da köklü bir reforma gidilmesini neden zorunlu saymaktadır? De Gaulle, basın toplantısında sorular üzerine bunu açıklamıştır: «Örf ve âdetle bağdaşmaktan çıkan bir kanunu değiştirilmeden uygulatmak mümkün değildir. Aynı biçimde, konusu değişen bir anlaşmanın bütünüyle yürürlükte kalması imkânsızdır. Onun imzalanmasına *yol açan şartlar* değişince, bir ittifakın olduğu gibi *kalması düşünülemez.* O halde kanun, anlaşma ve ittifakı *yeni verilere* uydurmak gereklidir. Bu yapılmazsa özü boşalmış metinler, ihtiyaç halinde, canlı gerçekler ve eskimiş biçimler arasında sert bir kopma vukubulmadığı takdirde rafa kaldırılmış boş kâğıtlardan ibaret kalacaktır (......)

Yeni şartlar diyorum. Doğu ülkelerinin iç ve dış evrimi dolayısıyla, Batı dünyasının artık, NATO adıyla Amerikan himayesinin Avrupada organize edildiği günlerde olduğu gibi, tehdit altında bulunmadığı açıktır. Tehlike azaldığı ölçüde, güvenlik garantisinin de değeri düşmektedir: Yalnız Amerikanın atom silâhına sahip olması ve *tecâvüz halinde bunun sınırsız* kullanılacağının kesinlikle *bilinmesi* eski Kıtaya mutlak bir güvenlik sağlamaktaydı. Fa*kat o tarihten* beri Sovyet Rusya, Amerikayı doğrudan doğruya vurabilecek bir nükleer güce erişmiştir. Erişince de, bombaların kullanılması konusunda Amerikan kararlarının eski kesinliği kalmamıştır. (Kendisi de tehdit altında bulunan Amerika, Avrupayı korumak için nükleer silâhları kullanmakta artık tereddüt edebilir). Bu durumda — Fransa için konuşuyorum — ittifakın değilse de, kuvvetlerin birleştirilmesini (entegrasyon) haklı gösteren nedenler ortadan kalkmaktadır.

Öte yandan, Avrupa yüzünden bir dünya harbi çıkması ihtimalleri dağıldıkça, **Amerikanın önce Kore, dün Küba, bugün Vietnam gibi dünyanın öteki yerlerinde giriştiği çatışmalar, ünlü tırmanma sistemi gereğince, genel bir harbi doğuracak genişlemelere yol açabilir. Bu takdirde, stratejisi NATO çerçevesinde Amerikan stratejisi olan Avrupa, istemediği halde, otomatik biçimde harbe sürüklenecektir. Fransa için durum budur. Fransanın arazisinin, haberleşme şebekesinin, bazı birliklerinin, birçok hava üslerinin, şu veya bu limanlarının Amerikan Kumandanlığındaki askerî sistemin içine girmesi daha uzun süre devam edecektir.»**

General, Amerika yüzünden bir harbe sürüklenmeye karşıdır. Bunun için yıllardır Atlantik entegrasyonundan yavaş yavaş sıyrılmaya yönelmiştir.

MİLLİLEŞTİRİLEN FRANSIZ BİRLİKLERİ

Generalin entegre birliklerden millî kumandanlık emrine aldığı kuvvetler şöyledir:

- Akdeniz Fransız Filosu gemileri — ki harb halinde NATO emrine verilecekti — tamamen Fransız Amiralliğine bağlanmıştır.
- Aynı durumdaki Atlantik Filosu gemileri de NATO'dan çekilmiştir.
- Norfolk'taki Müttefik Deniz Kuvvetleri Yüksek Kumandanlığı Kurmayında bulunan Fransız deniz subayları, artık NATO emrinde değillerdir. Doğrudan doğruya Fransayı temsil etmektedirler.
- Almanyada *bulunan* Fransız Hava Kuvvetlerinin kullanılması, *NATO ile varılan bir* anlaşma sonucu yeni şartlara *bağlanmıştır. Özellikle bu* kuvvetlerin Fransız Hükûmetinin *doğrudan doğruya izni ol*madıkça ateş açması önlenmiştir.
- Cezayir Harbinden önce NATO emrine verilmiş dört tümenden ikisi, 1955 ten itibaren Akdenize gönderilmiştir. Bu tümenler harb bitince tekrarNATO emrine verilmemiştir.

★

NATO'ya entegre kuvvetlerin dökümü ise şöyledir:

- Avrupadaki Müttefik Kuvvetleri Büyük Genel Karargâhındaki (SHAPE) Fransız subayları ile bir alt kademedeki Orta Avrupa Genel Karargâhı emrinde bulunan Fransız Generali Crepin kumandanlığındaki subaylar.
- Son zamanlarda Fransız *Generali* Massu kumandasına verilen Almanyadaki Fransız birlikleri (iki tümen ve bir tuğay).
- Birinci Taktik Hava Kuvvetleri Kumandanlığı ki, Dördüncü Müttefik Hava Taktik Kuvvetine bağlıdır. Birliğin faaliyet alanı kısmen Fransanın Doğusunu kapsamaktadır. Biraz önce belirtildiği gibi, kullanılması şartlıdır. Bu Fransız hava birlikleri, nükleer (bombalar Amerikan kontrolu altındadır) ve klâsik hava desteği söz konusu olunca doğrudan doğruya entegre durumdadırlar.

Son zamanlarda bir Fransız Hava Kuvvetleri Teknik Kumandanlığı kurulmuştur. Ayrıca Fransız arazisinde ve millî *kumanda altında teşkil edilen* İkinci Müttefik Taktik Hava *Kuvvetleri Kumandanlığı* (CATAC), Birinci CATAC'ın birlikleri, ihtiyaç halinde bağlanabilir.

Görüldüğü gibi General, esas itibariyle, Fransız kuvvetlerini millileştirmiştir.

FRANSADAKİ AMERİKAN TESİSLERİ

Fransada General De Gaulleden önce 50 bin Amerikan askeri vardı, bu miktar halen 26 *bine inmiştir.*

Amerikan tesisleri ise 14 hava üssü, *bir petrol boru hattı* şebekesi ve Batı Almanyadaki VII. ordu ile 17. Amerikan Hava Birliğinin bir aylık ihtiyacını karşılayacak 40 malzeme deposundan ibarettir.

Amerikan hava kuvvetleri 14 hava üssünden gerçekte 4 ünü kullanmaktadır. Laon (Aisne) ve Toul-Rozières (Meurthe-et-Moselle) keşif uçakları içindir. Evreux (Eure) üssünde, bir taktik hava desteği grubu bulunmaktadır. Chateauroux (Indre) bakım işlerine ayrılmıştır. Geri kalan 10 hava üssünde çok az sayıda personel bulundurulmaktadır.

Petrol boru hattı Atlantikten *Batı Almanyaya akar yakıt* nakletmektedir. Hat, 1200 savaş uçağını ve *VII.* ordu taşıtlarını besleyecek güçtedir.

Ayrıca Amerikan deniz kuvvetleri, Saint - Nazaire, La Rochelle, *Bordeaux* ve Villefranche-sur-Mer limanlarında bazı giriş kolaylıklarına sahiptir. Fakat Avrupadaki Amerikan kuvvetlerine getirilen malzemenin yüzde 90 ı kuzey limanlarından geçmektedir.

Fransada mevcut Amerikan tesislerinin değeri 1 milyar 750 milyon dolar civarındadır. Tesislerin yıllık bakım masrafı 200 milyon doları bulmaktadır.

Şimdilik General de Gaulle, bu *tesislerin ve birliklerin* Fransız kumandanlığına *bağlanmasını istemektedir. Le Monde* uzmanı André Fontaine, Amerika*nın sembolik tâvizlerden öteye* gitmeyerek birliklerini çekeceği *kanısındadır. Ünlü Amerikan* Ajansı A.P. ise, Washingtondaki resmî kişilere atfen, bu konuda daha iyimserdir. Ajansın bildirdiğine göre, «Washingtondaki resmî çevreler, Fransadaki Amerikan birliklerinin Fransız kumandanlığına bağlanması yolundaki General de Gaulle'ün talebinin müzakere konusu yapılabileceğini söylemektedirler.»

A.P. Ajansı şöyle devam et*mektedir: «Fransada yerleşmiş* Amerikan kuvvetleri, hemen tamamen Almanyadaki NATO güçlerinin ikmalini sağlamakla görevli lojistik birliklerdir... Washington belirtmektedir ki, İngilteredeki Amerikan üsleri İngiliz kumandanlığına bağlıdır. İspanyadaki Amerikan üslerinde Amerikan bayrağının yanı sıra İspanyol bayrağı dalgalanmaktadır. Eğer sadece Fransadaki Amerikan üsleri ile birliklerinin kumandanlığı bahis konusu ise, mesele kolayca çözülebilir. Eğer maksat, NATO'da bir gedik açmak ise, bu tutum, Atlantik Paktının öteki üyeleri ile General de Gaulle arasında bir kuvvet denemesine yol açabilecektir»

Mc Namara, Amerikan Senatosu Savunma Komisyonuna sunduğu raporda NATO'nun Fransasız da yaşayabileceğini ileri sürmektedir. Fakat bazı yüksek rütbeli Amerikan askerî uzmanlarına göre, NATO'suz Fransa sıfırdan ibarettir. *Her halûkârda,* ortada bir NATO'nun ıslahı ve mil*lî çıkarların NATO ile bağdaştı*rılması meselesi vardır. Türkiye *de bu yolda millî çıkarlarına* uygun görüşler ortaya koymak zorundadır.

GÜNEY AMERİKA'DA GERİLLACILAR

Güney Amerikada yıllardır A. B. D. nin silâhlandırdığı geri ve despot idarelere karşı son derece güç bir mücadele yürütülmektedir. Statükoya karşı her türlü hareketi ezen despot idareler, çeşitli eğilimlere sahip ilericileri dağlara sığınmaya ve gerilla savaşları vermeye zorlamıştır. ABD ve kukla hükümetler için bunların hepsi komünisttir. Halbuki komünistler, gerillacıların bir kanadını teşkil etmektedir. Bunlar arasında Castro'cular ve hattâ katolik rahipler dahi bulunmaktadır.

Güney Amerika ihtilâlcileri, Üç Kıt'a Konferansı dolayısiyle ilk defa olarak dünya sahnesine çıkmışlardır. Le Monde muhabiri *Marcel Niedergang*, bu ihtilâlcilerle konuşmuş ve onların görüşlerini gazetesine yazmıştır.

GUATEMALA'DA İHTİLALCİ SUBAYLAR

Guatemala'da mücadele 13 Kasım 1960 da liberal görüşlü subayların Fuentes idaresine karşı, Yüzbaşı Soso liderliğinde ayaklanmaları ile başlamıştır. Ayaklanma başarısızlığa uğramıştır. Fakat milletlerarası basının ancak birkaç cümle ile bahsettiği başarısız teşebbüs, 13 Kasım hareketinin doğmasına yol açmıştır.

Guatemala ilk demokratik hükümeti 1946 da Arevalo ile tanımıştır. Demokratik seçimler sonucu, onun yerini Arbenz Guzman almıştır. Masum bir toprak reformu denemesine girişen Arbenz tek başına Guatemala demek olan United Fruit şirketinin çıkarlarına dokunduğu için, CIA'nın tertiplediği bir darbe ile 1954 de düşürülmüştür. Köylü milisler CIA darbesine karşı kendi kendilerine örgütlenip savaşa hazırlanmışlarsa da Arbenz yenilgiyi mücadelesiz kabullenmiştir. Onun yerini Amerikan kuklası Albay Castillo Armas almıştır. Kukla 1957 de öldürülmüş ve Amerikan Dışişleri Bakanlığının isteği ile Fuentes iktidara gelmiştir. Armas gibi Amerikan kuklası olan Fuentes'e karşı mücadele, 13 Kasım 1960 hareketiyle başlatılmıştır.

Havana'da, Guatemala'yı Soso yerine 27 yaşındaki kumandan *Turcios Lima temsil etmiştir.* Konferansta öğrenilmiştir ki, gerilla hareketi bir anlaşmazlık sonucu ikiye bölünmüş ve gerillacıların büyük kısmı Lima etrafında toplanmışlardır. Lima'nın İhtilâlci Ordu Güçleri (FAR) Gerilla Cephesi, Guatemala İşçi Partisi (komünist eğilimli), Emekçi Vatansever Gençlik ve Silâhlı Mukavemet Bölgeleri gibi kuruluşları bir araya getirmektedir. Lima, Soso'yu gerilla hareketini küçümsemek ve onu sadece genel politik ortamı değiştirecek bir unsur saymakla suçlamaktadır. Halbuki FAR için gerilla esastır. Lima, komünistleri de çok ihtiyatlı ve pısırık bulmaktadır. Lima'ya gore, «Sosyalist ihtilâlden, Karaib Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden» v.s. söz eden Soso, hayal âleminde yaşamaktadır. Zira ülkede henüz sosyalist bir bilinçlenme yoktur. Bu sebeple hareket 1965 Martında bölünmüştür. Komünist Partisi, Soso'ya karşı Lima'yı desteklemiştir. Genç kumandan, Le Monde muhabirine şunları söylemiştir:

«İlk önemli nokta, ben komünist değilim, bir ihtilâlciyim. Gerilla savaşında beş yıllık tecrübem var. Bugünkü tutumu beni, Guatemala silâhlı ayaklanmasının baş langıcındanberi işlenen bütün hatâların tahlili itti. Çok hatâ işledik. 1962 Subatında vahşi İzabel gölü ve Sierra de Las Minas'a yerleşen üç gerilla grubunun ikisi çabucak yok edildiler. Bu grubu teşkil eden askerler ve köylüler, yeteri kadar dağların içine çekilmiş değillerdi. Çok az yer değiştirmekteydiler. Che Guevara'nın Gerilla Harbi adlı İncilini biliyorsunuz. Guatemala'da ve herhalde başka ülkelerde de bu kitaptan çok söz edilir. Ama kitaptaki tavsiyelerin anlaşılamadığına ve çok kötü izlendiğine inanmak gerek. 1962 Kasımında, 13 Kasım 1960 ayaklanmasının ikinci yıldönümünde, başka bir gerilla cephesi ülkenin batısında Huehuetenango bölgesine yerleşmek istedi. Burası, büyük nüfus yoğunluğu olan çok dağlık bölgesidir. Fakat gerillanın öncülüğünü yapan kişiler en ufak politik hazırlığı öngörmüş değillerdi. Araziyi çok az tanıyorlardı ve hiçbir köylü örgütüne dayanmıyorlardı. Tabiatın içinde boşlukta kaldılar. Yıldırım toplantılarında köylülere mücadelenin anlamını boşuna anlatmaya çalıştılar. Hareket tam başarısızlıkla sonuçlandı. Hepsi ele geçirildi ve kurşuna dizildi...»

1962 Martından itibaren, ilk kanlı yenilgilerden ve başarısızlıktan ders alarak, Rio Montagua vâdisi etrafındaki gerilla grupları savaştan çekildiler, ya da yok edildiler. Sierra Dal Minas'ta hiçbir stratejik önemi olmayan bir hareket için *hükûmet kuvvetleri ile* takışan Soso'nun gerillacıları, boş yere 11 ölü verdiler.

Bunun üzerine mücadele başkente intikal etmiştir. Mart ortalarında şiddetli talebe gösterileri olmuştur. Gösterilere paralel olarak, Lima'nın silâhlı komandoları başkentte polis ve askerî devriye merkezlerine baskınlar düzenlemektedir. Başkentte durum karışıktır. Üç üniversite öğrencisi öldürülmüştür. Sağcı askerler ve muhafazakârlar, Arevalo'nun muhtemel seçim başarısını önleme çabasındadırlar. Mart 1962 de Kennedy Hükûmetinin elaltından desteklediği Arevalo, sağcılar için 1954 ten beri «Komünizmin Truva Atı» dır. Washington'da «Reformist Üçüncü Kuvvet» sözcüleri, Arevalo'nun «antikomünist ve antimarksist» hisler taşıdığı hususunda teminat vermişlerse de, Washington ve Guatemala sağcılarına söz geçirememişlerdir. 31 Mart darbesiyle Fuentes istifaya zorlanmış, onun İçişleri Bakanı Albay Azurdia işbaşına gelmiştir. Bu durumda gerillacılar, tekrar dağlara dönmek zorunda kalmışlardır. *1962 malî yılı sonunda* yapılan gizli bir toplantıda, 13 Kasım hareketi temsilcileri, İşçi Partisi delegeleri ve talebeler, ortak hareket kararı almışlar ve yeni «gerilla cepheleri» kurmuşlardır. Bu sefer, askerî hareketler, köylünün politik eğitimi konusunda sıkı bir çalışmayla birlikte yürütülmüştür. Kumandan Lima, Genel Karargâhını dağların insan girmez bir bölgesine yerleştirmiştir. Dağlarda silâhlı çatışmalar, uzun yürüyüşler ve karşı yürüyüşler, köylerde önceden bilinmeyen politik toplantıları izlemektedir.

Portekiz Ginesi milliyetçi lideri Amilcar Cabral, gerilla hareketlerini şöyle değerlendirmektedir:

«Barışçı yollardan mücadele? Bağımlı ve az gelişmiş ülkelerde bu ne demektir? Bu demektir ki, bir taraf silâhlıdır. İktidar ve polis silâhlıdır, karşı taraf ise silâhsızdır. Ancak ihtilâlciler de silâhlı olurlarsa, gerçek mücadele söz konusudur.»

KOLOMBİYA DA KOMÜNİSTLER VE KATOLİKLER

Kolombiya'da gerilla savaşlarında komünistler hâkim gözükmektedir. Bu ülke, 1948 - 1953 döneminde kanlı bir iç harbe sahne olmuştur. İç harb, liberal görüşlü solcu lider Jorge Gaitan'ın öldürülmesiyle başlamıştır. 300 bin kişinin ölümüne yol açan bu iç harbin ilk günlerinde Fidel Castro da savaşmıştır. İç harpten sonra, 1958 yılında liberaller ve muhafazakârlar, iktidarı sırayla paylaşmak hususunda anlaşmışlardır. Bunu henüz tam koordinasyonu sağlanmamış olan gerilla hareketleri izlemiştir.

Havana'da, komünist profesör Montafia Cuellar, Le Monde muhabirine görüşlerini şöyle açıklamıştır: «Teorik mesele, ihtilâlin barışçı, ya da kanlı olacağının tâyinidir. Meselenin tartışması sürüp gidebilir. Ama büyük diyalektikçi Donkişot meseleyi çoktan sonuçlandırmıştır. Silâhların söze üstün oldukunu savunanlar ile karşı tezi tutanlar arasındaki anlaşmazlığı, diyalektik, bildiğiniz gibi zıtları birleştirerek çözmüştür: Maddî bir realite olabilmek için, söz, silâha dayandırılmalıdır ve silâhlar bir insan değeri taşımak için düşünceyle beslenmelidir... Küba ihtilâlinin ışığı altında söyleyebiliriz ki, silâhlı mücadelenin tercihi, ihtilâlcilerin kaprislerine bağlı değildir. Bunu gerçek kuvvet ilişkileri ve bu ilişkileri temsil eden sınıfların faaliyeti tâyin eder...

1952 yılından itibaren gerilla hareketlerinin genel bir toplantı yapmasını teklif ettik. Toprağın üzerinde çalışan köylüye verilmesini öngören bir tarım programı üzerinde ısrarla durduk. O tarihlerde, gerillaların zayıflığı tam bir koordinasyonsuzluktan ve ihtilâlci bir yönelişin olmayışından ileri geliyordu. Liberal gerillacıların başarısızlığı kısmen bu nedenler yüzündendir. İktidara, Rojas Pinilla'nın gelişiyle, komünistlerin kontrolü altında bulunan gerillacılar, nüfuz edilmesi çok güç olan dağlık bölgelere çekilmek zorunda kaldılar. Komünist Partisi, silâhların elde tutulması ve gerillaların kendi kendini savunma hareketleri haline getirilmesini emretti.

1962 de Kolombiya Hükûmeti, (Bağımsız Cumhuriyetler) adını verdiği bu hareketleri yok etme kararını aldı. İlk önce, Marquetalia bölgesinde hücuma geçti. Kendi kendini savunma bölgelerinin silâhlı mukavemeti ve kamu oyunun baskısı zaman kazanmaya imkân verdi. Fakat 1964 de hükûmet, bu bölgede yeniden büyük bir askerî harekâta girişti. Bu sefer *gerilla savaşında iyice ihtisas*laşmış kuvvetler söz konusuydu. Askerî ve sivil aksiyon birleştirilmişti. (Psikolojik aksiyon) tenkil ile bir arada yürütülüyordu. Harekete Amerikan helikopterleri ve uçakları da katılmaktaydılar... Daha sonra El Pato ve Guayabero bölgelerine hücum edildi. 1965 Eylülünde, bağımsız tarım kooperatiflerinin faaliyette bulunduğu Rio - Chiquito bölgesine taarruza geçildi. Ama Amerikan müşavirlerine ve malzemesine rağmen, köylülerin silâhlı mukavemeti karşısında hükûmet kuvvetleri yenilgiye uğradılar.»

Profesörün sözlerini, giriştikleri hareketi Vietnam savaşı ile mukayese eden başka bir Kolombiya delegesi tamamlamaktadır: «Hükûmetin askerî hareketleri çok pahalıya mal olmaktadır. Meselâ Marquetalia operasyonu için 30 milyon dolar harcanmıştır. Bunlar (İlerleme ve İttifak) anlaşmasının dolarlarıdır! Böylece gerillaların finansmanını bu ittifak yapmaktadır. Zira köylülerin öldürülmesi, üç ya da altı ay içinde yeni bir gerilla grubunun teşekkülüne *yol açmaktadır...»*

Gündüz köylü, gece gerillacı.. Köylü örgütlerine üstünlük tanıyan bu yumuşak taktik, hareketin başarısına yol açmaktadır. Komünist olmayanlar ve hıristiyanlar da geniş ölçüde harekete katılmışlardır. Bunlardan eski rahip ve üniversite profesörü Camilo Torres hakkında Prof. Montana şunları söylemektedir: «Camilo, memleketi yöneten oligarşiye ve 1958 de muhafazakârlarla liberallerin millî cephe altında yaptıkları anlaşmaya başından beri şiddetle karşı durmuştur. Bu anlaşma, milletin derin gerçeklerine aldırış etmeden iki partinin sırayla iktidarı paylaşmaları anlamına gelmekteydi...»

Rahip Torres'in Havana'da dağıtılan bir bildirisinde de şöyle denilmektedir: «Halk bilmektedir ki hukuk yolları kapanmıştır. Silâha başvurmaktan başka çare yoktur. Kolombiya dağlarında yürütülen silâhlı mücadeleye katıldım.» Rahip Torres geçen hafta dağlarda vuku bulan bir çarpışmada öldürülmüştür.

VENEZUELLA'DA DEMOKRATİK BARIŞ

Amerikan yatırımlarının yüzde 60'ını toplayan petrol diyarı Venezuella'da yürütülen silâhlı mücadele Washington'un ağırlığı daha fazla hissedilmektedir. Hükûmete bağlı köylü sendikalarının varlığı da gerilla hareketinin gelişmesini engellemiştir. Ayrıca büyük petrol gelirlerinden az çok yararlanan *işçi sınıfının mücadele gücü zayıf*tır.

Venezuella Millî Kurtuluş Cephesi (FLN), Millî Kurtuluş Silâhlı Kuvvetleri (FALN), Komünist Partisi, İhtilâlci Sol Hareketi (MIR) gibi teşekküllerden kuruludur. Cephe, tam bir birliğe sahip değildir. Komünist Partisi, demokratik barış yolunu tavsiye etmektedir. Fakat MIR yöneticileri, bir anlaşmaya varılacağı inancında değillerdir. Beklenen siyasi affın çıkmayışı da komünistlerden çok MIR yöneticilerine hak kazandırmıştır. Havana'da Millî Kurtuluş Hareketi delegelerinden «Komünist değilim, ihtilâlciyim» diyen Kumandan Medina, hareketin görüşlerini şöyle açıklamıştır: «Emperyalizme karşı kesin zaferin, bütün Güney Amerika Kıt'asında aynı zamanda başlanacak silâhlı hareket çerçevesinde sağlanabileceği inancındayız. Dört yıllık denememiz bize açıkça öğretmiştir ki, her tarafta aynı zamanda harekete geçildiği takdirde, emperyalizme karşı zafer, daha çabuk, daha az kanlı ve daha az ıstıraplı olacaktır. Bütün Güney Amerikayı tek vatan görmek, Güney Amerika ihtilâlcileri için zorunludur. Bunu söylerken, bu ideâlin tam ifadesi olan Kumandan Ernesto Che Guevara'yı saygı ile anmayı görev bilirim.»

DOMİNİK'TE İHTİLALCİLER

Amerika Devletleri Teşkilâtı şalını bürünen Amerikanın işgali altındaki Dominik ise Havana'da *çeşitli solcu teşekküller tarafından* temsil edilmiştir. Bunlar arasında Dominik Halk Hareketi (MPD), Dominik Komünist Partisi, Anayasa Cephesi ve Castro'cu 14 Haziran Hareketi vardır.

Dominik Halk Hareketinin, André Malraux'nun çizdiği genç Çin ihtilâlcilerini hatırlatan gözlüklü temsilcisi Rodriguez, modern revizyonistleri toplayan Rus Komünist Partisine şiddetle çattıktan sonra Le Monde muhabirine şunları söylemiştir: «Anayasacı 24 Nisan ayaklanmasını gerçekleştiren askerler, Amerikan Devletleri Teşkilâtından silâhlarıyla birlikte kışlalarına dönmek emrini almışlardır. Amerikan askerleri ve Dominik polisi onlara nezaret etmektedir. Yüksek rütbeli bir düzüne kadar Anayasacı subayın dışında ötekiler kışladan çıkmak isteyince devamlı bir hırpalamaya tâbi tutuldu ve silâhları alındı. ABD'nin empoze ettiği mütareke anlaşması 3 Eylülde Garcia Godoy geçici hükûmetinin yerleşmesine imkân verdi. Mütareke geçici olarak durdurulmuş bir savaş bir berabere maç demekti. Ortada ne *galip, ne de mağlup olacaktı. Fakat* gerçekte, Anayasacılar Amerikan askerlerinden harb esiri muamelesi gördüler. Trujillo'nun ebedî ve belâlı polisinin nezareti altında kamyonlara bindirilip toplandılar... Buna karşılık Cuntanın ve San İsidro'nun birlikleri Hükûmetin muntazam kuvvetleri haline geldiler. Öyle görünür ki Albay Camano başlangıçta Garcia Godoy Hükûmetinin teminat ve vaatlerine kandı. Kendisini ancak sonradan toparladı (Camano ve arkadaşları Başkan Godoy'un talebiyle dış ülkelere gönderildiler). Bize gelince, görüşlerimiz değişmedi. Godoy Hükûmeti Washington'dan emir almaktadır. Gerçek bir gücü olmayan hükûmet, sivil ve asker aşırı sağın baskılarıyla zayıf Juan Boch'un tereddütleri arasında ümitsizce durumu idareye çalışmaktadır. Juan Boch, bir gün yabancı işgal kuvvetlerini suçlamakta, ertesi gün, bu kuvvetleri imdadına çağırmaktadır. Gerçek şudur ki, küçük burjuvazinin temsilcisi olan Juan Boch da ötekiler gibi sol güçlerin kuvvetlenişinden ürkmektedir.»

Lideri Lopez Malina olan Dominik Halk Hareketi, işçi sınıfının öncüsü olma iddiasındadır. Fakat işçi sınıfı sayıca azdır ve sendikalar kırk yıllık Trujillo baskısından yeni yeni kurtulmaktadırlar. Bu sebeple MPD çok ufak, fakat dinamik bir partidir. Rodriguez bunu saklamamaktadır: MPD'nin tarihi, Havana'da 1956 yılında Halkçı Sosyalist Partiden ayrılan bir grup tarafından kurulduğundan beri organik ve ideolojik zayıflığımızdan gelen başarısızlıklarımızla dolu, uzun ve zigzaglı bir yoldur. Ama parti aynı zamanda Marksizm - Leninizmin etüdüyle kuvvetlenmektedir... Hâlen görevimiz açıktır: Amerikan emperyalizminin müdahalelerini aralıksız gözler önüne sermek durumundayız. Tekrar tekrar anlatmalıyız ki Amerikan Devletleri Teşkilâtı (OEA) birliklerinin muhtemel bir çekilmesi - ki şahsen inanmıyorum - müdahalenin son bulması demek değildir... Haziranda öngörülen seçimler için Amerikan birliklerinin taktik bir çekilmesi vuku bulsa dahi seçimlere katılmamayı tavsiye edeceğiz. 1962 Aralık seçimlerinde de *aynı şeyi yaptık evvelce...»*

«Çok sınıflı» ve daha güçlü bir teşekkül olan 14 Haziran Hareketi de seçimlere katılmayı reddetmiştir.

PERU İHTİLALCİLERİ

Peru ihtilâlcileri de çeşitli sol teşekkülleri temsil eden bir grup halinde gelmişlerdir. Bunlar arasında İhtilâlci Sol Hareketi (MIR), Millî Kurtuluş Silâhlı Kuvvetleri (FALN), Millî Kurtuluş Ordusu (ELN) ve Komünist Partisi vardır. Komünist Partisinin Çin'ci kanadı Havana Konferansına katılmamıştır. Bu çeşitli ihtilâlci grupların başında MIR'den Garcia Urritia bulunmaktadır. Peru'da ihtilâlci hareketlerin mazisi bir yıldır. Hâlen bir yıllık hâtıraların tartışması sürmektedir. Urritia, Peru durumunu şöyle anlatmaktadır: «Lima gibi yoğun proleter bulunan şehirsel bölgelerde ve köyle kütlelerine eğitim vermek politik eğitim vermek ve mücadeleyi yoğunlaştırmak gereklidir. Bir nokta kesindir: Peru'da silâhlı mücadelenin dışında bir yol yoktur. Neden? *Zira bizim yüzyıldan beri görü*nüşte liberal bir rejim altında yaşayan halkımız; aslında çok az hakka sahiptri. Meselâ genel oyu ele alalım. Teorik olarak 21 yaşını bitirmiş herkes oy hakkına sahiptir. Ama okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 60'tır. Bu oran And dağlarının bazı bölgelerinde yüzde 80'e ulaşır. Bu durumda oy hakkı hayaldir. Zira okuma yazma bilmeyenler oy kullanamazlar. Öte yandan, ekonomik ve politik iktidar, dev tekellere ve toprak ağalarına bağlı büyük burjuvazinin elindedir... Bu durumda, hukuk yolundan bir mücadele nasıl yürütülebilir? Halk, haklarını ancak silâhlı mücadele yoluyla elde etmeyi ümit edebilir. Küba da diktatörlüğe karşı silâhlı mücadele sayesinde yürütülen mücadelenin zaferi, bu kesin kanılarımızı teyid etmektedir.»

Görüldüğü gibi Güney Amerika'da demokrasinin rafa kaldırılmasından beri, bir yandan Amerikan baskısı artmakta, öte yandan da çaresiz bir gerilla hareketi gelişmektedir. Amerikanın Vietnam Kurtuluş Hareketini dize getirmek hususundaki delice ısrarı, biraz da Güney Amerika ihtilâlleri̇ne gözdağı verme hevesinin sonucudur.

Yücel'i anma toplantısı

M. Hasırsapkalı

Hasan Ali Yücel, ölümünün beşinci yıl dönümünde 26 Şubat gecesi Siyasal Bilgiler Fakültesi konferans salonunda düzenlenen bir toplantıda bir kez daha yaşatıldı. Yücel'i anma toplantısı, Türkiye Öğretmen dernekleri Millî Federasyonu yönetim kurulu ile Türkiye Öğretmenler Sendikası tarafından birlikte düzenlenmişti.

SBF. nin konferans salonu çok büyük değildir. Fakat gelenler salonu hıncahınç doldurmuşlardı. Konuşmaların başlamasından biraz sonra, İnönü'nün ve eşinin de toplantıya gelmeleri ilgi çekici oldu. Günlerdir ağzını açıp konuşmıyan İnönü, Yücel'in ölüm yıldönümünde konuştu.

İlk konuşmayı Hayrettin Uysal yaptı. Arkasından kürsüye gelen Tahsin Saraç, Yücel'in bulduğu, bugün de yaşıyan Anadolu gerçeğini örneklerle yansıttı. Bir fıkra gibi, bir tevatür gibi Anadolu insanının durumunu şöyle nakletti:

«Olay, 1965 Türkiyesinin bir doğu kentinde geçiyor. Köylünün biri bir gün ipin bir ucunu ağaca, şeyhin evinin yanındaki ağaca, bir ucunu da boynuna bağlıyor ve «Ne oluyor nedir bu halin?» diye soranlara da «Ben şeyhin köpeğiyim» karşılığını veriyor. Hasan Ali Yücel'in kurtarmak istediği işte bu durumda. İnsanların köpek olamıyacağını, şeyhe kul olamıyacağını bize bildirmeye çalışıyordu.

İkinci örnek: 15—20 yıl önce, bir kamyon dolusu adam bir yerden bir yere gidiyorlar doğuda. Bir ara kamyonun içindekiler şoföre seslenirler «Hoooop, yavaşla... adam düştü» derler. Şoför biraz da içerliyerek durur ve arabayı gerisin geri alarak, düşen yolcunun bulunduğu yere getirir. Bir de bakarlar ki adam ölmüş. Şoför, muavinine dönerek, «Ben sana paraları daha önceden topla demedim mi?» diye çıkışır. Burada, bir adamın insanın değeri iki buçuk liradır. Yücel, bu karanlık içindeki insanlar için bir uygarlık savaşı vermişti. Bu savaşta devrimciler ağır yaralar almışlardır. Amma, devrimciler bu savaştan gerçekte başarı ile çıkmışlardır.»

Yücel'i anma toplantısında konuşanlar, Yücel'le birlikte Tonguç'u da andılar. Rauf İnan, «Teknik öğretimin temellerini kuran Rüştü Uzel'in de unutulmaması gerektiğini» söyledi. Yücel'le ilgili anılarını nakleden Rauf İnan Yücel'in hoş görürlüğüne örnek verdi. Yücel, hakkındaki iftiraları dinledikten, kötülükten kötülüğe uğradıktan sonra yakınlarına «Keşke daha çok şeyler yapsaydım, daha ağır şeyler söyleselerdi, bunlara da katlanırdım...» dermiş.

AFERİN ULAN ELLER:

Köy Enstitülü Aydın Aydemir, heyecanlı konuşmasında, Köy Enstitülülerin, Talip Apaydın'ın, Ali Çetinkaya'nın yazdıklarından parçalar okudu. Köyünden, ayağında bir yırtık pabuç, yamalı bir mintanla Köy Enstitüsüne gelen yağız Anadolu çocuğu, Enstitülerde de güçlük ve yokluk içinde çalışmış, bu Enstitüleri yoktan varetmişti. Kışın ayazında elleri çelermiş bir çocuk, yapı bittikten sonra soğuktan morarmış kendi ellerini öpmüş ve şöyle demişti:

«*Aferin ulan eller.. Bu yapının bitmesinde, ışıklarının yanmasında senin de emeğin geçti..*»

Yücel, «Dâvam» adlı kitabında kendini savunurken, yargıca cevap vermiş, «Ben onları himaye etmedim, hizmet ettim. Bir de hizmet ettiğim çocukları konuşturunuz. Onlar benim için tanıklık etsinler..» demişti. Aydın Aydemir şöyle devam etti:

«O zaman konuşturmadılar, biz şimdi konuşacağız. Şimdi daha iyi anlıyoruz ki, o zamanlar Yücel'e yapılmak istenen kötülükler gerçekte bizedir. Bu yolda Yücel gibi yanmıya, eziyet görmiye hazırız. Ozanın dediği gibi: (Sen yanmasan, ben yanmasam, biz yanmasak.. Nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa.)»

BAYAN YÜCEL'LE İNÖNÜ...

İnönü, bir yandan konuşmacıları dinliyor, bir yandan da yanında oturan Hasan Ali Yücel'in eşi Refika Yücel'e, davetiyenin ardına yazdığı bazı notlarla sorular soruyordu. Bayan Yücel de bunları yine yazı ile cevaplandırıyordu.

İnönü, davetiyenin üstüne: «Kaç yıl bakanlık yaptı?» diye yazdı. Refika Yücel cevap verdi «7 yıl 7 ay 7 gün».. İnönü önce 1939—1947 yazdı, sonra 1939'u çizerek 1938'e çevirdi bitiş tarihini de 1946'ya.. Kaç yaşında öldüğünü sordu. Bayan Yücel yine kâğıt üstünde 61 diye cevap verdi. Bunu Can Yücel'in yaşını öğrenmek isteği izledi.

Konuşanlardan bazıları İnönü'ye ve CHP'ye açık tarizlerde bulunuyor, Yücel'i, CHP'nin harcadığını bildiriyorlardı. Osman Korkut Akol, «Kendi partisi zamanında Enstitüler bir başına bırakılmışlardı» dedi.

Osman Akol, Amerikalılara ve köylerdeki Amerikan barış gönüllülerine hücum etti. Köy Enstitülerini kapatanların bir mektupcunun barış gönüllüsünden medet umarak, barış gönüllülerini köylere doldurduklarından yakındı.

Konuşmacılar daha sonra, Yücel'in çeviriler, ilköğretim, yüksek öğretim ve sanat çalışmalarının gelişmesindeki hizmetlerini övdüler.

«Paşa... paşa..» diye tutulan tempo üzerine İnönü kürsüye geldi ve haftalardan beri ilk defa halk karşısında konuştu. Oradakilerden bazıları «İnönü konuşmayı öğrenmiş» demekten kendilerini alamadılar. İnönü, kürsüye gelerek, «Beş dakikada Hasan Ali Yücel'i anlatmanın güç olduğunu bildirdi ve şöyle devam etti:

«Hasan Ali Yücel'i anlatmak kolay bir mesele değildir. Zaman geçtikçe hizmetleri, düşünceleri daha iyi anlaşılacaktır. Hasan Ali Yücel, bu memlekette ilköğretimi büsbütün başka bir anlayışla ele aldı. Köy Enstitüleri onun zamanında eşine rastlanmıyacak bir teşkilâtla çalıştı. Zamanın imkânlarına göre çok iyi çalıştı ve iyi neticeler aldı. Siyasî cereyanlar içinde Köy Enstitüleri, başka bir şekle sokuldu. Bunların siyasî münakaşasına girmek istemiyorum. Fakat, ondan sonra da, okullarda onun yaptıkları takibedilmeye çalışıldı. Hasan Ali'nin yetiştirdiği öğretmen kadrosu her zaman takdir ve minnetle anılacak bir önemdedir.»

İnönü, daha sonra Yücel'in çeşitli alanlardaki hizmetlerini övdü ve «Hasan Ali Yücel, memleketin çok kıymetli bir evlâdıdır. Büyük hizmetler etmiştir. Bu hissiyatımı hatırasına karşı samimi saygı duyguları ile anıyorum» dedi.

CAN YÜCEL...

Öğretmen Nuri Macit, «Aslan yatağında Aslan yavrusu bulunur» diyerek, Yücel'in oğlu Can Yücel'i kürsüye çağırdı. Can Yücel, gecenin çok alkışlanan konuşmasında Hasan Ali Yücel'in 1950 den sonra Ulus'ta yazılarının nasıl geri çevrildiğini anlattı ve şöyle devam etti:

«Hasan Ali'nin yaşayan insan dâvası üzerinde durmak içindir buraya gelişimiz. «Hasan Ali Yücel'in eylem alanından, sonra da aramızdan ayrılmasının üstünden bunca zaman geçmiş olmasına rağmen ayakta harlı, döşlü kalabilmesi her babayiğidin harcı değildir. Yaşıyan dâva diyorsam, bugün ortada ve tepemizde dolaşan adamların güttükleri eşşek dâvası değil, bu insanca bir dâva ve bir insan dâvasıdır.

Halk, artık Hasan Ali Yücel'le Tonguç'un adını okuma özlemiyle karmaşık bir özlem içinde anmıya başlamıştır. Halkın kendine hizmet eden adamları bağrına basacağı gün yakındır. Eğer o zaman bu adları okul alınlıklarında görmesinden gocunan adsız ve uğursuzlar, petkaları sıkıp bu adları alınlıklardan kaldırmıya kalktıkları anda kendilerine hizmet eden insanları bilen halk yığınlarını karşılarında bulacaklardır. Yücel herkes tarafından sevilmemektedir. Haksızlıkların cirit oynadığı bir memlekette herkes tarafından sevilmek bir zuldür. Biz neyle dövüştüğümüzü bilmek zorundayız. Biz barışseveriz, barış gönüllüsü değiliz. Biz halka karşı olanlara öfke besleyenlerdeniz. Halka hizmet edenlerin kaderlerinin böyle oluşu bizim güçsüzlüğümüzün elverdiği bir neticedir. İşler artık değişmektedir. Hasan Ali Yücel dâvası temyizde değil, temizdedir. Bu halkçılık ve solculuk dâvasıdır. Halk için halk eliyle halkın kalkındırılması esasına dayanan köy enstitüleri, burjuvazinin suratına inmiş bir Kristof Kolomb yumurtasıdır ki, sarısını akını halâ temizliyememektedirler. Bu işte bir bozukluk var. Bu işin sorumluları var, sorumsuz sorumluları var. Bizim korkmamıza lüzum yok. Çünkü karşımızdaki adamlar pikapların başında otururlar ve Motzart'ın Türk athlarını dinler gibi görünürler. Aslında bunların Türk atları üstlerine geliyor mu diye yürekleri selâniktir.

Yılmıyalım.. Ve her sabah kalkıp, «Türküm, doğruyum, çalışkanım... Yasam, haksızlıkları kaldırmak, köylüye toprak dağıtmak ve bir an önce sanayileşmektir. Varlığım, Türk varlığına armağan olsun diyelim..»

YÜCEL'İN BİR ŞİİRİ

Can Yücel, sözlerinin sonunda Hasan Ali Yücel'in 10 Haziran 1926'da yazdığı bir şiiri okudu. Bu şiirin bazı dörtlüklerini buraya alıyoruz. Şiirin adı «Yeni Hayat».

«Duymadan düşünmek yok dinimizde,
Biz kalp adamıyız gönül eriyiz,
İnsanız, insanlık esastır bizde,
Ne ciniz, ne melek, ne de periyiz.

★

Biz hakka âşığız, dileğimiz hak,
Doyurmaz ahrette saadet ummak;
Dileriz dünyada kurulsun uçmak;
Bu yolun ümmetsiz peygamberiyiz.

★

Tanrıyı göklerden yere indirdik,
Âbitle mabudu biz sevindirdik,
Gözlerde çağlıyan yaşı dindirdik,
Biz zemzem değiliz alın teriyiz.

★

Farkettik nihayet aç ile toku;
Anladık en sonra var ile yoku;
Bırak o kitapları gel bizi oku;
Bizler ki hilkatin son eseriyiz.

★

Gazidir o büyük yurdu yaratan,
Yabanı bağrından söküp fırlatan
Yüce kalpli oldu Türklüğe vatan
O baştır biz onun öz neferiyiz.

★

Yaşayıp yaşatmak işimiz bizim,
Haram lokma kesmez dişimiz bizim,
Her yerde bulunmaz işimiz bizim,
Biz yeni havatın erenleriyiz.»

«Sosyalizm ve İslâmiyet» tartışmaları

«Yabancılaşma» Kavramı

Selahattin Hilâv

Bundan önceki yazılarımızda, Garaudy'nin «Sosyalizm ve İslâmiyet» adı altında dilimize çevirilen yazılarının ortaya attığı üç önemli konudan ikisi (Din ve Asya - Tipi Üretim) üzerinde durduk. Bu yazımızda, ilk iki konuyla ilintili olan ve büyük bir önem taşıyan «Yabancılaşma» kavramı üzerinde durmağa; Marx ile Engels'in bu konudaki görüşlerini açıklamaya çalışacağız.

R. Garaudy, sözü geçen eserinde şöyle diyor:

«Osmanlılar elindeki Cezayir rejimi henüz kapitalist değildi. Ama bu ne bir kölelik düzeniydi, ne de tipik bir feodal düzendi.

«Tarihin bu özelliğinden, sadece üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının otomatik olarak insanın yabancılaşmasına engel olacağını ve onun her bakımdan gelişip açılacağını garanti etmediği yolundaki Cezayirlilerin sosyalizm hakkında karakteristik görüşleri çıkmaktadır.» (Sayfa 83)

Sayın E. Tüfekçı, Cezayirlilerin bu görüşünü orijinal bulmadığını belirtti. (2) Ayrıca, yine Yön'de yazmış olduğu bir başka yazıda, üretim araçlarının özel mülkiyetinin kalkması ile yabancılaşmanın otomatik bir şekilde ortadan kalkacağı hakkında sosyalist düşüncenin ustaları tarafından herhangi bir şeyin yazılmamış olduğunu ileri sürmüştü. G. Chaliand'ın da aynı açıdan Garaudy'i eleştirmiş olduğunu E. Tüfekçi'nin yazısından öğreniyoruz. (3) Üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kalkmasının, yabancılaşmayı otomatik olarak ortadan kaldıracağı, Marx ve Engels tarafından ileri sürülmemiştir. Gerçekten de, Marx ve Engels, yabancılaşmanın ortadan kalkmasının, belli bir takım dönemlerden (safhalardan) geçildikten sonra gerçekleşebileceğini söylemişler ve bu dönemlerin neler olduğunu açıklamışlardır. Ama, Marx ve Engels, yabancılaşmanın ortadan kalkmasının (hiç olmazsa kapitalist sistem bakımından) üretim araçlarının özel mülkiyetinin (özel mülkiyetin) ortadan kalkması ile mümkün olabileceğini kesin olarak ileri sürmüşlerdir. Marx ve Engels'in herşeyden önce ve genel olarak kapitalist sistemi gözönünde tutmuş olduklarını unutacak olursak, çeşitli konularda olduğu gibi, üretim araçlarının özel mülkiyeti ve yabancılaşma konusunda da ne düşünmüş olduklarını gerektiği gibi kavrayamayız. Marx'ın kapitalist sistemi gözönünde tutarak ileri sürdüğü tezlerle, marksist düşüncenin (metodun) ileri sürdüğü ya da sürebileceği şeyleri bir birine karşıt duruma getirmemek ya da birbirine karıştırmamak gerekir. Marx, aşağıda görüleceği gibi, üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının, insanın yabancılaşmasına (otomatik bir biçimde olmasa da) son vereceğini açıkca söylemiştir. Ama bunu söylerken gözönünde tuttuğu ve eleştirmesini yaptığı şey, kapitalist sistemdeki özel mülkiyettir. Bu mülkiyetin ve işbölümünün ortadan kaldırılması yani aşılması (dépassement) yabancılaşmayı da ortadan kaldıracaktır. Bu düşünce ile, Garaudy'nin Cezayirde, ondokuzuncu yüzyılın başına kadar varolageldiğini söylediği «ilkel kollektif mülkiyet»in yabancılaşmayı ortadan kaldırmış bulunması gerektiği arasında, bir bakıma, hiç bir ilinti yoktur. Garaudy'nin yanıldığı nokta, Marx'in belli bir ekonomik yapı için (kapitalist sistem) söylediği şeyi, olduğu gibi kabul ederek bambaşka bir yapıya uygulamaya kalkışması ve bundan ötürü Cezayirlilerin görüşünü ilgi çekici bulmasıdır. G. Chaliand'ın ve sayın E. Tüfekçi'nin yanıldıklarını sandığımız nokta ise, Marx'ın belli bir yapı için (kapitalist sistem) açıkça söylediği şeyi, hiç birsistem için ileri sürmediğini düşünmeleridir. Ayrıca, Marx'ın, üretim araçlarının özel mülkiyeti, işbölümü ve yabancılaşma konularında ileri sürdüğü tezlerin derinine inilince, ilkel kollektif mülkiyetle, yabancılaşma olayının birarada bulunamayan şeyler olarak düşünülmesinin doğru olmayacağı da görülecektir. Bizce, Cezayirli düşünürlerin yanılmış oldukları nokta da budur. Problemi, daha aydınlık bir çerçeve içinde ele alabilmek için önce «üretim araçlarının özel mülkiyeti», «işbölümü) ve «yabancılaşma» konusunda Marx'ın neler düşünmüş olduğunu ve daha sonra yabancılaşma kavramının geçirmiş olduğu serüveni ve en sonunda «marksist hümanizmanın temeli olarak yabancılaşma»yı ele alacağız.

ÖZEL MÜLKİYET, İŞBÖLÜMÜ VE YABANCILAŞMA

Marx, özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla yabancılaşmanın da sona ereceğini şu metinde açıkça söylemiştir:

«Doğrudan doğruya görülen ve elle tutulur halde bulunan özel mülkiyet, yabancılaşmış insan hayatının duyulabilir (duyusal. S.H.) ve maddî ifadesidir. Bundan ötürü, özel mülkiyetin fiili olarak ortadan kaldırılması, insan hayatının yeniden ele geçirilmesi olması bakımından, yabancılaşmanın gerçek bir şekilde sona erdirilmesi ve sonuç olarak insanın insanî varlığına geri dönmesi demektir.» (4)

Yine aynı eserde Marx, «özel mülkiyet, yani insanın yabancılaşması» diyor. (5)

Bu tezler, batılı marksistlerin, bir bakıma haklı olarak, özel mülkiyetin ortadan kalkması ile yabancılaşmanın sona ereceğini düşünmelerine yol açmıştır. Nitekim Garaudy, «Perspectives de l'homme» adlı eserinde, şöyle diyor:

«Yabancılaşma, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile birlikte ortaya çıkan ve bundan dolayı onunla birlikte sona erecek olan bir sınıflı toplum olayıdır.» (s 337)

Henri Lefebvre de, Garaudy ile bir çok konularda çatıştığı halde, yabancılaşma ile özel mülkiyet arasında bağlantı bulur. (6) Yine Lefabvre, «Sosyalist Dünya Görüşü»nde şöyle diyor: «Yabancılaşmanın aşılması, özel mülkiyetin aşılmasını, yani metaların fertlerce mülk edinilmesinin değil, o nesneleri üreten araçların - ki bu araçların toplumun ve beşeriliğin hizmetine girmesi gerekir - özel mülkiyet elinde bulunuşunun sona ermesini tazammun eder.» (s. 59) Batılı marksistler, genel olarak, özel mülkiyetle yabancılaşma arasında sıkı bir bağlantı bulunduğunu ve birincinin aşılmasının ikincinin sona ermesi sonucunu vereceğini düşünmüşlerdir. (7) Bundan ötürü, Cezayirlilerin ileri sürdükleri görüşün, Garaudy tarafından ilgi çekici bulunuşuna şaşmamak gerekir. Ama konuya biraz daha yaklaşırsak, durumun farklı olduğunu görürüz. Çünkü Marx, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile yabancılaşma arasında sıkı bir ilinti bulunduğunu ileri sürmüş olmakla birlikte özel mülkiyetin işbölümü ile birlikte bulunduğunu da söylemiştir. Yani yabancılaşma olayını işbölümüne bağlamıştır. Bundan ötürü, özel mülkiyetin bulunmadığı durumlarda eğer işbölümü varsa, yabancılaşmanın da bulunması gerekmektedir. Marx'ın özel mülkiyet ve işbölümü konusunda söylediği şu sözleri, işbölümünün özel mülkiyetten daha geniş bir kavram olduğunu unutmayarak yorumlamalıyız:

«İşbölümü ve özel mülkiyet sözleri birbirine özdeş olan şeyleri dile getiren sözlerdir: işbölümü denince faaliyete olan ilişkisi bakımından dile getirilmiş olan şey, özel mülkiyet denince, bu faaliyetin ürününe olan ilişkisi bakımından dile getirilmiş olur.» (8)

Demek ki Marx, özel mülkiyetin bulunduğu yerde yabancılaşmanın bulunduğunu söylediği gibi, işbölümünün bulunduğu yerde de yabancılaşmanın zorunlu olarak bulunacağını söylemiştir. Bundan ötrü, ortaklaşa (kollektif) toprak mülkiyetinin hüküm sürdüğü ama işbölümünün bulunduğu bir ekonomik yapı içinde (söz gelimi Asya - tipi üretim özelliği gösteren bir toplumda), yabancılaşmanın bulunmaması gerektiğini sanmak ve yabancılaşmanın bulunduğunu söyleyenlerin görüşünü ilgi çekici bulmak doğru değildir. Yabancılaşma, sadece ilker top- Yabancılaşma, sadece ilkel toplulukta ne özel mülkiyet ne de gelişmiş bir işbölümü vardır. Bunun dışında, bütün sınıflı, işbölümlü (gerçek anlamıyla işbölümü) toplumlarda, mülkiyet ister özel ister ortaklaşa karakter taşısın yabancılaşma olayı ile karşılaşılır. Bundan ötürü, özel mülkiyetin bulunmayışı ile yabancılaşmanın bulunmayışı arasında zorunlu bir ilinti kuramayız. Ama bu ilinti bulunmadığ için, Marx'ın özel mülkiyetin ortadan kalkması ile yabancılaşmanın ortadan kalkacağını söylememiş golduğunu da ileri süremeyiz. Marx'ın aslında, yabancılaşma ile işbölümü arasında kesin bir ilişki kurmuş olduğunu şu cümlesi açıkça göstermektedir:

«Filozofların, insan adı altında, bir ideal olarak (yani yabancılaşmalardan kurtulmuş insan olarak, S.H.) düşündükleri şey, işbölümüne boyun eğmek zorunda olmayan bireydir (ferttir).» (9)

Yine bundan ötürü, Marx, yabancılaşmanın ortadan kalkmasının en önemli şartları olarak, işbölümünün aşırı şekilleri olan kafa ile kol emeğinin ve şehir ile köyün ayrılığına son verilmesi gerektiği üzerinde durmuş ve insanın gerçek varlığının eksiksiz olarak ancak bu ayrılıklar ortadan kalktığı zaman gerçekleşeceğini ileri sürmüştür.

YABANCILAŞMA KAVRAMININ SERÜVENLERİ

Yabancılaşma kavramı, tarih boyunca, çeşitli felsefe ve teoloji sistemlerinde önemli bir rol oynamıştır. Metafizik sistemlerde «Hakikatin» ve «Mutlak»ın, yani Tanrı'nın kendi varlığından uzaklaştığından, kendine yabancı ve aykırı bir şekilde ortaya çıktığından söz edilir. «Düşüş», «Alçalma» ya «Şudur» etme sözleri, yabancılaşma kavramını dile getirmek için kullanılmış kelimelerdir. İslâm felsefesinde ve tasavvufta aynı kavrama, dinî ve mistik bir kisveye bürünmüş halde raslanmaktadır. Yabancılaşma kavramı, zamanla, mistik ve dinî anlamından sıyrılmış ve özellikle Hegel'in felsefesinde, rasyonel (aklî) bir anlam kazanmıştır. Bilindiği gibi Hegel, İde dediği manevî ve tabiatüstü bir ilkenin kendisine yabancılaşması ve yeniden kendisine dönmesi ile evrenin (kainatın) ortaya çıkmış olduğunu ileri sürmüştür. Daha sonra, Hegel'i izleyen düşünürler arasında, Feuerbach, yabancılaşma kavramını din açısından ele alarak, dinin ve dinî hayatın insanın kendi güçlerinin kendisine yabancı bir şey olarak görülmesinden doğmuş olduğunu ileri sürmüştü. Yani, Feurbach'a göre, insanoğlu, kendi güçlerini ve yeteneklerini kendisinden başka bir varlığın güçleri ve yetenekleri gibi görerek Tanrıyı ve dinî yaratıyordu. Tanrı insanı değil, insan Tanrı'yı yaratmıştı. Hegel felsefesinin sol kanadında yer alan Moses Hess ise, yabancılaşmayı, yani insanın kendi yarattığı ve ürettiği şeyleri kendisinden başkasına ait yabancı şeyler gibi görmesini, ekonomik gerçeklere bağlamıştı. M. Hess'e göre, insanın Tanrıya boyun eğmesi, bu insanın emtiaya ve paraya boyun eğmiş durumda bulunmasının, ideolojik alanda dile gelişinden başka şey değildi.

Demek ki, genel olarak, yabancılaşma kavramı, şöyle tanımlanabilir:

«Geleneksel anlamda yabancılaşma, herhangı bir varlığın kendı içindekini dışlaştırması demektir. Teologlara (ilâhiyatçılara) göre, Tanrı, kendı özunü «yabancılaştırarak» (yanı dışlaştırarak. S.H.) dünyayı yaratmıştır.» (10)

Yabancılaşma kavramının, bu teolojik anlamdan Feurbach ve M. Hess tarafından kurtarılmış olduğunu yukarda açıkladık. K. Marx ise, kavramı daha da somutlaştırarak, insan hayatının çeşitli görünüşlerini (tezahürlerini) açıklamamızı sağlayacak bir varsayım (faraziye) şeklinde kullanmıştır.

Marx'a göre, yabancılaşma, insanın yarattığı ürünün kendi elinden kaçıp kurtulması ve insana hem yabancı hem de düşman bir hale gelmesidir. Bu, ekonomik hayatta olduğu gibi, politik hayatta, tarih alanında ve insanların bilinçlerinde (düşünce ve duygu hayatında) da ortaya çıkar. Marx'ın en fazla üzerinde durduğu ve bilimsel eserlerinde kullandığı kavram, yabancılaşmanın özel bir hali olan ekonomik yabancılaşmadır. Marx, ürün ortaya koyan insanın, bu ürünü elinden kaçırdığını (özel mülkiyet ve işbölümünden dolayı) ve ürününün baskısı altında kaldığını söylüyordu. Ekonomik yabancılaşma kavramı, Kapital'in birinci cildinin dördüncü bölümünde «Emtianın fetişizmi ve bunun sırrı» adı altında açıklanmıştır. (11) Pratik faaliyeti ile ürünler ortaya koyan insan, hem ürünlerinin kendi elinden kaçtığını görüyor hem de ürün yaratmak için giriştiği faaliyeti artık benimseyemez hale gelerek faaliyetine yabancılaşıyordu. Bu durum, insanın zorla çalışması ve insanlıktan çıkması yani makinenin bir parçası olması sonucunu doğuruyordu. Marx'a göre, ekonomik yabancılaşma, en aşırı ucuna, kapitalist toplumda ulaşmış ve insanı bir «şey», bir «araç» haline getirerek onu insanlığından yoksun kılmıştı. (12) İnsanlar kendilerinin yarattıkları şeyleri, kendilerinden bağımsız şeyler gibi görüyorlar ve kendi aralarındaki ilişkilerin yarattığı bu ürünlerin arasında kendi başına bir bağlantı varmış sanıyorlardı. Henri Lefebvre, Marx'ın ekonomik yabancılaşma yani «Fetişizm» teorisini şöyle açıklıyor:

«İlkel fetişizm ve büyü, tabiatın inasnoğlu üzerindeki hakimiyetini ve insanoğlunun tabiat üzerindeki hayalî gücünü dile getiriyordu. Ekonomik fetişizm ise (yani Marx'ın emtianın fetişizmi dediği şey. S.H.) insanların kendi ürünlerinin bu insanlar üzerindeki hakimiyetini ve yine bu insanların kendi organizasyonları ve eserleri üzerindeki hayalî gücü (hakimiyeti. S.H.) dile getirir.» (13) Marx, insanların yarattığı ürünlerin birer fetiş ve «şey» haline gelerek onlardan kopmasının ve onları hakimiyet altına almasının gittikçe şiddetlenmekte olduğunu göstermiştir. Bu «şeyleşme» (Fr. réification. Al. Verdinglichung) emtia - para - sermaye aşamalarından geçerek gittikçe şiddetlenir. Para, insanların yaratmış olduğu bir şey olduğu halde, insanlar arasındaki ilişkilerin ve hayatın (duyguların ve düşünce lerin) yerine geçmiştir. «Paralı Adam»ın güzel ve zeki görünmesi (çirkin ve budala olduğu zaman) bundan ötürüdür. Toplumsal önemi olan yerlere geçmiş olan kimselerin, aslında olduklarından başka türlü görünmeleri; sanatçıların, sanat yeteneklerini ve yaratışlarını insanlıktan apayrı bir şey gibi görmeleri, v.b. «şeyleşmenin» örnekleridir. İnsanların yarattığı sınırsız bir gücün (atom bombası) onların başına belâ olması da yine yabancılaşmanın apaçık bir örneğidir.

Demek ki, Marx, yabancılaşma kavramını, çeşitli alanlarda bilimsel araştırmalara yararlı olacak bir varsayım olarak düşünmüş ve özellikle ekonomik yabancılaşma üzerinde durarak eserini bu temel üzerine kurmuştu. Bundan ötürü, yabancılaşma, son yıllarda Marx'ın düşüncesine resmî yorumların dışında yeniden dönülmesinin ortaya çıkardığı bir kavram olmakla birlikte, aslında marksizmin en temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Büyük marksistler (George Lukacs, Auguste Cornu, Henri Lefebvre. v.b.) bu kavramdan her zaman yararlanmışlardır. Özellikle Lukacs'ın Marx'ın gençlik yazılarını görmeden önce, Kapital'in dördüncü bölümünden hareket ederek, şaheseri sayılan eseri yazmış olduğu ve «şeyleşme» kavramını her zaman ön plânda tuttuğu bilinmektedir. (14) Engels, aynı kavrama, sakıngan bir şekilde de olsa, sık sık başvurmuştur. (15) Demek ki, yabancılaşma kavramı, kök bakımından teolojik ve metafizik bir kavram olmakla birlikte, daha sonra niteliksel bir değişikliğe uğratılarak, sosyalist düşüncenin ustaları tarafından, temel bir kavram olarak ele alınmıştır.

MARKSİST HÜMANİZMANIN TEMELİ OLARAK YABANCILAŞMA

Marksizm belli bir sınıfın yâni işçi sınıfının ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Ama marksist düşünce, öteki sınıfları dışarda bırakan ve onlara karşı (onların dünya görüşlerine ve felsefelerine karşı) kendini ortaya koyan ve içine kapanan bir düşünce değildir. Marksizm, idealizmi de, dini de, mistik düşünceyi de açıklayan ve aşan bir düşüncedir.

Marksizm, kendisine aykırı olan bütün düşünceleri, açıklar ve aşar. Bundan ötürü, gerçek marksist felsefede, mutlak karşıtlıklar değil, bir açıklama ve aşma (aufhebung) söz konusudur. İnsanlığın, bugüne kadar ortaya koymuş olduğu (kendi şartları içinde) her doğru düşünce ve atmış olduğu her ileri adım marksizm içinde, kaynaşmış ve daha yüksek bir plâna [illegible] Bundan ötürü, marksizmin [illegible] [illegible] ve [illegible] açıklığını [illegible] [illegible] ve başka [illegible] ve [illegible] aştığını söylemek [illegible] Bundan ötürü, marksizm sadece işçi sınıfının [illegible] olarak görülemez. Çünkü marksizmi sadece işçi sınıfının felsefesi ve dünya görüşü olarak kabul etmek, onu öteki felsefelerden ve dünya görüşlerinden biri olarak ele almak demektir. Oysa, marksizm bütün felsefeleri ve dünya görüşlerini içinde taşıyan ve aşan bir düşünce metodudur. Marksizmin bu özelliği, yabancılaşma kavramında açıkça ortaya çıkar. Marx işçinin (emekçinin) kendi yarattığı ürünlerin etkisi ve hâkimiyeti altında kaldığını söylüyordu. Ama aynı zamanda emtia üretiminin, toplumun bütün sınıflarını da insanlıktan çıkardığını söylemekten geri kalmıyordu. Bir bakıma, Marx'ın gözünde yabancılaşma, işçi sınıfının köleliğini dile getirdiği gibi, hâkim sınıfların da köleliğini dile getiriyordu. Marx, Alman İdeolojisi'nde şöyle yazıyor: (16)

«Varlıklı sınıf ve proletarya aynı insani yabancılaşmayı göstermektedir. Ama birincisi (varlıklı sınıf S.H.) kendi yabancılaşması içinde rahattır ve varlığının pekiştirildiğini hisseder. Bu sınıf, yabancılaşmanın, kendi öz gücü olduğunu bilir. Bu yabancılaşma içinde insanî yaşamaya benzer bir yaşama edinir. Proletarya ise, bu yabancılaşma içinde güçsüzlüğünü ve gayri insanî bir hayatın gerçekliğini yaşar (görür. S.H.)»

Demek ki, emtia üretiminin ve insanın kontrolünde bulunmayan bir piyasa mekanizmasının yarattığı yabancılaşma sadece işçi sınıfını ve emekçileri değil hâkim sınıfları da etkisi altında [illegible]

[illegible] Çünkü üretim ve dağıtımın insanlar tarafından kontrol altına alınamadığı yâni emtianın üretiminin hüküm sürdüğü bir toplumda, işçi sınıfı gibi hâkim sınıf da yabancılaşma içinde yâni insanlıktan çıkma (derecesi farklı olsa da) hâlinde bulunmaktadır.

«Hâkim sınıf toplumsal ilişkiler ve kendisini istediği gibi yönetememektedir (onlara sahip değildir S.H.) ve bu bakımdan hür sayılamaz. Çünkü, hâkim sınıf kendi (ekonomik S.H.) rejiminin yarattığı krizlere, bu rejimin yarattığı düşünce tarzına (zihniyete. S.H.) ve rekâbet kargaşasına boyun eğmek (yâni bu kargaşayı kabullenmek. S.H.) zorundadır. Hâkim sınıfın, hürriyet (özgürlük) dediği şey, kendi sınıf imtiyazlarını sınırsız bir şekilde kullanabilmesi yâni kendi iradesini bir başka sınıfa kabul ettirebilmesidir. Bundan ötürü, kapitalist rejimde, hâkim sınıflar da, gerçek hürriyetten (özgürlükten) yoksundurlar. Yâni toplumsal gelişmenin kanunlarına ve kendi öz varlıkların hükmetmekten âcizdirler. Baskı altında tutulan sınıflara yeni kısıtlamaları ve kölelikleri zorla kabul ettirdikçe, kendi özgürlüklerinin de ortadan kalktığını görürler.» (17)

Marx'ın sosyalist hümanizmasının temeli olarak gördüğü yabancılaşma kavramı, önceleri pek önemsenmemişti. 1930'lardan sonra gençlik eserleri yayınlandığı zaman «yabancılaşma» kavramı gerçek marksistler tarafından önemle ele alınmış ve [illegible] Ama yabancılaşmanın ön plâna çıkması (Lefebvre'in, Lukacs'ın ve Auguste Cornu'nün araştırmalarına rağmen) ve marksist felsefenin temellerinden biri olarak kabul edilmesi 1956 yılından sonra mümkün oldu.

Marx'ın genel olarak Almanca «Entfremdung» kelimesini kullanarak dile getirdiği yabancılaşma (Fr. *Aliénation*) kavramı, 1950—60 yıllarının karanlık ortamı içinde, varoluşçu felsefenin bizde moda olması dolayısıyla aydınlarımız ve yazarlar arasında rağbet bulmuştu. Bundan ötürü, yabancılaşma, aydın çevrelerde çoğu zaman, sadece Sartre'ın ya da Camus'nün ileri sürdüğü bir kavram sanılmakta ve «yabancı olmak» ya da «uzaklaşmak» anlamına kullanılmaktadır. Köklerinden bir kısmı Hegel'de bulunan varoluşçu (existentialiste) felsefesinin, bu terimi belli bir biçimde kullandığından şüphe edilemez. Ama, yine aynı kökten gelen marksist düşüncenin, bu terime, bambaşka bir anlam kazandırmış olduğunu unutmamak gerekir.

Marksist felsefe açısından, «yabancılaşma», *her şeyden önce*, insanın pratik faaliyetleri ile ortaya koyduğu ürünlerin kendi elinden ve denetiminde kaçarak, ona yabancı ve düşman bir gerçeklik kazanması yani apayrı bir varlık haline gelmesidir. Yukarda açıklamaya çalıştığımız gibi, bu kavram, sosyalist düşüncenin ve hümanizmanın ilkelerinden biridir. 1960 tan sonra marksist düşünceyle ilgili eserlerin yayınlanması, yabancılaşma kavramını daha yaygın hale getirmiş ve günlük gazete yazılarına sokmuştur. Ama, yabancılaşmanın, varoluşçu anlamı ile marksist anlamı arasında kesin bir ayrım yapılmadığı ve her ikisinin birbirine karışmış halde kullanıldığı yine bu yazılardan belli olmaktadır. Felsefî bir terim olarak «yabancılaşmayı», almanca «entfremdung» ve fransızca «aliénation» karşılığı olarak ilk defa 19[illegible] yılında kullandık. (18) İngilizler, «Alienation», «Self-Alienation» ya da «Self-Estrangement» [illegible] kullanıyorlar. «Réification» [illegible]

[illegible] «yabancılaşma» kelimesini kullandık. Öyle sanıyoruz ki, bu kelime, bizi özellikle ilgilendiren anlamı yani marksist düşüncenin bu kavrama yüklemiş olduğu anlamı «yozlaşma» ya da «dışlaşma» kelimelerinden daha iyi anlatmaktadır.

KİTAPLAR

samih emre

«KUTSAL İSYAN»

Said Maden'in uygun kapağı, bir hayli uzak geçmişten anılar getiren tanıdık bir şairin adı ve «Millî Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi» nitelemesiyle tamamlanan ilginç bir sunu: Kutsal İsyan. Yeni bir yayınevinin ilk eseri: May yayınları, Atasaray 109, Cağaloğlu, İstanbul. Birinci Bölümün sonu 411. sayfayı gösteriyor, ardından bir not: «Millî Kurtuluş Savaşının gerçek hikâyesini May yayınları altı ciltte topladı. 1966 yılı içerisinde bu altı cilt yayımlanacaktır.» Demek ki yazılıp tamamlanmış; bitip bütünlenmiş bir eser bu; üstünde yargılara varmak için de, eleştirip değerlendirmek için de vakit çok erken. Bu tempoyla en az daha iki bin sayfa gelecek demektir. Bir önsöz girişi niteliğindeki bu cilde bakıp uyarmalar yapmanın da faydası bek lenemez; ama bu kitapla tazelenen bir sorunun özüne venilden eğilmek gerekli sayılmalıdır.

Hiç içine girmeden, okumadan, *bilmeden bir kitabın* yalnız dış görünüsü neler getirebilir? Bir dükkân tezgâhında ilk merak dürtüsüyle el atılan bir kitap yalnız kapak bilgileriyle okuyucuda hangi izlenimleri bırakır? Buradan yola çıkalım. Nedir elimizdeki? Bir roman mı tarih mi, anılar derlemesi mi, hikâyeleştirilmiş bir belgeler özeti mi? Cevabı kendiniz vereceksiniz; çünkü Hasan İzzettin Dinamo, kitabına roman de*memek için özel bir dikkat* göstermiş gibidir; Bunun nedenlerini arka kapak açıklamasında buluyoruz. Bu satırları yayınevinin reklâm duyurusu değil, yazarın sunusu sayarak -bazı ilkelerde kolayca birleşebilmek için- inanılır bir dayanak yapısoruz: «Kurtuluş savaşının o[illegible] bugüne değin çeşitli sebepler yüzünden [illegible] saklı kalmıştır. [illegible] [illegible] dev[illegible] [illegible] tarafından saklı [illegible] [illegible] yazarlar vardır.» Demek ki yazar hem Kurtuluş savaşının saklı kalmış yanlarını bulmak göreviyle araştırıcılık, hem bunu genç kuşaklara iletmek dileğiyle öğreticilik işlerini kabullenmektedir.» Kutsal İsyan bu noktadan hareket eden, dünya edebiyatının büyük ve modern epopesi olan altı ciltlik bir *eserdir*. Türk Kurtuluş Savaşı bu kitaplarda tüm kahramanlarıyle yerini almaktadır.» Anlaşılması güç bir iddia bu: Büyük ve modern epope. Hele devamı: Kurtuluş savaşının tüm kahramanları...

Burada biraz durmamız gerek. Kutsal İsyan Talât ve Enver Paşaların kaçışlarının hızlı ve canlı girişiyle başlıyor. Belli bunlar geçici kişiler. Bir süre sonra bu sahnenin içine adsız biri karışacak Cemil Yüzbaşı gibi (Kemal Tahir — Yorgun Savaşçı), Hamdi Bey gibi (İlhan Tarus — Var Olmak) çeşitli vesilelerle duyup gördüğü kişiler ve olaylar arasında romanın kahramanı olacak, duygu ve düşünce kişiliğinde birçok şeyi temsil ederek kitabın yükünü taşıyacak sanıyorsunuz. Hayır, değişik bir eser bu; işte İzzet Paşa, Fethi Okyar, Mustafa Kemal, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Bey, Ahmet Rıza, Tevfik Paşa, Vahidettin, Ludendorff, Hindenburg... ve bu böylece gidecek. Kitabın gerçek kişileri, büyük tarih adları arasına yazarın yarattığı roman kahramanı katılmakta gecikecektir.

«Kutsal İsyanda emperyalist milletlerin, silâhsız ve barışsever insanların yaşadığı bir ülkeye nasıl saldırıp bunları yok etmeye çalıştığını; altınla, bayrağını, toprağını, özgürlüğünü satan bireyci (?) kişiler yanında vatansever halkın kanıyla kazandığı özgürlük savaşının kanlı hikâyelerini okuyacaksınız. «Burada yazarın asıl amacı iyice belli oluyor. Çok zaman hayatın gerçekleri en iyi uydurulmuş roman konularından bile güçlü ve zengin olur. Hasan İzzettin Dinamo, Millî Mücadeleyi işte böyle bir konu fırsatı sayarak içine kendinden bir şey ler katmanın gereksizliğini san*maktadır; kimbilir belki* de kendi yaratacağı bir kişiyi kitabın gerçeklik değerini kaybettiren, bozan, eksilten bir zaaf saymış tır. Çünkü burada yanlış anlaşılan kavram, «gerçek» kelime sindedir: Dinamo, hayatın gerçeğini sanatın gerçeğinden yüce saymıştır. Sanırım en büyük yanılgısı buradadır.

Nihayet son paragraf: «Kutsal İsyan, bir ulusun bağımsız yaşayabilmesi için neler yapması ve nelere katlanması gerektiğini göstermektedir. Bu eser salt tarihî bir roman değildir; dış düşmanlarla iç düşmanların elele vererek özgürlüğünü boğmağa çalışanlara karşı Türk ulusunun açtığı savaşın kanlı ve mutlu öyküsüdür.» Artık burada, bu açıklamanın Hasan İzzettin Dinamo'nun kaleminden çıkmadığına inandıran öğeler var. Cümle pürüzleri, dil bozuklukları bir yana apaçık çelişmeler. «Salt bir tarihî roman değil» deyip sözü «kanlı ve mutlu öykü» diye bağlamak, roman [illegible] küçümseyip «hikâyeler» çoğulunun çeşitliliğine ve gerçekliğine, sığınmak, bir esere bu kadar emek veren yazara yakışmaz.

Sonuçta şu çıkıyor ortaya: Hasan İzzettin Dinamo, Kurtuluş Savaşının derin zenginliğini -kendinden bir şeyler katarsa bozacağına inanarak- tam gerçekliğiyle anlatmak istiyor ve bu amaca ulaşmanın gereklerine uyarak konusuyla ilgili bütün belgeleri, kişileri, olayları, ayrıntıları, kronolojik tutarlılıkları, aramaya başlıyor. Tarih kişilerini -eklediği birkaç tasvir ve tarif cümlenin aracılığıyla- yanyana getiriyor, topladığı bilgileri kullanmak için de fırsat kaçırmıyor. Meselâ Tevfik Paşa kabinesinin beklenenin aksine güven oyu aldığını anlatırken satırbaşı bile yapma gereğini duymadan biyografik notlarını oraya koyuyor: «Bütün Meclis kendi varlığını ortadan kaldıracak olan bu ekşi suratlı adama kuzu gibi oylarını verivermişlerdi. Tevfik Paşa soysopça Kırımlıdır; Bahçesaraylı Mirza Mustafa Efendinin torunudur, Tuna bölgesi kumandanı Ferik İsmail Paşanın da oğludur. Babaannesi Kırım Hanı Ahmet Giray'ın kızıdır. Tevfik Paşa Üsküdar'da doğdu. Eğitimini İstanbul'da yaptı. Harbiye okulundan süvari teğmeni olarak çıktı. Askerliğini bırakarak siyasetle uğraşmayı daha uygun buldu. Berlin, Viyana, Atina elçilikleri başkâtipliği, Petersburg maslâhatgüzarlığı yaptı. Birçok elçiliklerde bulunduk tan sonra da ikinci Meşrutiyet günlerinde sadrazamlığa getirildi. Vahdettin'in saltanatından önce Sultan Reşat zamanında da bir kez daha sadrâzam olmuştu.» (77) Bu bir ansiklopedi maddesidir; ve en yakışmadığı yerde kullanılmıştır. Oysa Anadolu İhtilâli'nin 45. sayfasında (Sabahattin Selek, I. 45) özetlenen hayat özü çok daha anlamlı, Ali Fuat Türkgeldi'nin anılarında çok daha canlıdır (Görüp İşittiklerim, 178-184). Kutsal İsyan'daki birçok bölümün meselâ Zeytindağı ve Çankaya sayfalarının daha kuru bir tekrarı olduğunu görmek sevin dirici bir sonuç olmuyor.

Şimdi yazdıklarım da «Kutsal İsyan»ın bir eleştirisi değil, yöntemine küçük bir dokunuştur. Çünkü İstiklâl Savaşının yazılışında bilinçli emekler ancak yeni yeni eser veriyorlar. Sabahattin Selek'in eşi güç bulunur usta terkibinin yanında (Anadolu İhtilâli) büyük roman cı Kemal Tahir'in (Yorgun Savaşçı) ve devamı var. Bir yanda da *-batasına Konur Ertop*'un doğrulukla dokunduğu (Dost, Aralık 1963, sayı 33) Samim Kocagöz'ün Kalpaklılar ve Doludizgin'i.

Yazılanların gerçek olduğunu *belirtmek ve ispatlamak*, ancak bilim ve inceleme eserleri için gerekli bir yöntem. Sanatçı, istediğini yaratır ve istediği hayali kurar. Alman toplama kamp larının seyredilemeyecek kadar acı ve dokunaklı belgesel filminden tiksinerek çıktım; gözyaşıyla değil. Ama nazi irkçılığının bir futbol takımının oyun cularına sıktığı kurşunların öldürdüğü sadece on bir adam, (Cehennemde iki haftaym -Macar filmi) -önüme gelene anlatmadan duramadığım bu bir tek film- tek başına yüzlerce ciltlik tarihin toplamından fazlasını veriyor.

Kutsal İsyan'ı bütün ciltleriyle okuyacağım; çocuklarıma, gençlere, dostlarıma okumaları için salık vereceğim. Bunun faydalı ve vazgeçilmez bir iş. Hasan İzzettin Dinamo tarafından kolaylaştırılmış bir canlı tarih özetinin gerekli okunuşu olduğunu belirterek. Yazarın bu iyi niyetli emeğini değerlendirirken de içten içe bir roman, evet sadece bir roman olamamasının büyük esefini duyacağım.

1. YÖN, sayı: 149, 150, 151
2. YÖN, sayı: 147
3. Bir önceki yazı.
4. «Economie Politique et Philosophie». Ed. Sociales, cilt VI, s. 22. (Garaudy'nin «La Théorie Matérialiste de la Connaissance» ından alınmıştır. S. 320. Presses Universitaires).
5. Bu konu ve genel olarak yabancılaşma kavramı için bakınız: «Jean-Paul Sartre ve Marxisme», R. Garaudy, Çev. S. Hilâv, s. 77-78, Sosyal Yayınlar; «Sosyalizm ve Ahlâk», R. Garaudy, Çev. S. Hilâv, s. 26-42, Gerçek Yayınevi; «Kapitalist Toplumda Sınıflar», Maurice Bouvier-Ajam ve Gilbert Murry, çev. E. Bulutsuz, s. 136-140, Sosyal Yayınlar; «Sosyalist Dünya Görüşü», H. Lefebvre, çev. E. Aydınlık, s. 45-59, Hür Yayınları.
6. «La Somme et le Reste» cilt I, s. 125 ve cilt II, s. 324, La Nef de Paris Editions.
7. «Marx on Economics», s. 234. Penguin Books.
8. «Idéologie Allemande», Ed. Sociales, s. 31.
9. «Idéologil Allemande», Ed. Costes, cilt VI, s. 244.
10. «La Théorie Matérialiste de la Connaissance», s. 326, P. Universitaires.
11. Bakınız: Kapital, cilt I, kitap 1, s. 76-95, çev. M. Selik, Sol Yayınları.
12. Daha geniş açıklamalar için not. 5'te sözü edilen türkçe eserlere bakınız.
13. «Le Matérialisme Dialectique», s. 75, P. Universitaires.
14. «Histoire et Conscience de Classe», Les Editions de Minuit.
15. Bakınız: «L. Feuerbach ve Alman Klâsik Felsefesinin Sonu» çev. N. Burhan, Sosyal Yayınlar.
16. The German Ideology, s. 202, London, 1936.
17. «La Liberté». R. Garaudy. s. 246. Ed. Sociales.
1-. «A Dergisi, Varoluşçuluk Özel Sayısı, Mayıs 1959» (F. Heinemann, Yabancılaşma ve Ötesi).
19. «Dilactics» T.A. Jackson, Lawrence anda Wishart, London 1936, «From Hegel to Marx» Sidney Hook, London 1936, Ernst Fischer'in «The Necessity of Art» adıyla ingilizceye çevrilen eseri. Penguin Books.
20. «La Phénoménologie di l'Esprit», s. 49, Aubier.

KOMÜNİZM VE DEMOKRASİ

GÜN DOGUYOR...

Prof. Maurice Duverger

Otuz yıldır komünist meselesi, Fransanın politik hayatına hâkimdir. Şöyle ki 6 Şubat 1934'de Komünist Partisi yalnızlığından çıkınca Halk Cephesi ve Kurtuluş Hükümeti mümkün olmuştur. 6 Mayıs 1947'de Komünist Partisi karantinaya konunca, sol bütünüyle felce uğramış ve sağ, Parlâmento ve Hükümeti ele geçirmiştir. Komünistlerin 1936 yılında büyük bir parti haline geldikleri tarihten beri, komünistler olmadan solun çoğunluğu sağlaması imkânsızdır. İleride de ancak komünistler çok ufak bir parti haline düşerlerse komünist olmıyan sol tek başına çoğunluğu elde edebilir, fakat bu görünen gelecekte son derece zayıf bir ihtimaldir. Soldan, solun birleşmesinden, bir sol çoğunluğundan söz edenler, eğer komünistleri dışarda bırakıyorlarsa, gerçeğe aykırı davranmaktadırlar.

Bununla beraber Komünist Parti ile işbirliği, kamu oyu buna karşı bulunduğundan, uzun süre mümkün olmamıştır. Sosyalistler ve öteki demokratlar, 1950 yıllarında Halk Cephesini yenilemek isteselerdi, başarısızlığa uğrayacaklardı. Stalinciliğin Demirperde ötesinde yarattığı nefret, onun diğer ülkelerdeki takipçilerini de kapsamaktaydı. Komünistlerle ancak sınırlı ve olağanüstü taktik anlaşmalar mümkündü. Meselâ Avrupa Savunma Camiasına karşı koymak, Hindi Çini'de ve Cezayir'de barış istemek, faşist teşebbüsler ve askerî darbelerle mücadele etmek gibi konularda bu tip anlaşmalar yapılmıştır. Fakat gerçek bir anlaşma imkânsızdı. Komünist olmıyan sol için, bir anlaşma, Doğu Avrupa'da sosyalist ve demokratları önce felce uğratıp, sonra ezen millî cepheleri fena halde hatırlatacaktı. Militanların ve seçmenlerin çoğunluğu buna karşıydı. Böylece sol, acze sürüklenmiş, ya muhalefette kalmaya ya da onu muhafazakâr bir politikanın paravanı olarak kullanan merkez ile işbirliği yapmaya mahkûm edilmiştir.

Bu durum Sovyetler Birliği Komünist Partisinin 20. Kongresinden itibaren değişmeye başladı. Değişiklikte üç faktör temel rol oynadı. Önce, sınırlı kalmakla beraber, Doğu ülkelerinde görülen devamlı liberalleşme hareketi, Fransız komünistlerinin korkunç zulüm idarelerinin suç ortağı görünmesine son verdi. Bütün özgür insanların kalplerini ezen temerküz kampları hakkında susuşları, kamplar kaldırıldığı ölçüde anlamını yitirdi. İkinci olarak, Avrupa'da güvenlik hissinin gelişmesiyle, vatandaşlar arasında Sovyet istilâsı korkusu söndü ve komünistler «Beşinci Kol» biçiminde görülmekten kurtuldular. Kore Harbi başlangıcında en yüksek noktasına erişen Büyük Korku halen son bulmuştur. Ve hiçbir Fransız, Rus Ordularının bir gün memleketini işgal edeceğini artık aklından geçirmemektedir.

Nihayet, politik demokrasının ekonomik ve sosyal şartlarının daha iyi tanınması, Doğu rejimlerinin mahiyetinin daha iyi anlaşılmasına imkân vermiştir. Batıda birkaç yıldır yayılan teori, sanayileşme ve demokratlaşmayı birbirine bağlamaktadır. Düşünülmektedir ki, Doğu Avrupa'nın demokratik gecikmesi, komünizmin değil ekonomik gecikmenin sonucudur. Aksine komünizm, sanayi gelişmesini hızlandırarak, özgürlüğe doğru ilerlemeyi çabuklaştırabilir. Bu görüşün sonucu, halen bir hayli kişi, çok gelişmiş ülkelerin ancak demokratik bir komünizme yönelebilecekleri düşüncesindedir. Fransız Komünist Partisi de zorunlu olarak bu yönde ilerleyecektir.

Böylece ilk aşamada, geri kalan sol ile komünistlerin birleşmesi yoluna girilmiştir. Buna, «korkunun son bulması aşaması» denebilir. Fransız Kamu Oyu Enstitüsünün son haftalarda **Le Nouvel Observateur** dergisi için yaptığı anket göstermektedir ki, bu aşamada sanıldığından fazla yol alınmıştır. 1964'den itibaren komünizm korkusunun çok azaldığı açıkça görülmekteydi. Cumhurbaşkanlığı seçimi, bu teşhisi, en geniş biçimde doğruladı. Fakat birçok gözlemci, marjinal seçmenlerin büyük kısmının (hatta hayli sol seçmenin) Komünist Partisi ile resmen bir ittifak fikrine, hele komünistleri hükümete de iştirâk ettirme görüşüne karşı olduğunu sanmaktaydı. Anket, sorguya çekilenlerin yüzde 38'inin komünistlerin hükümete girmelerine taraftar olduğunu ortaya koymuştur. Bu oran, Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda Mitterand'a oy veren seçmenlerin oranının üstündedir. Sorguya çekilenlerin yüzde 23'ü fark gözetmemiş, ancak yüzde 30'u komünistlerin hükümete katılmasına karşı durduklarını belirtmiştir. Cevap vermeyen yüzde 9'un da dökümü yapılırsa, lehte bulunanların oranı yüzde 41'e erişmektedir. Bu durum, önceki hükümlerin çoğunun düzeltilmesini gerektirmektedir.

Aynı anket, ayrıca, komünist, sosyalist, radikal partileriyle öteki partiler arasında açık bir politik sınır çizmektedir. İlk üç partiyi destekleyenlerin büyük çoğunluğu, komünistlerin hükümete girmesinden yanadır. Öteki partileri tutanların daha büyük bir çoğunluğu ise buna karşıdır. Öteki sorulara cevaplar da aynı biçimde sıralanmaktadır. Bu durum merkezciliğin (orta yol) sun'iliğini göstermektedir. Sağ Blokta, Giscard d'Esteing'i destekleyen bağımsızlar, öteki sağcılardan çok daha az antikomünisttirler. Halkçı Cumhuriyetçiler ise antikomünizmde en ileri gitmektedirler. Bu durum, derinleme etüdlerin gerçeklik derecesini ortaya koyacağı bir varsayımı akla getirmektedir. Geleceğe yönelmiş ve peşin fikirlerden kurtulmuş modern bir sağı, Lecanuet değil, fakat eski Maliye Bakanı Giscard d'Esteing temsil etmektedir.

Anketlerin sadece bazı işaretler vereceği aşikârdır. Fakat bu anket, «korkunun sonu» aşamasının, hemen hemen aşılmış bulunduğunu yeter açıklık ve belirlilikle göstermektedir. Ayrıca Temmuz 1964 ve Şubat 1966 anketleri arasında, Fransız politika hayatında Komünist Partisinin daha fazla rol oynamasından yana olan kişilerin sayısında artış ile Komünist Partisinin Sovyetleştirme biçiminde düşünülen tek başına iktidarı almasının imkânsızlığına inananların sayısındaki artış hemen hemen aynı ölçüdedir. (İlkinde 6, ikincide 7 puan). Bu iki olay arasında muhtemelen bir korelasyon vardır: Komünist Partisinin iktidarın bütününü ele geçireceği korkusu azaldığı ölçüde, onun politik hayatta etkisinin artması arzulanmaktadır. Bu demektir ki, Komünist Partisinin plüralist bir demokrasi (çok partili) çerçevesinde faaliyeti faydalı bulunmaktadır, ama partinin plüralist demokrasiyi devirmesi istenmemektedir. Bu sebepledir ki Çalışma Bakanlığında bir komünistin varlığı arzulanmaktadır. Tarım Bakanlığında bir komünist kabul edilmektedir ve hatta Eğitim Bakanlığında bir komüniste rıza gösterilmektedir. Ama Dışişlerinin ve özellikle İçişleri Bakanlığının komünistlere verilmesi uygun bulunmamaktadır. Böylece solun birleşmesi mümkün olmaktadır. Fakat birleşme henüz sınırlıdır. Komünist Partisi, bir umacı olmaktan çıkmıştır, ama ötekilerden farksız bir parti sayılır hale daha gelmiş değildir.

Korkunun son bulmasından sonra Komünist Partisinin politik hayata tamamen dahil olabilmesi için, ikinci bir aşamanın geçilmesi zorunludur. Bu aşama, güvenin yeniden doğmasıdır. Komünist Partisi, çarpıcı bir biçimde bu yola girmiştir. Aragon'un takdire şayan beyanı, 20. Kongrenin en güzel kutlanışıdır. Aragon'un şu sözlerini dikkatle okuyunuz:

«Partimizin politikası bazı temel görüşlere dayanmaktadır. Çoğunluğu sağlayarak barışçı yoldan sosyalizme geçişin mümkün olduğu tezi, tek parti sisteminin reddedilmesi tezi ve sosyalizme geçişte, onun kurulması ve sürdürülmesinde sosyalist partisi ve öteki demokratik partilerle ittifak yapılması tezi, partimizin temel görüşleri arasındadır. Bu da, ülkede ağırlığı ne olursa olsun partinin, Fransız geleneği haline gelmiş politik demokrasi ilkelerine bağlılığını göstermesiyle mümkündür.»

Doğru okudunuz: Sadece sosyalizme geçişte değil, sosyalizmin kurulması ve sürdürülmesi aşamalarında da tek parti görüşü reddedilmektedir. Yani açıkça, herhangi bir ihtirazî kayıt ileri sürülmeden, sınırsız olarak, Fransız sosyalist toplumunun plüralist (çok partili) olacağı ve hiçbir zaman tek partiye gidilmiyeceği ifade edilmektedir.

Eğer Fransız Komünist Partisi, Merkez Komitesi üyelerinin en ünlüsünün ileri sürdüğü görüşü resmen kabul eder ve bunu politikasının temeli yaparsa, sol teşekküllerin birleşmesi, şimdiye kadar görülenlerden çok daha sıkı ve derin olacaktır. Şüphesiz ortada, Batıda uygulanabilecek demokratik bir sosyalizmin muhtevasını tesbit meselesi kalmaktadır. Neyin yapılmıyacağı söylendikten sonra, neyin yapılacağını da belirtmek gereklidir. Bu da, çok defa söylendiği gibi marksizmin revizyonunu değil, fakat geliştirilmesi meselesini ortaya çıkarmaktadır. Zira bir tahlil metodunu, Marks'ın, yaşadığı günlerde mevcut olmadığı için tanımadığı yeni durumlara uygulama bahis konusudur. Bu uzun vâdeli bir iştir ve komünistlerin politik hayata yeniden dahil edilmesi sürecinin normal olarak üçüncü aşamasını teşkil edecektir. Bu aşama, ikinci aşamayla karışacak ve onu hızlandıracaktır.

Aşılacak daha bir çok engel vardır. Parti örgütünde Stalinciler daha halâ önemli yerlere sahiptirler ve örgütün katıldığı bu gelişmeyi tabiatiyle frenlemektedir. Bununla beraber, son zamanlarda sağlanan ilerleme ölçülmelidir: 20. Kongrenin sonuçları hakkında Varşova'da yapılan bir tartışmada muhatapları, Fransız Komünist Partisinin Stalincilikten en son ayrılacağını söylüyorlardı. Onlara göre, Batıda Fransız Komünist Partisi, İtalyan lokomotifinin çektiği trenin freni ve en son vagonu kalacaktı. Onlar, bu görüşlerinde uzun zaman haklı çıktılar. Ama artık haklı değillerdir. Daniel ve Siniavski'nin mahkûmiyetleri karşısında, Fransız Komünist Partisinin tepkisi, öteki partilerinkinden çok daha açık, çok daha derin ve cesur olmuştur.

Bu yolda sebat edecekler midir? Bunu kimse söyleyemez. Gelişmeyi yalnız Komünist Partisi militanları ve yöneticileri değil, öteki sol partilerin komünistlere karşı tutumu tâyin edecektir. Özgürlüğe açılma diyalektiği dolambaçlıdır. Diyalogun başlayabilmesi ve birleşmenin mümkün hale gelebilmesi için önce Komünist Partisinin liberal olması gerekliydi. Şimdi diyalogun ve birleşmenin gelişmesi, partinin özgürlüğe açılmasına yardım edecektir. Aynı şekilde, milletlerarası plânda, Batı komünist partilerinin bu yola girebilmesi için, önce muhtemelen Sovyetler Birliğinin özgürlüğe açılması gerekliydi. Fakat bugün çok daha öteye giderek, Batılı komünistler, Rusyanın ilerlemesine yardımcı olacaklardır. Batılı komünistlerin de, onları demokratik sosyalistlerden halâ ayıran engeller yıkıldıkça, teşebbüsleri kolaylaşacaktır.

Bu noktada tereddüde yer yoktur. Gelecek yıllarda dünyanın genel gelişmesi, muhtemelen aynı yönde olacaktır. Sovyetler Birliği ve Halk Demokrasilerinde, Stalinciliğin tamamen yok olması zaman alacaktır. Fakat şimdiden terör, kamp değiştirmiştir. Bugün zulüm başkentleri, on yıl önce olduğu gibi Prag, Budapeşte ve Sofya değildir. Saygon, Santa Domingo ve Bresilia'dır. Öte yandan, sâbık Demirperde gerisinde, diktatörlük tahammül edilir hale geldikçe, bu konuda Batı komünizminde ağızlar çözülmektedir. Böylece, 1950 yıllarında Fransız solunu parçalayan sosyalizm ve özgürlük arasındaki çelişme, kaybolma yolundadır. Bu derinlemesine hareket, parti örgütleri ve alışkanlıkların mukavemeti dolayısiyle uzun süre önlenemez.

Bu durumda büyük bir ümit doğmaktadır. Daha on yıl kadar önce, Stalinizmin korkunç aşırılıklarına karşı çıkanlar, Nizan tarafından «kapitalizmin bekçi köpekleri» olmakla suçlanmaktaydı. Susanlar ise, milyonlarca insanı ezen bir zulüm idaresinin suç ortağı haline gelmekteydi. Kendinden bir parça kaybetmedikçe, birlikte mücadele edilemiyen trajik parçalanmanın son bulacağı günün doğduğu ümit edilebilir